

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ανθεκτικότητα, επισφάλεια και επαγγέλματα
στη μετα-πανδημική εποχή

Επιστημονικός
Υπεύθυνος
ΣΤΕΛΙΟΣ ΓΚΙΑΛΗΣ

Συγγραφική ομάδα
ΝΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΣΙΝΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΟΥΡΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ
2022

INE
Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
Ανθεκτικότητα, επισφάλεια και
επαγγέλματα στη μετα-πανδημική εποχή

Επιστημονικός Υπεύθυνος

Στέλιος Γκιάλης

Συγγραφική ομάδα

Νίκος Καπιτσίνης

Κωνσταντίνος Γουρζής

ΑΘΗΝΑ 2022

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ανθεκτικότητα, επισφάλεια και
επαγγέλματα στη μετα-πανδημική εποχή

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ανθεκτικότητα, επισφάλεια και επαγγέλματα στη μετα-πανδημική εποχή

Από την Ερευνητική Ομάδα για τη Γεωγραφία της Εργασίας: **Labour Geography**
RESEARCH LAB

Στέλιος Γκιάλης: Επιστημονικός Υπεύθυνος και Συντονιστής

Καπιτσίνης Νίκος & Γουρζής Κωνσταντίνος: Μεταδιδάκτορες Ερευνητές, Συγγραφείς
Σαρούκου Άννα & Ψαρολόγος Δημήτριος: Μεταπτυχιακοί Φοιτητές, Υπεύθυνοι Καταχώρησης & Σχεδίασης

Copyright © INE ΓΣΕΕ, ΕΡΓΑΤΟΪΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ISBN: 978-618-5668-03-7

ISBN: 978-618-86003-1-7

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Εμμ. Μπενάκη 71Α, 10681, Αθήνα

Τηλ. 210 8202257

E-mail: info@inegsee.gr

www.inegsee.gr

ΕΡΓΑΤΟΪΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αριστοτέλους 32, 546 31, Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310 252 910 & 2310 252 935

www.ekth.gr/

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο
είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη
τις θέσεις της ΓΣΕΕ και του Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Θεσσαλονίκης.

*Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή
μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη.
Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.*

Πίνακας περιεχομένων

ΣΥΝΟΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	7
1. Εισαγωγή: Η αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας σε διαδοχική περιδίνηση.....	11
2. Η Κεντρική Μακεδονία με μια πρώτη ματιά: Απασχόληση που προστατεύτηκε ή που χάθηκε.....	15
2.1 Γενικά στοιχεία	15
2.2 Συνολική απασχόληση και ανεργία στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	16
3. Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας μέσα από κρίσιμους οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες.....	21
3.1 ΑΕΠ, επενδύσεις και αριθμός επιχειρήσεων	21
3.2 Εισόδημα νοικοκυριών και κίνδυνος φτώχειας.....	25
4. Απασχόληση ανά κλάδο: Τάσεις και δυναμικές.....	29
4.1 Η θέση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας ως προς το εθνικό παραγωγικό σύστημα	29
4.2. Κλάδοι που άντεξαν και κλάδοι που συρρικνώνονται.....	30
4.3 Η ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας στην Κεντρική Μακεδονία.....	46
5. Η εξάπλωση της επισφαλούς ευέλικτης απασχόλησης	51
5.1 Χαμηλής ποιότητας μερική και προσωρινή απασχόληση	51

5.2 Υπο-αμειβόμενη μερική και προσωρινή απασχόληση.....	59
6. Η επίδραση στη νεανική αγορά εργασίας.....	63
7. Αναδιάρθρωση των επαγγελμάτων στην Κεντρική Μακεδονία.....	67
8. Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής: Η άμεση αναγκαιότητα φιλεργατικών πολιτικών	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83

Σύνοψη μελέτης

Η Κεντρική Μακεδονία και οι αγορές εργασίας της: Τα κύρια χαρακτηριστικά και η έλλειψη ανθεκτικότητας εν μέσω κρίσης

- Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας συγκεντρώνει σημαντικό μέρος του εθνικού εργατικού δυναμικού στη βιομηχανία και στον πρωτογενή τομέα. Παρ' όλα αυτά, στο εσωτερικό της κυριαρχούν οι εργαζόμενοι στο εμπόριο, ενώ ακολουθούν οι δύο προαναφερθέντες κλάδοι.
- Αντιμετωπίζει χρόνια προβλήματα ανεργίας, τα οποία προϋπήρχαν της περιόδου αναφοράς της έρευνας (2009-2020). Κατέχει διαχρονικά ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανέργων στη χώρα και φαίνεται να αντιμετωπίζει φανερά αδυναμία αναπροσαρμογής προς μια κατεύθυνση ανακοπής των απωλειών θέσεων εργασίας.
- Παρουσιάζει διαχρονικά αναιμική επενδυτική δραστηριότητα και χαμηλό αριθμό επιχειρήσεων συγκριτικά με τον πληθυσμό της.
- Παρά την ευμεγέθη αγορά εργασίας της και τη σημασία του αστικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, η Κεντρική Μακεδονία δεν κατατάσσεται ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες με υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Αντιθέτως, βρίσκεται περίπου στο 80% του εθνικού ΑΕΠ και στο 50% του μέσου περιφερειακού ΑΕΠ της ΕΕ το 2019.
- Η Κεντρική Μακεδονία δέχτηκε ισχυρότατο πλήγμα με την έναρξη της οικονομικής κρίσης του 2008/2009. Αττική και Πολεοδομικό Συγκρότημα Αθηνών εμφανίζουν σημαντικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στις αγορές εργασίας τους συγκριτικά με την Κεντρική Μακεδονία και το Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης. Αυτό αποτυπώνεται τόσο στην εκτίναξη των ποσοστών ανεργίας, όσο και στην απώλεια μεγάλου μέρους του ΑΕΠ. Σε αυτά τα μεγέθη, η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει ρυθμούς μεταβολής εντονότερους των αντίστοιχων εθνικών μέσων.
- Η κρίση φαίνεται να επιδρά δυσανάλογα περισσότερο στους σημαντικότερους κλάδους της Κεντρικής Μακεδονίας (εμπόριο, βιομηχανία, πρωτογενής τομέας). Παράλληλα, η κατάρρευση στις κατασκευές, η οποία καταγράφεται σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες, παίρνει εκεί εντονότερο χαρακτήρα.

Η Κεντρική Μακεδονία στην πορεία προς την πανδημία: Η αναιμική ανάκαμψη ανατρέπεται από τη σφοδρότητα του αποτυπώματος της πανδημίας

- Η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει ανάκαμψη των μεγεθών απασχόλησης και ΑΕΠ, που ξεπερνά τη μέση εθνική τάση κατά την περίοδο 2014-2019. Μάλιστα, αυτό το επιτυγχάνει χωρίς να κεφαλαιοποιήσει τη ραγδαία ανάπτυξη του αστικού τουρισμού, όπως αυτή καταγράφηκε στην έτερη μητροπολιτική Περιφέρεια της Αττικής.

- Παρά τη σχετική ανάκαμψη των οικονομικών μεγεθών και της απασχόλησης, η πανδημία θέτει την αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας σε μεγάλη δοκιμασία, ενώ το μερίδιο πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας στην εν λόγω περιφέρεια διογκώνεται σταθερά, διαγράφοντας αντίθετη πορεία από το αντίστοιχο μερίδιο σε εθνική κλίμακα αλλά και στην Αττική.
- Η πανδημική κρίση διαμορφώνει νέες εργασιακές επισφάλειες στην Κεντρική Μακεδονία, με δεδομένο το ότι η περιοχή εμφανίζει δυσμενέστερους του μέσου εθνικού ρυθμούς διασποράς του ιού για εκτεταμένα χρονικά διαστήματα.

Η υγειονομική κρίση στην Κεντρική Μακεδονία: Η προστασία της απασχόλησης κατά το πρώτο πανδημικό έτος (2020) και η σκληρή εικόνα του 2021

- Κατά το πρώτο πανδημικό έτος, η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει μικρότερες απώλειες απασχόλησης ως προς την Αττική και το σύνολο της χώρας.
- Ωστόσο, η σταδιακή αποδυνάμωση των μέτρων προστασίας της απασχόλησης φανερώνει τον πραγματικό αντίκτυπο της επερχόμενης κρίσης.
- Το α΄ τρίμηνο του 2021 βρίσκει την Κεντρική Μακεδονία με σχεδόν 55.000 θέσεις εργασίας λιγότερες σε σχέση με το 2019. Η αντίστοιχη μείωση στην Αττική είναι 60.000 θέσεις εργασίας, ενώ συνολικά στη χώρα είναι 250.000.
- Φιλοξενία, εστίαση και τέχνες χάνουν μεγάλο μέρος του εργατικού τους δυναμικού, με την παροχή ενέργειας να ακολουθεί. Ανησυχητική είναι η μείωση της αγροτικής απασχόλησης. Αντίθετα, εκπαίδευση, υγεία, εμπόριο κινούνται σε ελαφρά πτωτικούς ή θετικούς ρυθμούς.
- Πέραν της διεύρυνσης της ανεργίας, ανησυχητική είναι και η αύξηση των μεριδίων των οικονομικά ανενεργών.

Η εργασιακή ευελιξία στην Κεντρική Μακεδονία: Εξάπλωση του φαινομένου με επισφάλεια και χαμηλές αμοιβές

- Οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης –και κυρίως η μερική απασχόληση–εδραιώνονται με αυξητικό ρυθμό στην περιφέρεια. Κατά τη φάση της ανάκαμψης (2014-2019), οι ευέλικτες συμβάσεις ανάγονται σε κεντρική επιλογή για τους εργοδότες, αν και η τάση αυτή καταγράφεται εντονότερα στην Αττική.
- Η πανδημία φαίνεται να λειτουργεί ανασχετικά όσον αφορά την εξάπλωση αυτών των μορφών απασχόλησης.
- Αν και οι απολαβές της πλήρους και μόνιμης απασχόλησης κρίνονται ως χαμηλές στην περιφέρεια (αισθητά χαμηλότερες μάλιστα σε σχέση με την Αττική), οι μισθοί για μερική και προσωρινή απασχόληση κυμαίνονται αρκετά πιο κάτω και οδηγούν σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού της Κεντρικής Μακεδονίας στα όρια της φτώχειας.

- Είναι χαρακτηριστικό πως στους κλάδους της Κεντρικής Μακεδονίας με καλές απολαβές πλήρους απασχόλησης, όπως η βιομηχανία και ο δημόσιος τομέας, οι αμοιβές για τη μερική απασχόληση βρίσκονται στον αντίποδα. Έτσι, παρατηρείται μια πόλωση του εργατικού δυναμικού μεταξύ ενός κεντρικού πυρήνα απασχολουμένων και μιας δεξαμενής –κακοπληρωμένου– ευέλικτου ή/και περιστασιακού προσωπικού.
- Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί έκπληξη πως η πλειονότητα των ευέλικτα απασχολουμένων, ειδικά όσοι εργάζονται ως προσωρινό προσωπικό, δηλώνουν πως θα επιθυμούσαν πιο σταθερή/πλήρη απασχόληση. Η δυσφορία του κόσμου της εργασίας ως προς την κακής ποιότητας εργασιακή ευελιξία είναι πιο διαδεδομένη στην Κεντρική Μακεδονία σε σχέση με την Αττική και την υπόλοιπη χώρα.

Συνοπτικές προτάσεις πολιτικής

- Απαιτούνται βαθιές παρεμβάσεις οι οποίες να στοχεύουν στην προώθηση της σταθερής και πλήρους εργασίας και στον περιορισμό της επισφαλούς εργασιακής ευελιξίας.
- Η πραγματοποίηση τέτοιων παρεμβάσεων απαιτεί δυναμική δράση συνδικάτων και τοπικών φορέων, και είναι κρίσιμος παράγοντας ανατροπής του ευπαθούς αναπτυξιακού μοντέλου της περιφέρειας.

1. Εισαγωγή: Η αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας σε διαδοχική περιδίνηση

Το 2020 ήταν από τις πιο δύσκολες περιόδους για τις εθνικές και περιφερειακές κοινωνίες και οικονομίες σε ολόκληρο τον κόσμο. Πέραν του αρχικού σοκ στην παγκόσμια οικονομία κατά το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19, η υγειονομική κρίση που ακολούθησε επέτεινε τις σοβαρές οικονομικές αναταραχές, οι οποίες προήλθαν κυρίως ως αποτέλεσμα των πρωτοφανών περιοριστικών μέτρων. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) αναφέρει ότι το ποσοστό ανεργίας στις 37 χώρες του οργανισμού το 2020 ήταν 7,1%, αυξημένο σημαντικά από το 5,4%, ποσοστό το οποίο καταγράφηκε το 2019. Παρά την εφαρμογή των σχεδίων οικονομικής ανάκαμψης, οι οικονομικές και οι κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19, και ιδιαίτερα ο αντίκτυπος των lockdown, ήταν εξαιρετικά σημαντικά γεγονότα (Nicola et al., 2020). Ολόκληρες οικονομίες «πάγωσαν» από τον γενικό περιορισμό του πληθυσμού και της διακοπής μεγάλου μέρους των οικονομικών δραστηριοτήτων. Μέσα σε αυτή τη συνθήκη, μελέτες έδειξαν πως οι χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις δέχθηκαν το ισχυρότερο πλήγμα (Bennett, 2021), κάτι το οποίο επιβεβαιώθηκε στην παρούσα μελέτη και για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας.

Το κοινωνικό και το οικονομικό αποτύπωμα της πανδημίας ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό μεταξύ αλλά και εντός των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), οι οποίες, παρά το γεγονός ότι είναι μέλη μιας ένωσης, συχνά δεν ακολούθησαν κοινή στρατηγική. Ως εκ τούτου, τα χαρακτηριστικά και ο δυναμισμός των τοπικών και των περιφερειακών οικονομιών έχουν έρθει στο επίκεντρο ως κρίσιμοι παράγοντες της γεωγραφίας των επιπτώσεων της πανδημίας (Κανελλέας κ.ά., 2020). Ταυτόχρονα, η επιρροή της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008/2009 εξακολουθεί να υφίσταται και να (ανα)διαμορφώνει τα παραγωγικά πρότυπα (Gourzis and Gialis, 2019). Έτσι, η ανάλυση των αγορών εργασίας σε περιφερειακό επίπεδο κρίνεται ως ιδιαίτερως σημαντική, καθώς εισέρχεται πιο ενδελεχώς στη διερεύνηση των συνθηκών τις οποίες αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στην τοπική κλίμακα και επιτρέπει τη σύγκριση με τις συνθήκες σε άλλες περιφέρειες. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τον βαθύ και επίμονο αντίκτυπο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008/2009 σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες, ειδικά τις περισσότερο αστικοποιημένες (Herod et al., 2021· Gourzis and Gialis, 2019· Gialis et al., 2018), τη θέση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας ως επίκεντρο της πανδημίας Covid-19 για μακρά χρονικά διαστήματα, το ευρύτερο πλαίσιο ανακατατάξων στον

κόσμο της εργασίας, όπως καταγράφεται τις τελευταίες δεκαετίες, την εδραίωση των ευέλικτων ή/και επισφαλών μορφών απασχόλησης, αλλά και την απουσία σχετικών μελετών που να συνεκτιμούν τις εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις των δύο κρίσεων, θεωρούμε πως η παρούσα μελέτη δύναται να συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση ενός κατάλληλου πλαισίου παρεμβάσεων, το οποίο θα θωρακίσει την περιφέρεια εν μέσω μιας σύνθετης πραγματικότητας διαδοχικών κρίσεων.

Ταυτοτικά στοιχεία της μελέτης

Σε όσα ακολουθούν παρουσιάζονται κομβικά εργασιακά και μακρο-οικονομικά μεγέθη της Κεντρικής Μακεδονίας σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα. Συγκεκριμένα, η ανάλυση χρησιμοποιεί δεδομένα για τη συνολική και ανά κλάδο απασχόληση, την ανεργία και τις δύο κύριες μορφές ευέλικτης απασχόλησης (μερική και προσωρινή). Επιπρόσθετα, μελετώνται οικονομικοί δείκτες (εθνικό και κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αριθμός επιχειρήσεων, και ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου) καθώς και κοινωνικοί δείκτες (εισόδημα νοικοκυριών, κίνδυνος φτώχειας). Στα τελευταία τμήματα της ανάλυσης παρουσιάζονται στοιχεία για την επαγγελματική διάρθρωση, ενώ μελετώνται συνοπτικά οι μισθοί ανά κλάδο τόσο για την τυπική απασχόληση όσο και για τις ευέλικτες μορφές εργασίας.

Η περίοδος μελέτης εκτείνεται από το 2009 έως το 2020. Όταν υπάρχουν διαθέσιμα, χρησιμοποιούνται δεδομένα με αναφορά μέχρι και το α' τρίμηνο του 2021. Η ανωτέρω περίοδος χωρίζεται σε τέσσερις υποπεριόδους:

- α) της *οξείας οικονομικής κρίσης* (2009-2013),
- β) της *σταθεροποίησης και αναιμικής ανάκαμψης* (2014-2017),
- γ) της *ανάκαμψης* (2018-2019), και
- δ) της *υγειονομικής και οικονομικής κρίσης* στο πλαίσιο της πανδημίας Covid-19 (2020-2021).

Μεθοδολογικά έχει επιλεγεί η παραπάνω περιοδολόγηση, ώστε να αντιστοιχηθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι τάσεις στις αγορές εργασίας με τις φάσεις του οικονομικού κύκλου επιτρέποντας μια ολοκληρωμένη επιστημονική εκτίμηση. Η ανάλυση των συνεπειών της πανδημικής κρίσης περιορίζεται ωστόσο στα αρχικά της στάδια, καθώς πέραν του χρονικού παράγοντα (η συγγραφή της έκθεσης γίνεται με την πανδημία να βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη), εκτιμάται πως οι πραγματικές επιπτώσεις θα διαφανούν μετά τον οριστικό τερματισμό των κυβερνητικών σχεδίων οικονομικής ανάκαμψης και των στρατηγικών διατήρησης θέσεων εργασίας.

Σημειώνεται ότι η ανάλυση και τα εργαλεία ταξινόμησης και οπτικοποίησης (Πίνακες και Διαγράμματα) συγκρίνουν συστηματικά την Κεντρική Μακεδονία με την Αττική, το Σύνολο της Ελλάδας, και τις υπόλοιπες έντεκα (11) περιφέρειες NUTS2, ομαδοποιώντας τις τελευταίες υπό τον τίτλο «Λοιπές περιφέρειες». Η εστίαση της μελέτης στην ιδιαίτερη κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα των περιφερειακών αγορών εργασίας (επίπεδο NUTS2 χωρικών ενότητων) εξυπηρετεί: α) την τεκμηριωμένη αποτύπωση της

πραγματικότητας στην Κεντρική Μακεδονία και β) την αποτελεσματική ερμηνεία των διαχρονικών και διαπεριφερειακών οικονομικών και αναπτυξιακών ανισοτήτων και διακυμάνσεων. Η εστίαση στο επίπεδο των (NUTS3) περιφερειακών ενοτήτων δεν είναι εφικτή λόγω έλλειψης δεδομένων.

2. Η Κεντρική Μακεδονία με μια πρώτη ματιά: Απασχόληση που προστατεύτηκε ή που χάθηκε

2.1 Γενικά στοιχεία

Η Κεντρική Μακεδονία χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα γεωγραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά. Συγκεντρώνει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας (17,5%) μετά την Αττική, ενώ παράλληλα είναι η δεύτερη πιο πυκνοκατοικημένη περιφέρεια (96 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο). Διαθέτει σημαντική παραγωγική ικανότητα σε επίπεδο αριθμού απασχολούμενων, με εργατικό δυναμικό που αριθμεί περίπου 640.000 εργαζομένους. Συγκεκριμένα, το Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης έχει πληθυσμό 750.000 κατοίκους (στοιχεία για το α' τρίμηνο του 2021), αποτελώντας το 8,2% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (πυκνότητα 5.000 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο). Το 2020 κατέγραψε 328.000 απασχολούμενους, δηλαδή σε αυτό εργάζεται περίπου το μισό δυναμικό της περιφέρειας.

Πίνακας 1: Πληθυσμός, έκταση και πυκνότητα του πληθυσμού ανά περιφέρεια και στο σύνολο της χώρας (2020)

Περιφέρεια	Πληθυσμός	Μερίδιο (%) επί συν. πληθυσμού	Έκταση (τ.χ.)	Κάτοικοι ανά τ.χ.
Κεντρική Μακεδονία	1.872.102	17,5	19.161.932	97,7
Αττική	3.738.901	34,9	3.809.492	981,5
Λοιπές περιφέρειες	5.107.562	47,7	109.057.424	46,8
Σύνολο χώρας	10.718.565	100	132.028.848	81,2

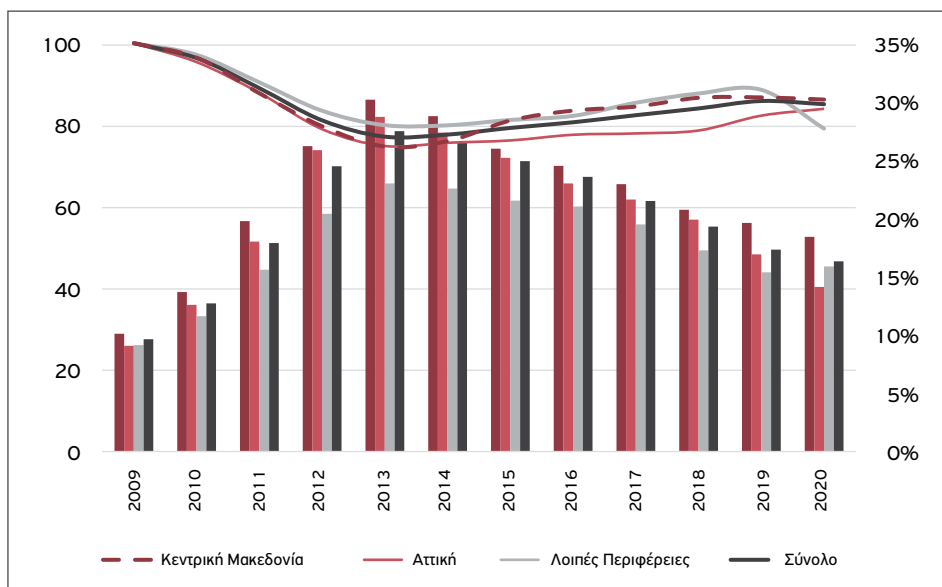
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφών)

2.2 Συνολική απασχόληση και ανεργία στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Βασικά ευρήματα

- Η Αττική και η Περιφέρεια Πρωτευούσης επιδεικνύουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στις αγορές εργασίας τους συγκριτικά με την Κεντρική Μακεδονία και το Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης. Το τελευταίο αντιμετωπίζει φανερά αδυναμία αναπροσαρμογής προς μια κατεύθυνση ανακοπής των απωλειών θέσεων εργασίας.
- Αν και μεταξύ 2009 και 2020, η Κεντρική Μακεδονία καταγράφει ελαφρώς μικρότερη μείωση της απασχόλησης σε σχέση με τη χώρα και την Αττική, η περιφέρεια αντιμετωπίζει χρόνια προβλήματα υψηλής ανεργίας. Συνολικά, κατά την περίοδο 2009-2020 η ανεργία σημειώνει την 4η μεγαλύτερη αύξηση (+8,3 ποσοστιαίες μονάδες) στη χώρα.
- Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας δέχεται ισχυρότατο πλήγμα με την έναρξη της οικονομικής κρίσης του 2008-2009. Ανάμεσα στο 2009 και το 2013 σημειώνει τη μεγαλύτερη αύξηση ανεργίας μαζί με την Αττική και τη Δυτική Μακεδονία, φτάνοντας στο 30% το 2013.
- Η ανάκαμψη των μεγεθών της απασχόλησης στην υπό εξέταση περιφέρεια κατά τα έτη που ακολούθησαν ξεπερνά τη μέση μεταβολή σε εθνικό επίπεδο.
- Ομοίως, κατά το πρώτο πανδημικό έτος, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας συγκρατεί τις απώλειες της απασχόλησης καλύτερα από Αττική και σύνολο χώρας.

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη της απασχόλησης (2009=100) και του ποσοστού ανεργίας (2009-2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

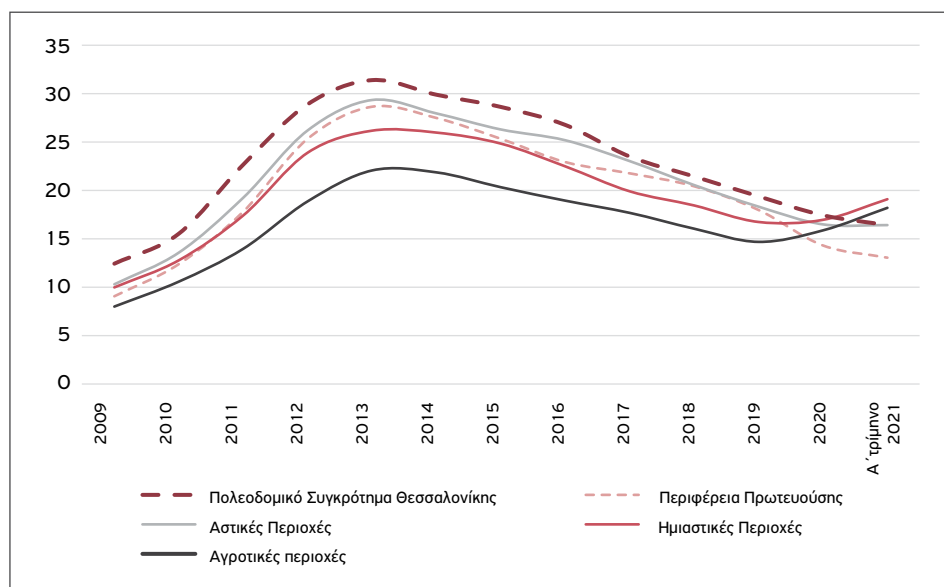
Σημείωση: Οι γραμμές απεικονίζουν τις ανηγμένες τιμές της απασχόλησης (2009=100) (αριστερός άξονας Y), ενώ τα ραβδογράμματα απεικονίζουν το ποσοστό ανεργίας (δεξιός άξονας Y).

Η συνολική απασχόληση σημειώνει σημαντική πτώση μεταξύ 2009 και 2013 στην υπό εξέταση περιφέρεια αλλά και στις υπόλοιπες χωρικές ενότητες (Διάγραμμα 1). Στην Κεντρική Μακεδονία, οι 741.000 εργαζόμενοι το 2009 μειώθηκαν σε 553.000 το 2013, καταγράφοντας τη 2η μεγαλύτερη συρρίκνωση μεταξύ των περιφερειών της χώρας και το 2ο μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας (30,2%) στη χώρα (πίσω μόνο από τη γειτονική Δυτική Μακεδονία). Σε αυτή την περίοδο, οι μόνες περιφέρειες οι οποίες διέσωσαν το μέγεθος των αγορών εργασίας τους ήταν οι νησιωτικές με έμφαση στον τουρισμό, ενώ γενικά οι αστικές περιφέρειες δέχτηκαν ισχυρότερο πλήγμα από την οικονομική κρίση (Gourzis and Gialis, 2019). Την περίοδο 2014-2017 η απασχόληση σε όλες τις περιφέρειες εμφάνισε ελαφρά αύξηση, αν και παντού παρέμεινε σε χαμηλότερα από το 2009 επίπεδα. Στην Κεντρική Μακεδονία παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση στους απασχολούμενους (η 7η υψηλότερη μεταβολή), η οποία κινήθηκε πάνω από τον εθνικό μέσο όρο (84,5% έναντι 82,4%) και τη γενική τάση της αναιμικής ανάκαμψης. Η μεγέθυνση της αγοράς εργασίας στην υπό μελέτη περιφέρεια συνεχίστηκε μέχρι το 2019. Ωστόσο, η Κεντρική Μακεδονία συνέχισε να καταγράφει υψηλή ανεργία (το 4ο υψηλότερο ποσοστό στη χώρα το 2017). Για το 2020 η περιφέρεια κατέγραψε ελαφρά πτώση. Εν μέσω της πανδημίας, οι δύο μητροπολιτικές περιφέρειες της χώρας

(Κεντρική Μακεδονία και Αττική) διαφοροποιήθηκαν, αφού η δεύτερη κατέγραψε αύξηση της ανεργίας.

Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο της περιόδου αναφοράς (2009-2020), καθίσταται σαφές ότι καμιά περιφέρεια δεν κατέγραψε αύξηση στους απασχολούμενους. Σε αυτό το διάστημα ωστόσο η Κεντρική Μακεδονία είχε την 4η σημαντικότερη αύξηση πανελλαδικά (+8,3 ποσοστιαίες μονάδες). Η προϋπάρχουσα ροπή προς ισχυρά ποσοστά ανέργων αλλά και το δυσανάλογα ισχυρό σοκ που δέχτηκε η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με την έναρξη της κρίσης το 2009 δεν της επέτρεψαν να βελτιώσει την εικόνα της αγοράς εργασίας της μέχρι και το 2020. Έτσι, παρά την καλύτερη «επίδοση» που κατέγραψε σε σχέση με άλλες περιφερειακές αγορές εργασίας ανάμεσα στο 2013 και το 2019, το 2020 συνέχισε να βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις πανελλαδικά όσον αφορά το ποσοστό ανεργίας (4η το 2020). Τέλος, παρά τις ανακατατάξεις που προκάλεσε ο διαφορετικός ρυθμός απωλειών, οι δύο μητροπολιτικές περιφέρειες παρέμειναν και οι σημαντικότερες αγορές εργασίας στη χώρα (Αττική με 1.471.000 εργαζομένους και Κεντρική Μακεδονία με 638.000 εργαζομένους το 2020).

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας σε αστικές και αγροτικές περιοχές (2009-2021, α' τρίμηνο)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Εμβαθύνοντας στην ανάλυση, φαίνεται πως στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης η ανεργία παραμένει σταθερά 2-4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από την

Περιφέρεια Πρωτευούσης (Διάγραμμα 2). Ωστόσο, τα ποσοστά ανεργίας τους ακολουθούν παρόμοια πορεία. Συγκρίνοντας τις αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές από το 2009 έως το 2019, διαφαίνεται σημαντική διαφοροποίηση των αγροτικών περιφερειών, των οποίων οι τοπικές αγορές παρουσιάζουν υψηλή ανθεκτικότητα. Οι ημιαστικές και κυρίως οι αστικές περιοχές παρουσιάζουν υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, ενώ στον απόηχο του ξεσπάσματος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης παρουσίασαν και δυσανάλογη αύξηση.

Διαφαίνεται πως το Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης παρουσιάζει υψηλότερο ποσοστό ανεργίας από την περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κατά τη διάρκεια τόσο της οξείας οικονομικής κρίσης (2009-2013) όσο και της σταθεροποίησης και αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), ενισχύοντας την εικόνα ότι οι αγορές εργασίας των αστικών περιοχών είναι πιο ευάλωτες από αυτές των αγροτικών και των ημιαστικών (Gourzis and Gialis, 2019). Ωστόσο, κατά την περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019), αλλά κυρίως εν μέσω της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο της πανδημίας Covid-19 (2020), οι αστικές περιοχές ανέτρεψαν την παραπάνω εικόνα. Τα παραπάνω είναι ιδιαίτερα εμφανή στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές, οι οποίες παρουσιάζονται «ξαφνικά» το 2020 ως πιο ευάλωτες από τις αστικές ως προς την αύξηση των ποσοστών ανεργίας (βλ. Διαγράμματα 1 και 2).

3. Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας μέσα από κρίσιμους οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες

3.1 ΑΕΠ, επενδύσεις και αριθμός επιχειρήσεων

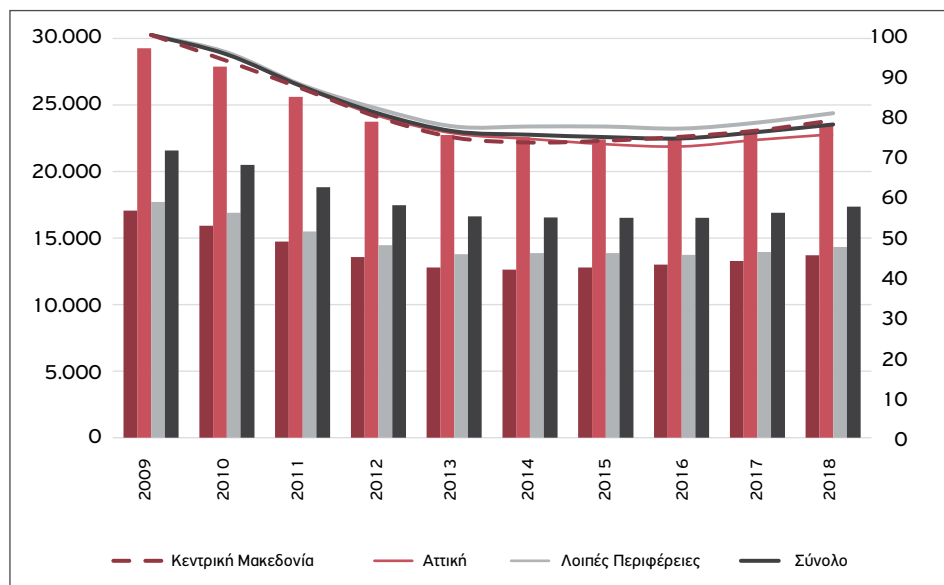
Βασικά ευρήματα

- Η Κεντρική Μακεδονία, παρά την ευμεγέθη αγορά εργασίας της, κατέγραψε το 6ο χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα το 2009 (80% του εθνικού μέσου).
- Σε επίπεδο ΕΕ, το ΑΕΠ της για το 2019 κυμάνθηκε μόλις στο 50% του κοινοτικού μέσου.
- Εν μέσω βαθιάς κρίσης (2009-2013) κατέγραψε την 3η μεγαλύτερη απώλεια κατά κεφαλήν ΑΕΠ πανελλαδικά (-25%), μεγαλύτερη σε σχέση με την Αττική (-22%).
- Όπως και με τη συνολική απασχόληση, η Κεντρική Μακεδονία παρουσίασε τη 2η μεγαλύτερη αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά την περίοδο της ανάκαμψης (5,2%).
- Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά επιχείρηση δείχνουν διαχρονικά αναιμική επενδυτική δραστηριότητα στην περιφέρεια.
- Η υπό μελέτη περιφέρεια παρουσίασε τον 3ο χαμηλότερο αριθμό επιχειρήσεων ανά 1.000 κατοίκους τόσο το 2014 όσο και το 2018.
- Ακολουθεί την Αττική ως οι περιφέρειες με τη μεγαλύτερη μείωση στον αριθμό των επιχειρήσεων κατά την περίοδο 2014-2018.

Η Κεντρική Μακεδονία, παρά την πλεονεκτική γεωγραφική της θέση, η οποία επιτρέπει τη σημαντική ανάπτυξη διεθνών εμπορικών σχέσεων και κινητικότητας αγαθών, καθώς και την παρουσία του μητροπολιτικού κέντρου και του ευρύτερου Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης, κατέγραψε το 6ο χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας το 2009, με 16.913 ευρώ ανά κάτοικο. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ακολουθεί την πτωτική τροχιά όλων των περιφερειών της Ελλάδας όσον αφορά το συνολικό και το κατά κεφα-

λύν ΑΕΠ από το 2009 έως το 2013, καταγράφοντας ισχυρότατη συρρίκνωση, την 3η μεγαλύτερη στη χώρα. Κατά την επόμενη περίοδο (2014-2018), παρατηρείται αρχικά σταθεροποίηση και ακολούθως μεγέθυνση τόσο στην υπό μελέτη περιφέρεια όσο και στις περισσότερες από τις υπόλοιπες, αλλά, παρά τα παραπάνω, οι δείκτες παρέμειναν σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με το 2009. Η Κεντρική Μακεδονία αυτή την περίοδο (2014-2018) παρουσίασε τη 2η μεγαλύτερη αύξηση (5,2%) ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες. Εντέλει, το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας το 2018 ήταν 13.600 ευρώ ή στο 80% της τιμής του 2009. Αντίθετα, η Αττική κατέγραψε χαμηλότερες τιμές σε σχέση με το έτος αναφοράς (2009). Ωστόσο, μια ευθεία σύγκριση μεταξύ των δύο περιφερειών καθιστά σαφές ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Κεντρική Μακεδονία βρίσκονται συνεχώς αρκετά χαμηλότερα από το αντίστοιχο στην έτερη μητροπολιτική περιφέρεια. Σε κοινοτικό επίπεδο, αξίζει να σημειωθεί ότι η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας συγκαταλέγεται στις φτωχότερες, καθώς το ΑΕΠ της αποτελεί μόλις το 50% του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Διάγραμμα 3: Εξέλιξη ΑΕΠ (2009=100) και κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2009-2018)

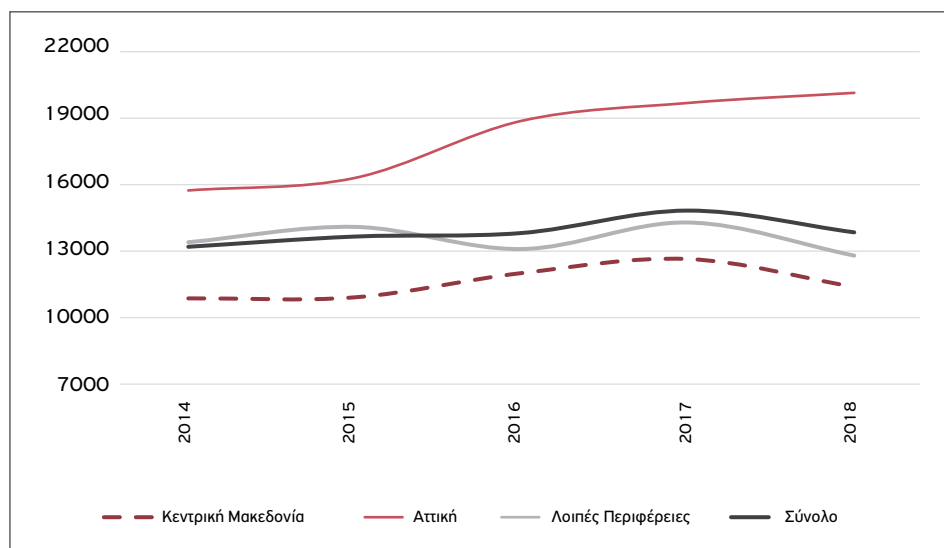
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία συγγραφέων)

Σημείωση: Ο αστερίσκος υποδηλώνει προσωρινά στοιχεία.

Όσον αφορά τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά επιχείρηση, το Διάγραμμα 4 παρουσιάζει μια μεικτή εικόνα για τις περιφέρειες της χώρας. Η Κεντρική Μακεδονία καταγράφει αναιμική επενδυτική πορεία, παρουσιάζοντας αύξηση μεταξύ 2015 και 2017, οπότε και η περιφέρεια κατέχει την 5η θέση πανελλαδικά με 12.000

ευρώ ανά επιχείρηση, πριν υποχωρήσει σημαντικά κατά την περίοδο 2017-2018. Ο δείκτης παρουσιάζει την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κάτω από όλες τις υπόλοιπες χωρικές ενότητες, με τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά επιχείρηση στην Αττική να είναι σχεδόν διπλάσιες σε απόλυτα νούμερα.

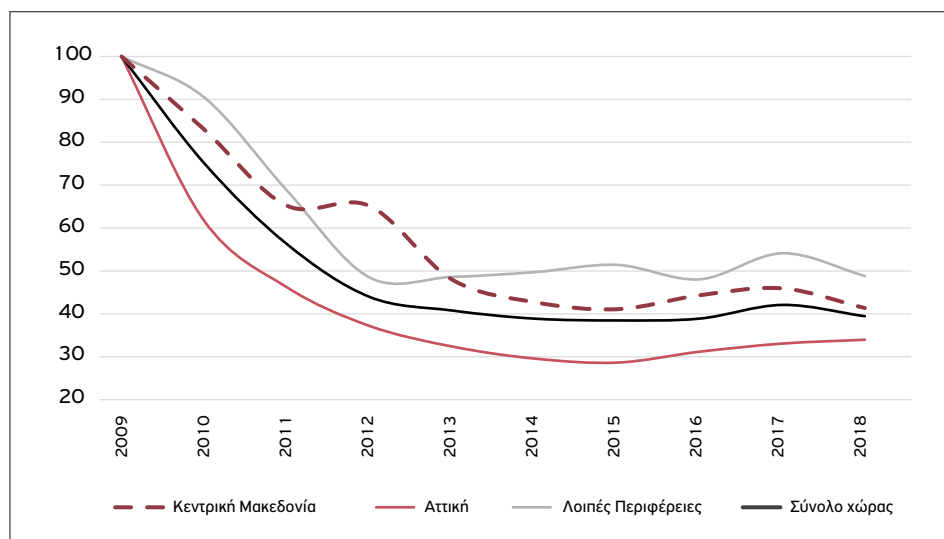
Διάγραμμα 4: Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά επιχείρηση (ευρώ, 2014-2018)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία συγγραφέων)

Το Διάγραμμα 5 αναδεικνύει την έντονη πτωτική πορεία των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου τόσο στην Κεντρική Μακεδονία όσο και στις υπόλοιπες χωρικές ενότητες. Η δυσανάλογη επίδραση της οικονομικής κρίσης του 2009 στις αστικοποιημένες περιφέρειες φαίνεται καθαρά, με την Αττική την περίοδο 2009-2015 να παρουσιάζει καθίζηση σημαντικότερη από αυτήν στην Κεντρική Μακεδονία. Συγκεκριμένα, ο όγκος των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου στην τελευταία κυμαίνεται από το 2015 και μετά γύρω στο 40% του επιπέδου τους το 2009. Επιπρόσθετα, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει εκ νέου υποχώρηση των επενδύσεων κατά το 2017-2018, σε αντίθεση με την Περιφέρεια Αττικής.

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου (2009=100, 2009-2018)

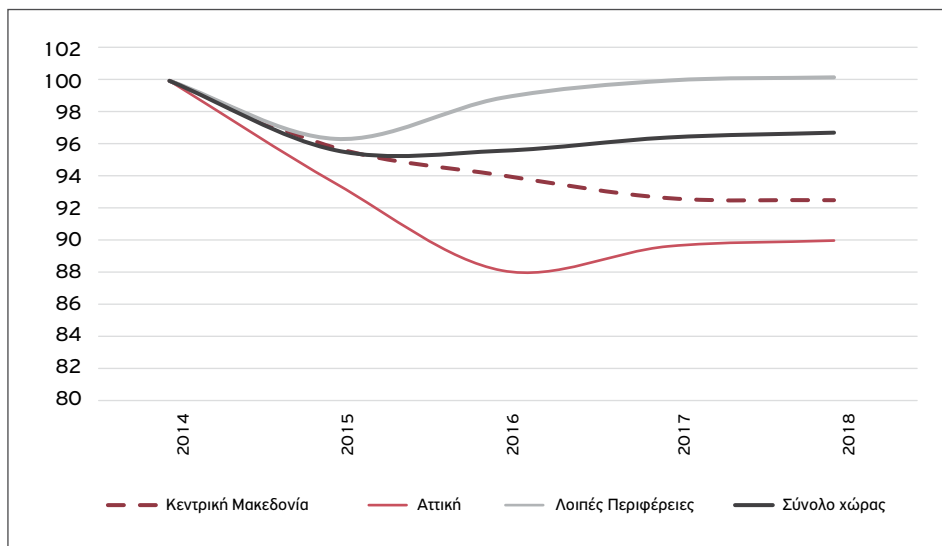

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία συγγραφέων)

Η εξέλιξη των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου είναι άμεσα συνυφασμένη με τον αριθμό των επιχειρήσεων σε μια οικονομία. Ενώ οι περισσότερες περιφέρειες κατέγραψαν μείωση του πληθυσμού των επιχειρήσεων το 2018 σε σχέση με το 2014, είναι αξιοσημείωτο πως οι δύο μητροπολιτικές περιφέρειες, Αττική και Κεντρική Μακεδονία, παρουσίασαν τη μεγαλύτερη μείωση (Διάγραμμα 6). Συγκεκριμένα, ο αριθμός των επιχειρήσεων στην Αττική το 2018 ήταν ίσος με το 89,9% του αντίστοιχου αριθμού το 2014 και στην Κεντρική Μακεδονία 92,4%.

Σε σχετικούς όρους, υπολογίζοντας τον αριθμό των επιχειρήσεων ανά 1.000 κατοίκους (για λόγους οικονομίας χώρου, τα δεδομένα αυτά δεν παρουσιάζονται σε σχετικό διάγραμμα), η Κεντρική Μακεδονία βρέθηκε να παρουσιάζει τον 3ο χαμηλότερο αριθμό επιχειρήσεων ανά 1.000 κατοίκους τόσο το 2014 (134 επιχειρήσεις ανά 1.000 κατοίκους) όσο και το 2018 (126 επιχειρήσεις ανά 1.000 κατοίκους).

Διάγραμμα 6: Εξέλιξη του αριθμού επιχειρήσεων (2014= 100, 2014-2018)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία συγγραφέων)

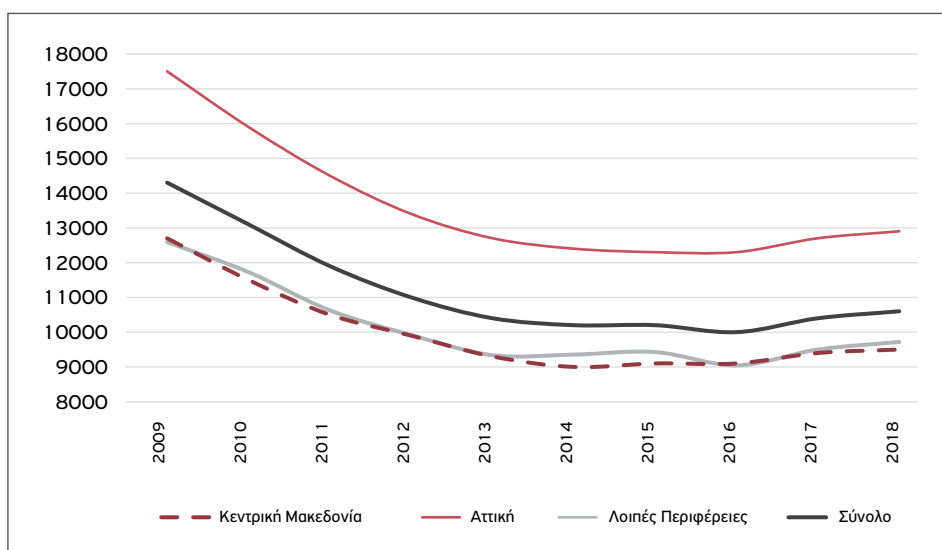
3.2 Εισόδημα νοικοκυριών και κίνδυνος φτώχειας

Βασικά ευρήματα

- Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κατέγραψε το 6ο χαμηλότερο εισόδημα νοικοκυριών το 2009 και παρέμεινε η περιφέρεια με το 7ο χαμηλότερο εισόδημα το 2014.
- Η βελτίωση στα εισοδήματα των νοικοκυριών κατά την περίοδο 2014-2018 ήταν εξαιρετικά περιορισμένη.
- Ομοίως, κατέγραψε υψηλό ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας το 2018 (19%), το οποίο μάλιστα αυξανόταν μέχρι και το 2020 (φτάνοντας σχεδόν στο 22%).
- Στην Κεντρική Μακεδονία ο πληθυσμός που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας αυξήθηκε ακόμη και πριν την πανδημική κρίση, ενώ σε Αττική και σύνολο χώρας το αντίστοιχο ποσοστό υποχωρούσε.
- Το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας αναμένεται να αυξηθεί το 2021, καθώς η αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας είχε σημαντικές επιπτώσεις σε πολλά τμήματα του πληθυσμού, ειδικά στα φτωχότερα.

Το Διάγραμμα 7, το οποίο παρουσιάζει την εξέλιξη του εισοδήματος των νοικοκυριών από το 2009 έως το 2018, δείχνει πως η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει σημαντική πτώση κατά την περίοδο 2009-2014. Το 2009 κατέγραψε την 6η χαμηλότερη τιμή στη χώρα (12.700 ευρώ), θέση στην οποία παρέμεινε έπειτα από ορισμένες αυξομειώσεις μέχρι και το 2018 (με τιμή 9.500 ευρώ). Πέραν της Κεντρικής Μακεδονίας, και οι υπόλοιπες χωρικές ενότητες του Διαγράμματος 7 παρουσιάζουν πτώση των εισοδημάτων την περίοδο 2009-2014, ακολουθούμενη από σταθεροποίηση μέχρι το 2016, προτού καταγραφεί μια μικρή αύξηση.

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη του εισοδήματος νοικοκυριών (2009-2018)

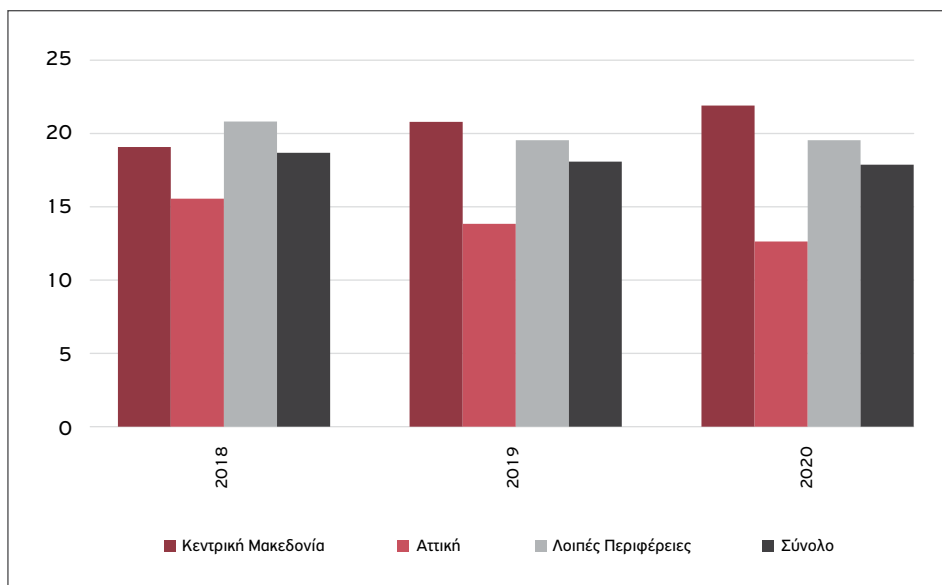
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία συγγραφέων)

Σημαντικά είναι τα ευρήματα και από την ανάλυση των δεδομένων για το ποσοστό πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (Διάγραμμα 8). Δυστυχώς, διαθέσιμα δεδομένα σε περιφερειακό επίπεδο υπάρχουν μόνο για το 2018, το 2019 και το πανδημικό έτος 2020. Σε αυτά, η Κεντρική Μακεδονία καταγράφει το 4ο χαμηλότερο ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας το 2018 (19%), ωστόσο αυτό αυξάνεται σε 20,6% το 2019 και 21,7% το 2020, υποδεικνύοντας επιδείνωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών και της συνοχής. Η σημασία των παραπάνω καθίσταται σαφής εάν συυπολογιστεί ότι σε εθνικό επίπεδο ο πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας μειώνεται ελαφρώς, ενώ στην έτερη μητροπολιτική περιφέρεια, την Αττική, μειώνεται αισθητά.

Με την πανδημική κρίση να συνεχίζεται και κατά τη διάρκεια του 2021, και άγνωστο ακόμη το πότε θα κοπάσει, οι οικονομικοί δείκτες και κυρίως το οικογενειακό εισόδη-

μα αναμένεται να συρρικνωθούν ακόμη περισσότερο, παρά τη θέσπιση κυβερνητικών ενισχύσεων, οι οποίες όμως απέχουν από τις πραγματικές ανάγκες των τοπικών κοινωνιών. Επομένως, το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας αναμένεται να αυξηθεί το 2021 αν όχι και τα επόμενα έτη, καθώς η αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας είχε και έχει σημαντικές επιπτώσεις σε πολλά τμήματα του πληθυσμού (Bennett, 2021). Ειδικά για την Κεντρική Μακεδονία, ρηξικέλευθες παρεμβάσεις είναι απαραίτητες ώστε να βελτιωθούν πραγματικά οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, καθώς η περιφέρεια μαστίζεται από χρόνια προβλήματα απασχόλησης, ανεργίας και (υπο)ανάπτυξης.

Διάγραμμα 8: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας (2018-2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία συγγραφέων)

4. Απασχόληση ανά κλάδο: Τάσεις και δυναμικές

4.1 Η θέση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας ως προς το εθνικό παραγωγικό σύστημα

Βασικό εύρημα

- Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας συγκεντρώνει σημαντικό μέρος του εθνικού δυναμικού στη βιομηχανία και στον αγροτικό τομέα, δευτερευόντως δε και σε πολλούς κλάδους των υπηρεσιών (εμπόριο και τέχνες) και του δημόσιου τομέα (υγεία και εκπαίδευση).

Διάγραμμα 9: Περιφερειακή κατανομή της απασχόλησης ανά κλάδο (2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφών)

Η Κεντρική Μακεδονία συγκεντρώνει το 21,5% του συνόλου των απασχολούμενων που εργάζονται σε όλη τη χώρα στους κλάδους των ορυχείων και λατομείων και της μεταποίησης το 2020 (βλ. Διάγραμμα 9). Σημαντική παρουσία έχει και ο αγροτικός τομέας, καθώς στην περιφέρεια βρίσκεται το 17,5% του συνόλου των σχετικά απασχολούμενων όλης της χώρας το 2019. Πέραν των δύο προαναφερθέντων κλάδων, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει υψηλές συγκεντρώσεις σε εργαζομένους του ευρύτερου τριτογενούς τομέα, συγκεκριμένα στο εμπόριο (17,9% το 2019 και 18,6% το 2020 – ο κλάδος αυτός είναι ο μεγαλύτερος σε μέγεθος απασχόλησης), και στις τέχνες και την ψυχαγωγία (17,9% το 2020). Τέλος, σημαντική είναι και η συγκεντρωση που παρουσιάζουν η εκπαίδευση (18,4%) και η υγεία και κοινωνική μέριμνα (16,8%).

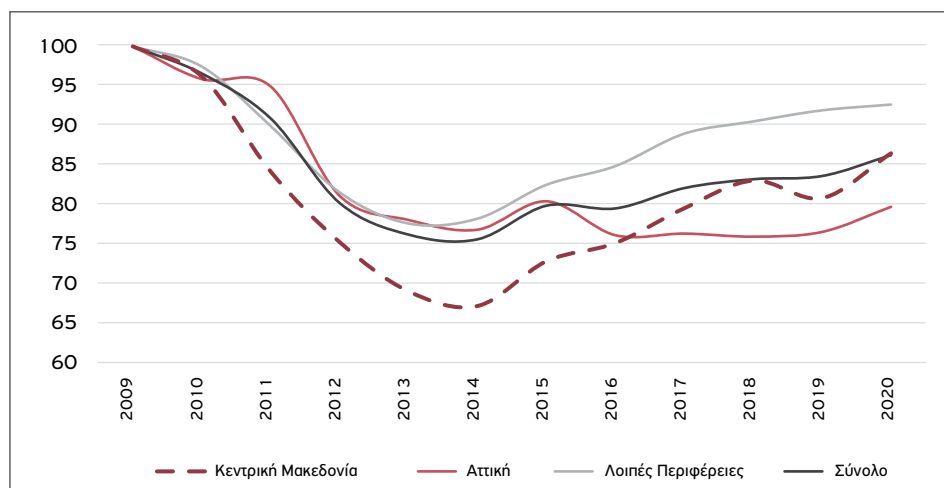
4.2 Κλάδοι που άντεξαν και κλάδοι που συρρικνώνονται

Βασικά ευρήματα

- Η κλαδική απασχόληση στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ακολουθεί στις περισσότερες των περιπτώσεων τις εθνικές τάσεις για την περίοδο 2009-2020.
- Οι σημαντικότεροι κλάδοι της υπό εξέταση περιφέρειας σε επίπεδο μεγεθών απασχόλησης (εμπόριο, βιομηχανία, πρωτογενής τομέας) κατέγραψαν μερικές εκ των μεγαλύτερων απωλειών, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους κλάδους υπό εξέταση.
- Σημειώθηκε εκτεταμένη κατάρρευση των κατασκευών με απώλειες άνω του 50% από το 2009 ως το 2020. Αυτό ίσχυσε τόσο για την Κεντρική Μακεδονία όσο και για τις περισσότερες περιφέρειες της χώρας, αν και η πρώτη κατέγραψε τη μεγαλύτερη συρρίκνωση κατά την περίοδο 2009-2013 (-65%).
- «Προβληματική» είναι η εικόνα της φιλοξενίας και εστίασης, όπου, παρά τη μεγέθυνση του κλάδου στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 2010 και εν μέσω κρίσης, ακολούθησε εκτεταμένη συρρίκνωση μέχρι το 2020, χωρίς αυτό να αποτελεί αποκλειστικά απόρροια του αποτυπώματος της πανδημίας στον τουρισμό.
- Ο αριθμός των απασχολούμενων στην υγεία κατά το πανδημικό έτος 2019-2020 αυξήθηκε ελαφρώς στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Ωστόσο, η αύξηση αυτή κρίνεται ανεπαρκής, ειδικά εν μέσω έντονων πιέσεων στο σύστημα υγείας. Επιπρόσθετα, η αύξηση αυτή ήταν αμελητέα σε σύγκριση με την αντίστοιχη στην Αττική.
- Οι εργαζόμενοι στο εμπόριο αυξήθηκαν ραγδαία κατά το πανδημικό έτος 2019-2020, με την Κεντρική Μακεδονία να παρουσιάζει ρυθμό αύξησης μεγαλύτερο από αυτόν της Αττικής και της χώρας.

Ο Πίνακας Α του Παραρτήματος καταγράφει τα απόλυτα μεγέθη και τις μεταβολές της κλαδικής απασχόλησης από το 2009 ως το 2020 στην Κεντρική Μακεδονία και στις υπόλοιπες χωρικές ενότητες. Κατά την περίοδο αναφοράς, η Κεντρική Μακεδονία ακολουθεί στις περισσότερες περιπτώσεις τις εθνικές κλαδικές τάσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού αποτελούν οι κλάδοι που πλήττονται περισσότερο εν μέσω της δεκαετούς κρίσης, όπως οι κατασκευές (με απώλειες αρκετά πάνω από 50% κατά το διάστημα αναφοράς σε όλες τις υπό εξέταση χωρικές ενότητες), ο πρωτογενής τομέας (με απώλειες άνω του 20%), η εξόρυξη και η μεταποίηση (με τις περισσότερες χωρικές ενότητες να χάνουν πάνω από 20% της απασχόλησης στον κλάδο), οι υπηρεσίες προς νοικοκυριά (με όλες να χάνουν σχεδόν το 50% της απασχόλησης) και το εμπόριο (με απώλειες σχεδόν 15% σε εθνικό επίπεδο). Ωστόσο, μια πιο προσεκτική ματιά δείχνει πως ακόμη και για τους προαναφερθέντες κλάδους, οι απώλειες της Κεντρικής Μακεδονίας διαφοροποιούνται σημαντικά σε σχέση με των υπόλοιπων χωρικών ενότητων. Για παράδειγμα, στον κλάδο των κατασκευών, εν μέσω καθολικής καθίζησης κατά την περίοδο 2009-2013, η Κεντρική Μακεδονία κατέγραψε τη μεγαλύτερη συρρίκνωση στη χώρα (σχεδόν -65%). Για τον σημαντικότερο κλάδο στην περιφέρεια σε επίπεδο μεγέθους, το εμπόριο, η μεταβολή είναι αρκετά μικρότερη (-14%) από την αντίστοιχη στην Περιφέρεια Αττικής (-20%), και αρκετά μεγαλύτερη από τη μέση μεταβολή στις υπόλοιπες περιφέρειες (-7%). Τα παραπάνω καταδεικνύουν τη δυσανάλογη επίδραση της βαθιάς και μακράς διάρκειας κρίσης από την οποία διέρχεται η χώρα στον κλάδο του εμπορίου στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα, η οποία αποτυπώνεται και στο κλείσιμο μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου στις πόλεις κατά τη δεκαετία του 2010, αλλά και στην ταχύτατη ανακύκλωση πολλών τέτοιων επιχειρήσεων, που αποδεικνύονται βραχύβιες (Gourzis et al., 2021). Κατά την περίοδο 2019-2020, λόγω της πανδημίας και των αναγκών που προέκυψαν στις δραστηριότητες εμπορίου, ο κλάδος παρουσίασε μεγέθυνση σε όλες τις χωρικές ενότητες, αλλά ιδιαίτερα στην Κεντρική Μακεδονία (Διάγραμμα 10).

Διάγραμμα 10: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Εμπόριο και επισκευές οχημάτων» (2009-2020, 2009=100)

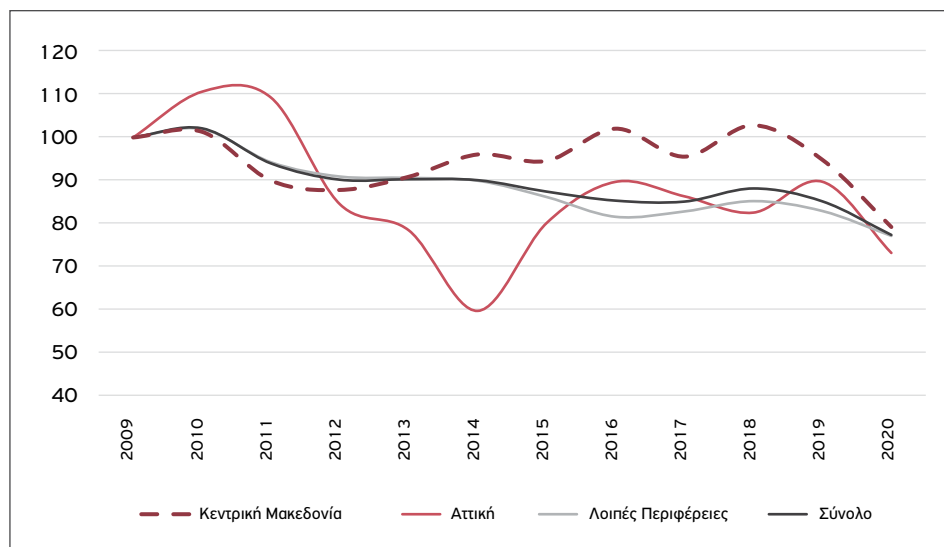

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Σχετικά με τον πρωτογενή τομέα, η Κεντρική Μακεδονία ακολούθησε την εξέλιξη του συνόλου της χώρας κατά την περίοδο της οξείας οικονομικής κρίσης (2009-2013), με τη συνολική απασχόληση να μειώνεται κατά 10% (Διάγραμμα 11). Ωστόσο, η μείωση είναι πολύ μεγαλύτερη στην Αττική (-21%) και σε άλλες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, καθώς μόνο οι νησιωτικές περιφέρειες (Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη και Ιόνια νησιά) κατέγραψαν αύξηση ή μικρή μείωση εργαζομένων στον συγκεκριμένο κλάδο. Την περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), η απασχόληση στον συγκεκριμένο κλάδο στην Κεντρική Μακεδονία ανέκαμψε, αγγίζοντας το 2017 το 95,5% του επιπέδου του 2009, σχεδόν 10 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το αντίστοιχο ποσοστό της Αττικής (86,3%). Ωστόσο κατά την περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019), και ειδικά στο πρώτο πανδημικό έτος, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα στην Κεντρική Μακεδονία μειώθηκε σημαντικά (από το 102% του έτους βάσης το 2018 σε 94% το 2019 και 79% το 2020), ακολουθώντας την εξέλιξη της συνολικής απασχόλησης στην Αττική, στις λοιπές περιφέρειες και στο σύνολο της χώρας – παντού με ποσοστά πολύ κάτω από το επίπεδο του 2009. Η ανάλυση των δεδομένων της απασχόλησης, με βάση τον δείκτη «τοπικής εξειδίκευσης» LQ^1 , δείχνει ότι η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα είναι κοντά στο όριο της υπερσυγκέντρωσης (βλ. τιμές μεγαλύτερες του 1,20) στην Κεντρική Μακεδονία, παρ' όλη τη μειούμενη τάση από το 2009, σε αντίθεση με την Αττική που καταγράφει υποσυγκέντρωση (βλ. τιμές μικρότερες του 0,80) (Παράρτημα, Διάγραμμα Α).

1. Ο δείκτης υπολογίζεται ως εξής: $LQ^i = (E_{ir} / E_r) / (E_{in} / E_n)$. Όπου το E δηλώνει απασχόληση, το i δραστηριότητα (κλάδο), το r περιφέρεια και το n εθνικό επίπεδο. Δηλαδή, E_{ir} είναι η απασχόληση του τομέα i στην υπό μελέτη περιφέρεια, E_r η συνολική απασχόληση στην περιφέρεια, E_{in} η απασχόληση του κλάδου i στο σύνολο της χώρας και E_n το σύνολο της απασχόλησης στη χώρα.

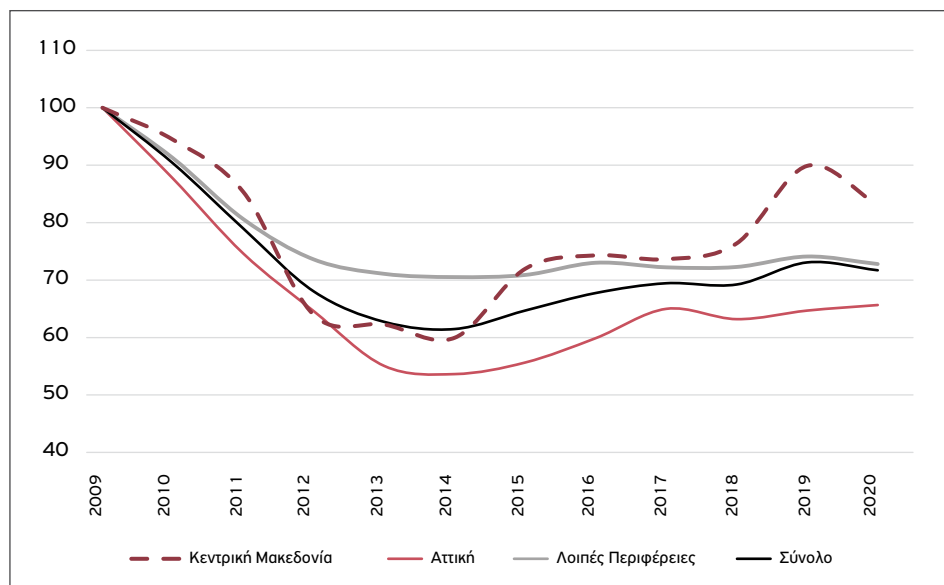
Διάγραμμα 11: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Στον δευτερογενή τομέα, και ειδικότερα στους κλάδους των ορυχείων, λατομείων και της μεταποίησης, οι εργαζόμενοι μειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό κατά την περίοδο της οξείας οικονομικής κρίσης (2009-2013). Συγκεκριμένα, η απασχόληση στον τομέα μειώθηκε κατά 38% στην Κεντρική Μακεδονία και στο σύνολο της χώρας και κατά 45% στην Αττική (Διάγραμμα 12), αναδεικνύοντας τις σημαντικές επιπτώσεις της κρίσης, της ύφεσης και των πολιτικών λιτότητας στη βιομηχανία. Στην επόμενη περίοδο, η απασχόληση στον τομέα αυξάνεται αγγίζοντας το 2017 το 74% του επιπέδου του 2009, σημειώνοντας μαζί με την Αττική τη μεγαλύτερη σχετική αύξηση. Ωστόσο, και παρ' όλη την αύξηση στο 90% του επιπέδου του 2009 κατά το 2019, η συρρίκνωση της απασχόλησης στους κλάδους των ορυχείων, λατομείων και της μεταποίησης στην Κεντρική Μακεδονία είναι σημαντική, καθώς από το 11,7% της συνολικής απασχόλησης το 2009 μειώθηκε στο 10% το 2019, ακολουθώντας παρόμοια πορεία με την Αττική. Τέλος, κατά το πρώτο πανδημικό έτος, η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα γνώρισε μεγαλύτερη μείωση, πέφτοντας στο 83% του επιπέδου του 2009. Ωστόσο, η Κεντρική Μακεδονία μαζί με τη Στερεά Ελλάδα και τη Δυτική Μακεδονία αποτελούν τις μόνες περιφέρειες οι οποίες καταγράφουν υπερσυγκέντρωση της απασχόλησης στους κλάδους των ορυχείων, λατομείων και της μεταποίησης, σχεδόν καθ' όλη την περίοδο μελέτης, σύμφωνα με τον δείκτη χωρικής συγκέντρωσης LQ (Παράρτημα, Διάγραμμα Β).

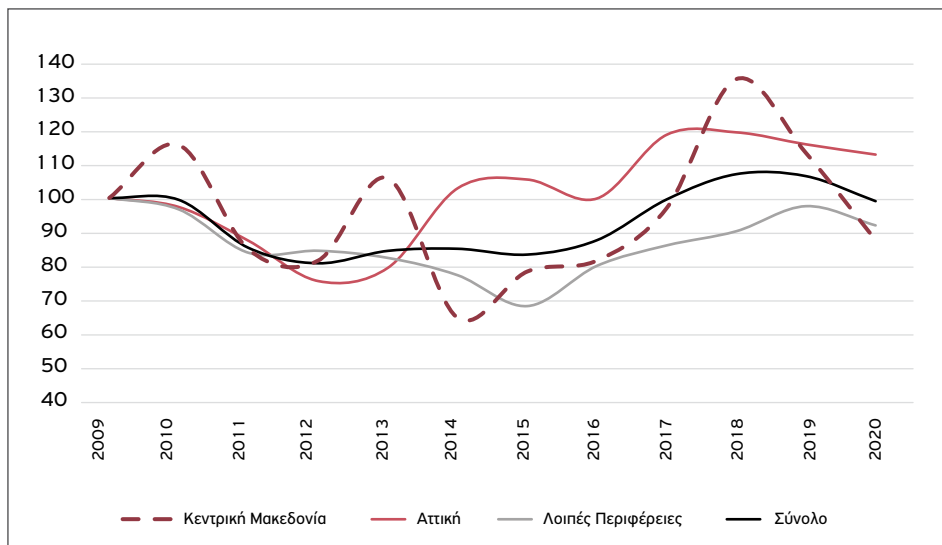
Διάγραμμα 12: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στους κλάδους «Ορυχεία και λατομεία» και «Μεταποίηση» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Κατά την περίοδο 2009-2013, η απασχόληση στους κλάδους της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και νερού παρουσιάζει αύξηση στην Κεντρική Μακεδονία (5,7%), που είναι μαζί με το Νότιο Αιγαίο, οι μόνες περιφέρειες στις οποίες η κλαδική απασχόληση σημείωσε αύξηση (Διάγραμμα 13). Στο σύνολο της χώρας η μείωση ανήλθε στο 15,3% και στην Αττική στο 20%. Αντιθέτως, την περίοδο 2014-2017, η απασχόληση στους κλάδους παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και νερού σημείωσε μείωση, ανερχόμενη το 2017 στο ίδιο επίπεδο με το 2009, ενώ στο σύνολο της χώρας και στην Αττική σημείωσε αύξηση (16,7% και 38%). Ωστόσο, η Κεντρική Μακεδονία γνώρισε ιδιαίτερη αύξηση της απασχόλησης στους κλάδους της ενέργειας μετά το 2017, αγγίζοντας το 2018 το 134% του επιπέδου του 2009, πριν μειωθεί στο 113% το 2019. Μεταξύ 2018-2019, η απασχόληση στο σύνολο της χώρας παρουσίασε μείωση 0,5% και στην Αττική 3%. Η μείωση συνεχίστηκε και στο πρώτο πανδημικό έτος, με την απασχόληση στους κλάδους παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και νερού στην Κεντρική Μακεδονία να αγγίζει το 2020 το 87% του επιπέδου του 2009. Συνολικά στην περίοδο μελέτης, και σύμφωνα με τον δείκτη χωρικής συγκέντρωσης LQ, η απασχόληση στους κλάδους παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και νερού στην Κεντρική Μακεδονία κινείται στο όριο της υποσυγκέντρωσης (Παράρτημα, Διάγραμμα Γ).

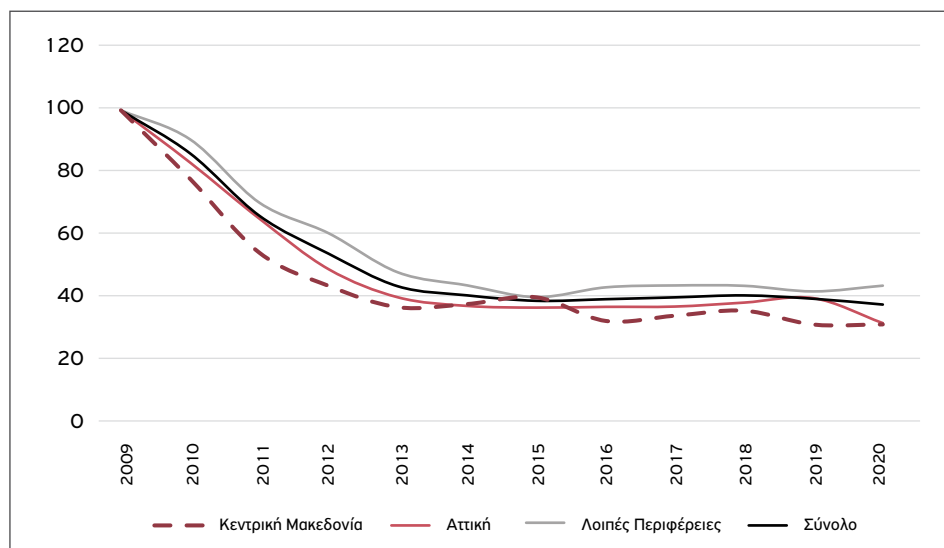
Διάγραμμα 13: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος – νερού» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Στον κλάδο των κατασκευών σημειώθηκε η μεγαλύτερη συρρίκνωση της απασχόλησης. Κατά την περίοδο της οξείας κρίσης (2009-2013), υπάρχει καθολική μείωση της σε όλες τις περιοχές (Διάγραμμα 14). Ενώ συνολικά η μείωση των εργαζομένων στη χώρα ανέρχεται στο 56,2%, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας σημειώνει τη μεγαλύτερη μείωση (64,9%). Η απασχόληση στον κλάδο των κατασκευών το 2013 ανήλθε μόλις στο 37% του επιπέδου του 2009, ενώ στην Αττική στο 40%. Η μείωση της απασχόλησης στον κλάδο συνεχίζεται την περίοδο 2014-2017, με την Κεντρική Μακεδονία να σημειώνει συρρίκνωση 2,5% και το σύνολο της χώρας 1,6%, ενώ στην Αττική παρατηρείται η μικρότερη μείωση (0,5%). Ο κλάδος συνεχίζει την πτωτική πορεία και μετά το 2018, φτάνοντας στο χαμηλότερο σημείο του το 2020, με την απασχόληση να ισούται με το 31% του επιπέδου του 2009 στην Κεντρική Μακεδονία, με το 32% στην Αττική και το 38% στο σύνολο της χώρας. Συνολικά, καταγράφεται ότι στον τομέα, ο οποίος υπήρξε το παραδοσιακό επίκεντρο της ελληνικής μεταπολεμικής ανάπτυξης, η συρρίκνωση της απασχόλησης κατά την περίοδο μελέτης είναι πολύ μεγάλη. Η μείωση της απασχολουμένων στον κλάδο στην Κεντρική Μακεδονία αποτυπώνεται και στην ανάλυση της χωρικής συγκέντρωσης της κλαδικής απασχόλησης στη βάση του δείκτη LQ, όπου η Κεντρική Μακεδονία το 2020 καταγράφει υποσυγκέντρωση (βλ. Παράρτημα, Διάγραμμα Δ).

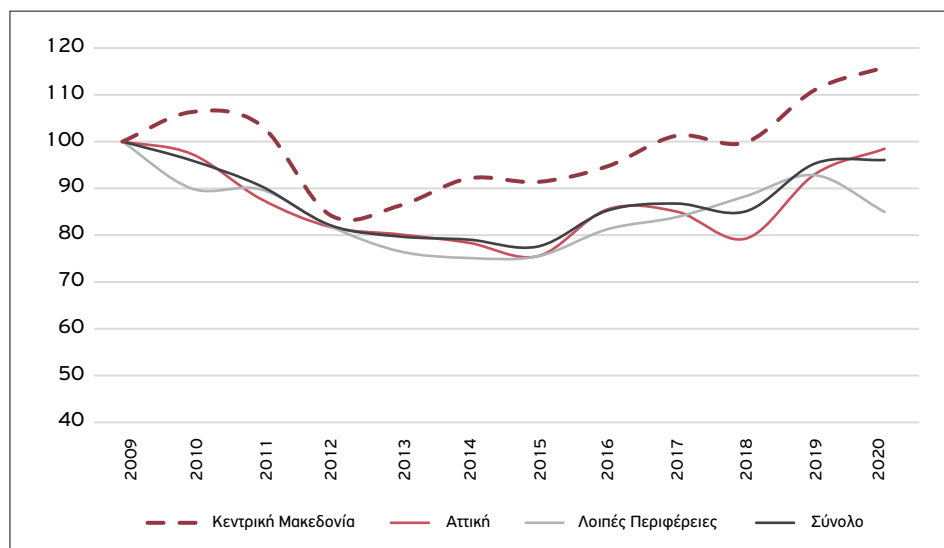
Διάγραμμα 14: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Κατασκευές» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Αντίθετη πορεία ακολούθησε ο αριθμός των εργαζομένων στον κλάδο των μεταφορών. Στην Κεντρική Μακεδονία μετά την αρχική μείωση έως το 2012 (-18%), η απασχόληση στον κλάδο είχε επανέλθει στα επίπεδα του 2009 το 2018 (Διάγραμμα 15). Στην περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019) η απασχόληση αυξήθηκε 11%, ενώ κατά το πρώτο πανδημικό έτος γνώρισε επίσης αύξηση (4%). Η απασχόληση στον αντίστοιχο κλάδο στην Αττική και στο σύνολο της χώρας ακολουθεί παρόμοια εξέλιξη σε όλη την περίοδο μελέτης, ευρισκόμενη ωστόσο περίπου πέντε έως δέκα ποσοστιαίες μονάδες κάτω από την Κεντρική Μακεδονία και κάτω από τα επίπεδα του 2009 κατά το 2020. Σύμφωνα με τον δείκτη LQ, μόνο στην Αττική και το Νότιο Αιγαίο ο αριθμός των απασχολούμενων υπερβαίνει το όριο υπερσυγκέντρωσης σε όλη τη διάρκεια της μελέτης, (Παράρτημα, Διάγραμμα ΣΤ).

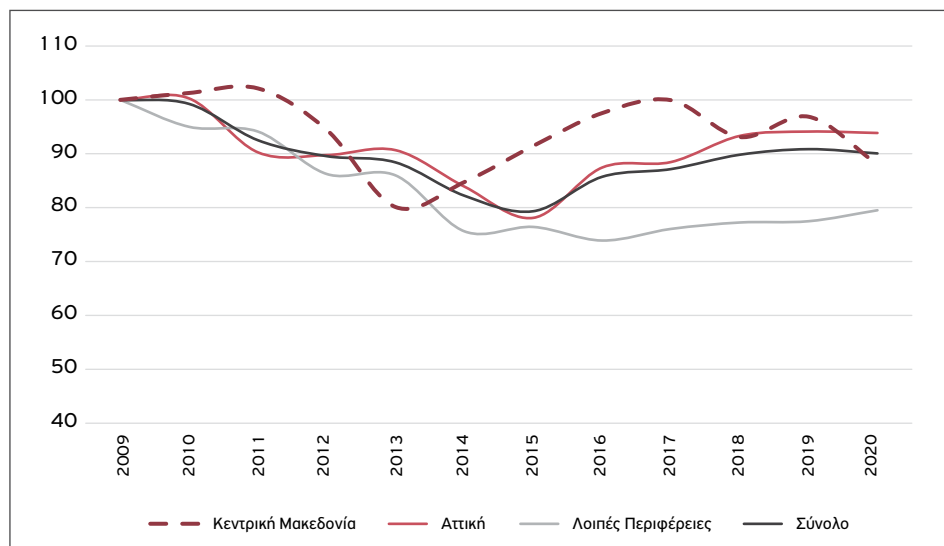
Διάγραμμα 15: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Μεταφορές και αποθήκευση» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Κατά το χρονικό διάστημα 2009-2013, στην Κεντρική Μακεδονία σημειώνεται 20% μείωση της απασχόλησης στους κλάδους «Ενημέρωση και επικοινωνία – Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες – Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» (Διάγραμμα 16), με την Αττική και το σύνολο της χώρας να καταγράφουν μικρότερες μειώσεις (8% και 10%). Ωστόσο, την περίοδο 2014-2017, η απασχόληση στους κλάδους αυτούς ανακάμπτει και επανέρχεται στα επίπεδα του 2009 στην Κεντρική Μακεδονία, ενώ παραμένει χαμηλότερα στην Αττική, στις λοιπές περιφέρειες και στο σύνολο της Ελλάδας. Από το 2017 και έπειτα, η απασχόληση παρουσιάζει αυξομειώσεις στην Κεντρική Μακεδονία, με σχετική μείωση κατά το πρώτο πανδημικό έτος, αγγίζοντας το 88% των επιπέδων του 2009, ενώ στις υπόλοιπες περιοχές δεν παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές. Σύμφωνα με τον δείκτη LQ, η απασχόληση στους κλάδους αυτούς καταγράφει έντονη περιφερειακή ανισοκατανομή παρουσιάζοντας υπερσυγκέντρωση στην Αττική και υποσυγκέντρωση στις λοιπές περιφέρειες (Παράρτημα, Διάγραμμα Η). Το εύρημα αυτό υποδηλώνει το ιδιαίτερο βάρος που έχει η συνολική απασχόληση στους κλάδους «Ενημέρωση και επικοινωνία – Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες – Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» στη μητροπολιτική περιφέρεια και τη σχετικά μέτρια έως μικρή σημασία στις υπόλοιπες περιφέρειες.

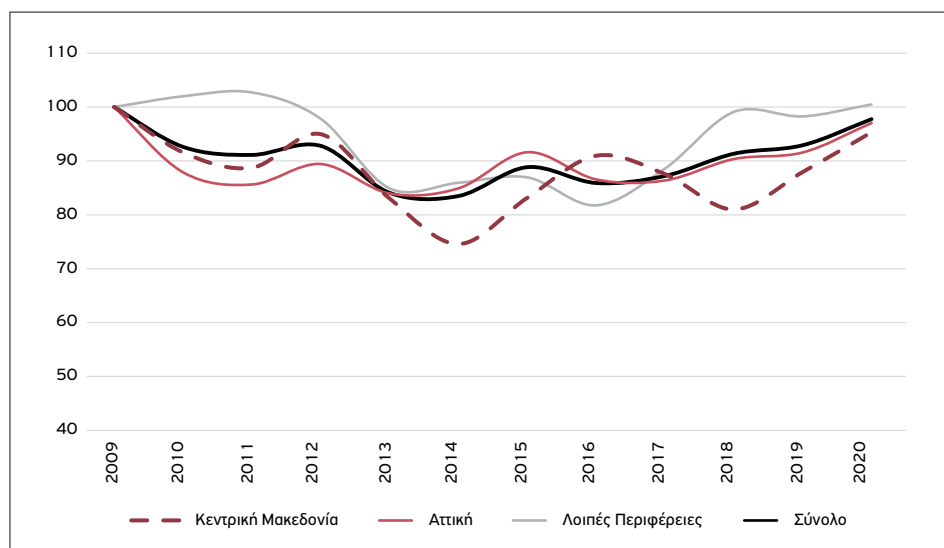
Διάγραμμα 16: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στους κλάδους «Ενημέρωση και επικοινωνία», «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» και «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Η απασχόληση που αφορά επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες καταγράφει μείωση στην Κεντρική Μακεδονία, αγγίζοντας το 74% των επιπέδων του 2009 κατά το 2014, ενώ παρόμοια πορεία ακολουθεί η απασχόληση στον κλάδο στην Αττική και στο σύνολο της χώρας (Διάγραμμα 17). Κατά την περίοδο της ανάκαμψης, η απασχόληση στον κλάδο αυξάνεται στην Κεντρική Μακεδονία και κατά το 2017 εμφανίζει παρόμοια επίπεδα με τις άλλες περιοχές, κινούμενη περίπου στο 90% του έτους βάσης (2009). Παρά την ετήσια μείωση στην Κεντρική Μακεδονία το 2018 (-7%), η απασχόληση στον κλάδο των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων αυξάνεται το 2019 και το 2020 αγγίζοντας το 95% του επιπέδου του 2009, κινούμενη σε παρόμοια επίπεδα με την Αττική και το σύνολο της χώρας, αλλά περίπου δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από τις λοιπές περιφέρειες. Ο δείκτης τοπικής εξειδίκευσης LQ αναδεικνύει πως η απασχόληση στον κλάδο καταγράφει επίσης έντονη περιφερειακή ισοκατανομή, με υπερσυγκέντρωση μόνο στην Αττική καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης, και με την Κεντρική Μακεδονία να κινείται μεταξύ υπερσυγκέντρωσης και υποσυγκέντρωσης (Παράρτημα, Διάγραμμα Θ).

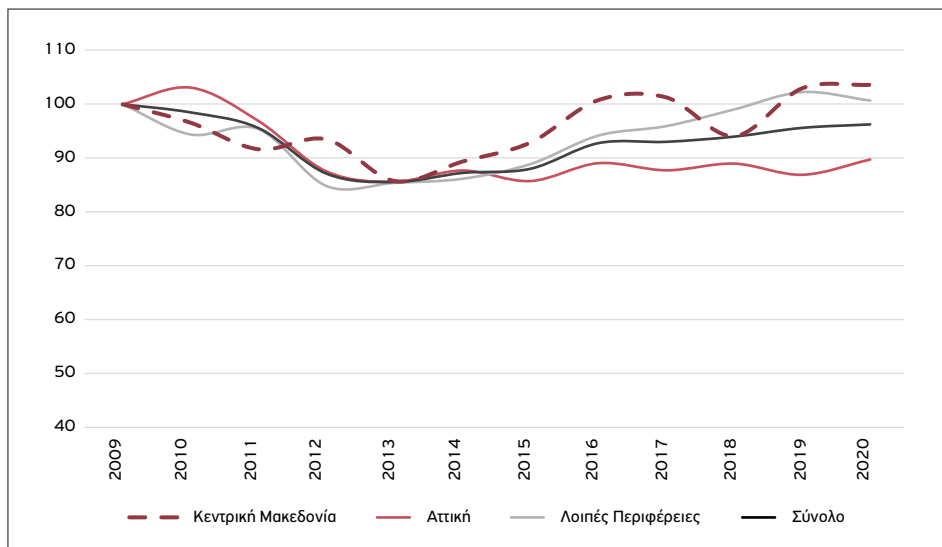
Διάγραμμα 17: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Κατά το χρονικό διάστημα 2009-2013, ο αριθμός των απασχολουμένων στους κλάδους των διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων, στη δημόσια διοίκηση και άμυνα και στην υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση παρουσιάζει 15% συρρίκνωση στην Κεντρική Μακεδονία (Διάγραμμα 18). Η Αττική, οι λοιπές περιφέρειες και το σύνολο της χώρας εμφανίζουν μεγαλύτερες μειώσεις. Κατά την περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), η απασχόληση στους κλάδους αυξάνεται σε όλες τις περιοχές, με την Κεντρική Μακεδονία να έχει ξεπεράσει το επίπεδο του 2009 κατά το 2017 (1,2% αύξηση). Ύστερα από μια σχετική μείωση, η απασχόληση στους κλάδους αυξάνεται και επανέρχεται στα επίπεδα του 2009 κατά το 2020 στην Κεντρική Μακεδονία και στις λοιπές περιφέρειες, ενώ κινείται χαμηλότερα στο σύνολο της χώρας και στην Αττική. Ο δείκτης τοπικής εξειδίκευσης LQ παρουσιάζει υπερσυγκέντρωση της απασχόλησης στους συγκεκριμένους κλάδους στην Αττική το 2019 και το 2020, καθώς εκεί εδράζονται πολλές διοικητικές δραστηριότητες, ενώ στην Κεντρική Μακεδονία κινείται κοντά στο όριο της υποσυγκέντρωσης επισημαίνοντας τη συρρικνωμένη παρουσία κυβερνητικών και διοικητικών δραστηριοτήτων στην υπό μελέτη περιφέρεια (Παράρτημα, Διάγραμμα Ι).

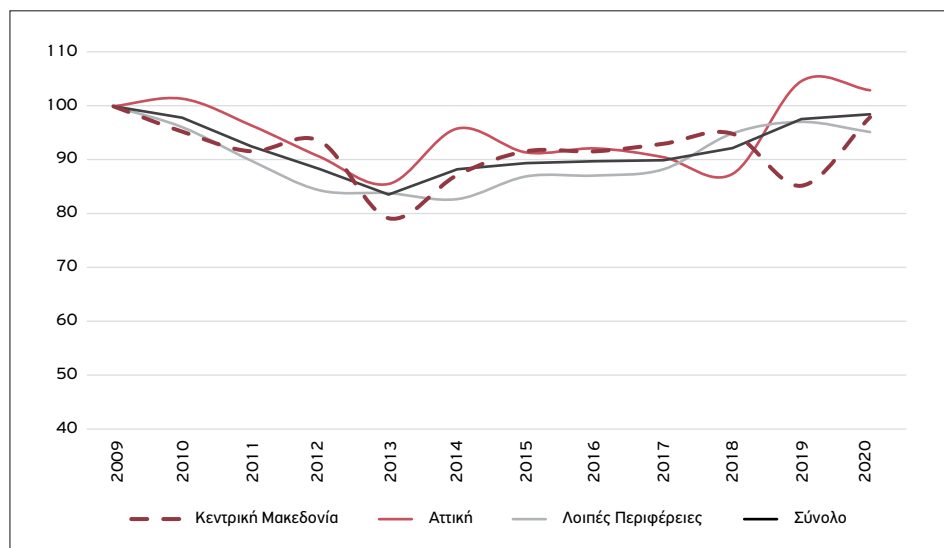
Διάγραμμα 18: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στους κλάδους «Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες» και «Δημόσια διοίκηση και άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση» (2009-2020, 2009= 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Ο κλάδος της εκπαίδευσης γνώρισε σημαντική συρρίκνωση της απασχόλησης στην Κεντρική Μακεδονία, στην Αττική και στο σύνολο της χώρας κατά την περίοδο της ύφεσης και της οξείας οικονομικής κρίσης, αναδεικνύοντας τις επιπτώσεις των πολιτικών λιτότητας και των απολύσεων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (Διάγραμμα 19). Συγκεκριμένα, στην Κεντρική Μακεδονία η απασχόληση στην εκπαίδευση μειώθηκε κατά 21% μεταξύ 2009 και 2013, ενώ στην Αττική κατά 15%. Η περίοδος της αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017) συνδέεται με αυξητικές τάσεις της απασχόλησης στην εκπαίδευση στην Κεντρική Μακεδονία (14% μεγέθυνση), που συνεχίζεται μέχρι και το 2018, αν και παρ' όλα αυτά παραμένει 5% χαμηλότερα από τα επίπεδα του 2009. Σε αντίστοιχα επίπεδα κινείται η απασχόληση στον συγκεκριμένο κλάδο στην Αττική και στο σύνολο της χώρας. Ωστόσο, η απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει ετήσια μείωση το 2019 (-10%), ενώ στις υπόλοιπες περιοχές αυξάνεται με την Αττική να ανέρχεται στο 105% σε σχέση με το έτος βάσης (2009). Τέλος, κατά το πρώτο πανδημικό έτος, η απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία ανακάμπτει και φτάνει στο 98% της απασχόλησης το 2009. Ο δείκτης LQ αναδεικνύει πως καμιά περιφέρεια δεν σημειώνει υπερσυγκέντρωση της απασχόλησης στην εκπαίδευση καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου μελέτης (Παράρτημα, Διάγραμμα Κ).

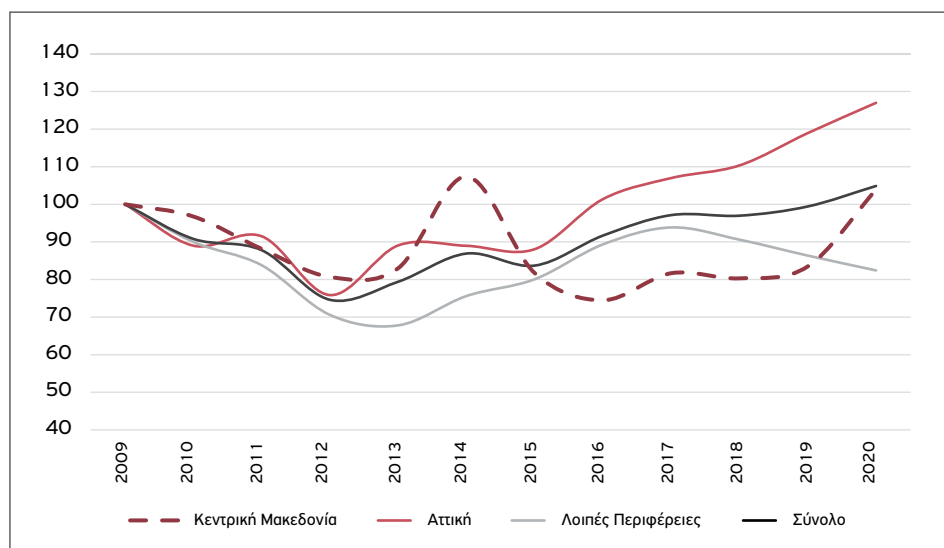
Διάγραμμα 19: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Εκπαίδευση» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Κατά το χρονικό διάστημα 2009-2013, η απασχόληση στον κλάδο των τεχνών και της ψυχαγωγίας παρουσίασε μεγάλη μείωση στο σύνολο της χώρας (-20,6%), στην Κεντρική Μακεδονία (-17%) και στην Αττική (-11) (Διάγραμμα 20). Ενώ η απασχόληση στον κλάδο παρουσιάζει μεγάλη ετήσια αύξηση το 2014 στην Κεντρική Μακεδονία (24%), μειώνεται σημαντικά στην ευρύτερη περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης (-23,9%), σε αντίθεση με την Αττική και το σύνολο της χώρας, όπου αυξάνεται (18% και 11% αντίστοιχα). Μεταξύ 2018 και 2019, η αύξηση στο σύνολο της χώρας ήταν 2,5%, στην Κεντρική Μακεδονία 3% και στην Αττική 7,8%. Τέλος, στο πρώτο πανδημικό έτος, η απασχόληση συνέχισε την αυξητική πορεία, κυρίως στην Κεντρική Μακεδονία (20%) και δευτερευόντως στην Αττική (8%) και στο σύνολο της χώρας (5%). Λαμβάνοντας υπόψη πως ο κλάδος των τεχνών και της ψυχαγωγίας επλήγη σημαντικά από τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας, πιθανολογείται πως τα προγράμματα αναστολής της εργασίας έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της απασχόλησης στον συγκεκριμένο κλάδο. Η χωρική ανισοκατανομή των εργαζομένων στον κλάδο (Παράρτημα, Διάγραμμα Λ) παρουσιάζει μια μετατόπιση από την Κεντρική Μακεδονία (υπερσυγκέντρωση το 2014) στην Αττική (υπερσυγκέντρωση το 2019 και 2020).

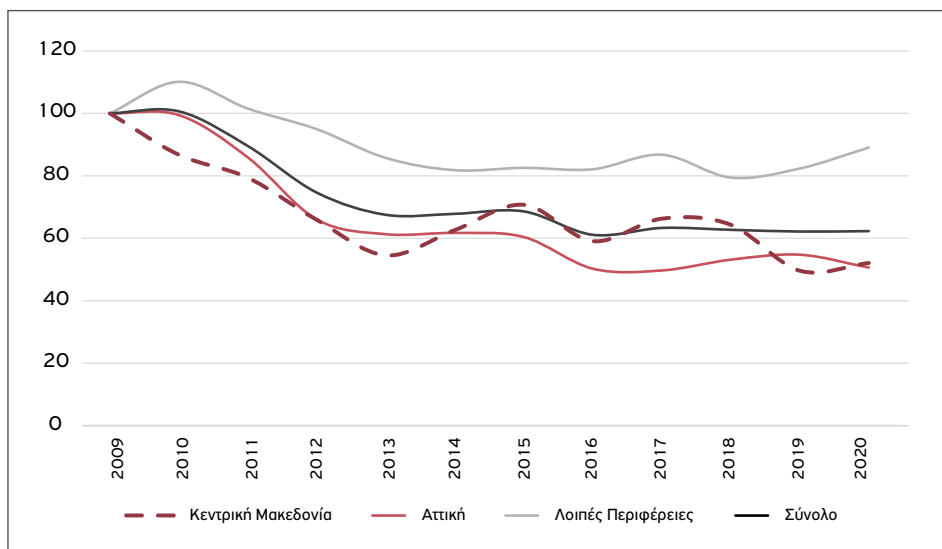
Διάγραμμα 20: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία» (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Η απασχόληση στους κλάδους των δραστηριοτήτων νοικοκυριών ως εργοδοτών, των άλλων δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών, καθώς και των δραστηριοτήτων ετερόδοικων οργανισμών και φορέων, κατακρημνίζεται στην Κεντρική Μακεδονία (μείωση 45%) κατά το χρονικό διάστημα 2009-2013 (Διάγραμμα 21). Η Αττική και το σύνολο της χώρας καταγράφουν μικρότερες μειώσεις (39% και 32%). Κατά την περίοδο 2014-2017, η απασχόληση στους συγκεκριμένους κλάδους στην Κεντρική Μακεδονία και στην Αττική ακολουθεί αντίθετη πορεία (αύξηση 5,8% και μείωση -19,5% αντίστοιχα), ενώ στο σύνολο της χώρας συρρικνώνεται κατά 6,7%. Κατά την περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019), η απασχόληση στους κλάδους μειώθηκε σημαντικά στην Κεντρική Μακεδονία (-15%), ενώ στην Αττική, όπου συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός εργαζομένων, αυξήθηκε κατά 3%. Κατά το πρώτο έτος της πανδημίας, η απασχόληση στους κλάδους αυτούς αυξήθηκε στην Κεντρική Μακεδονία (2,5%), ενώ μειώθηκε στην Αττική (-4%). Συνολικά, το 2020, η απασχόληση στους εν λόγω κλάδους ήταν στην Αττική ίση με το 50,6% του επιπέδου του 2009, στην Κεντρική Μακεδονία ίση με το 52% και στο σύνολο της χώρας ίση με το 62%. Ο δείκτης LQ δείχνει πως η απασχόληση στους εν λόγω κλάδους υπερσυγκεντρώνεται στην Αττική το 2014 και το 2019, ενώ στην Κεντρική Μακεδονία κινείται μεταξύ υπερσυγκέντρωσης και υποσυγκέντρωσης (Παράρτημα, Διάγραμμα Μ).

Διάγραμμα 21: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στους κλάδους «Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών», «Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών», «Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων» (2009-2020, 2009=100)

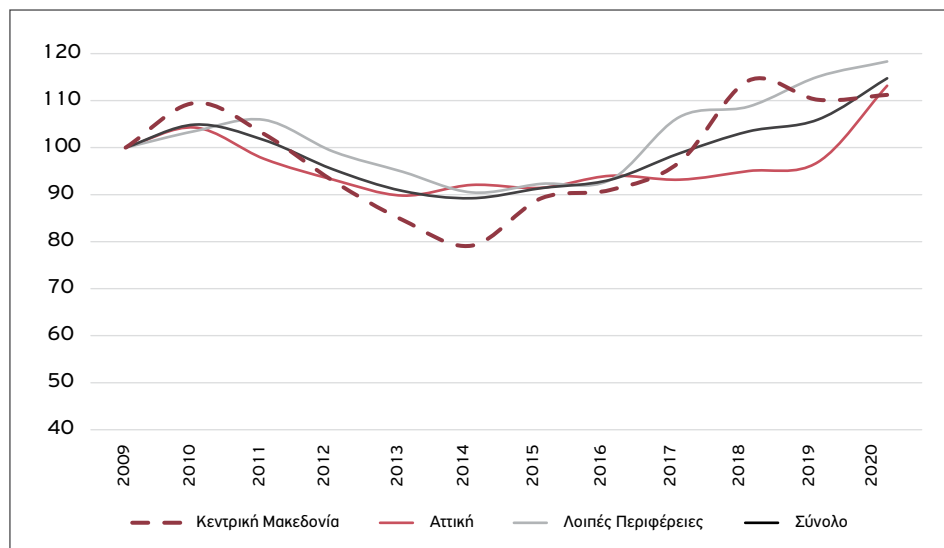

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Συνολικά, όσον αφορά την εξόρυξη και τη μεταποίηση, που αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο κλάδο στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, σημείωσε σημαντική συρρίκνωση κατά την περίοδο 2009-2020 (-17%), αν και μικρότερη από την Αττική (-34,5%) και τις λοιπές περιφέρειες (-27%) (Πίνακας Α). Παρ' όλη την «καλύτερη» επίδοση του κλάδου στην Κεντρική Μακεδονία, η απώλεια του 17% των εργαζομένων υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες σε σύγκριση με τις απώλειες των υπόλοιπων κλάδων στην περιφέρεια μελέτης, καταδεικνύοντας τη δύσκολη περίοδο την οποία διήλθε η βιομηχανία με την έναρξη της κρίσης (Gourzis and Gialis, 2019). Τέλος, στον τρίτο σημαντικότερο κλάδο για την περιφέρεια, τον πρωτογενή τομέα, η Κεντρική Μακεδονία, ως αγροτοβιομηχανικό κέντρο με εθνική εμβέλεια, έδειξε αρχικά να συγκρατεί τις απώλειές της κατά την περίοδο 2009-2016. Ωστόσο, ο κλάδος συρρικνώθηκε ραγδαία τα χρόνια που ακολούθησαν, παρόλο που η συγκεκριμένη περίοδος χαρακτηρίστηκε από γενικότερη (αναιμική) ανάκαμψη. Συνολικά, και οι τρεις μεγαλύτεροι κλάδοι της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας υπέστησαν σημαντική συρρίκνωση, η οποία υπερέβη τη μείωση που σημειώθηκε στους περισσότερους εκ των υπολοίπων κλάδων. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί, πως σε σχέση με την έτερη μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής, η Κεντρική Μακεδονία συγκράτησε τις απώλειες στις κύριες δραστηριότητές της, ειδικά κατά την ύστερη περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης (2016-2020). Το ίδιο συνέβη και όσον αφορά τους κλάδους που απαρτίζουν εν πολλοίς τον δημόσιο

τομέα (δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία και πρόνοια). Ειδικά η δημόσια διοίκηση, μεγεθύνθηκε την περίοδο 2009-2020 στην Κεντρική Μακεδονία, την ίδια στιγμή που στην Αττική συρρικνώθηκε κατά 10% και στο σύνολο της χώρας κατά 4%. Ομοίως, το ανθρώπινο δυναμικό στην υγεία αυξήθηκε σημαντικά στην υπό μελέτη περιφέρεια κατά την περίοδο 2009-2020, και κυρίως κατά την περίοδο 2014-2018, οπότε και ο ρυθμός αύξησης στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (17%) υπερέβη κατά πολύ τον αντίστοιχο σε εθνικό επίπεδο (11%). Ωστόσο, μεταξύ 2019 και 2020, ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε μόλις 1%, ρυθμός που υπολείπεται κατά πολύ του αντίστοιχου εθνικού (Διάγραμμα 22). Το ποσοστό αύξησης στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κρίνεται ανεπαρκές, λαμβάνοντας υπόψη πως ο τομέας της υγείας δέχτηκε εξαιρετικά έντονες πιέσεις κατά το πρώτο πανδημικό έτος. Επομένως, οι προσλήψεις στον τομέα αυτό δεν ήταν επαρκείς ώστε να περιορίσουν το μέγεθος της υγειονομικής κρίσης, με την Κεντρική Μακεδονία να καταγράφει πολύ μεγάλο πανδημικό κύμα κατά τον Νοέμβριο του 2020, με αποτέλεσμα την υπερφόρτωση των μονάδων υγείας, καθώς και μεγάλο αριθμό νεκρών από Covid-19.

Διάγραμμα 22: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο «Υγεία και κοινωνική μέριμνα» (2009-2020, 2009=100)

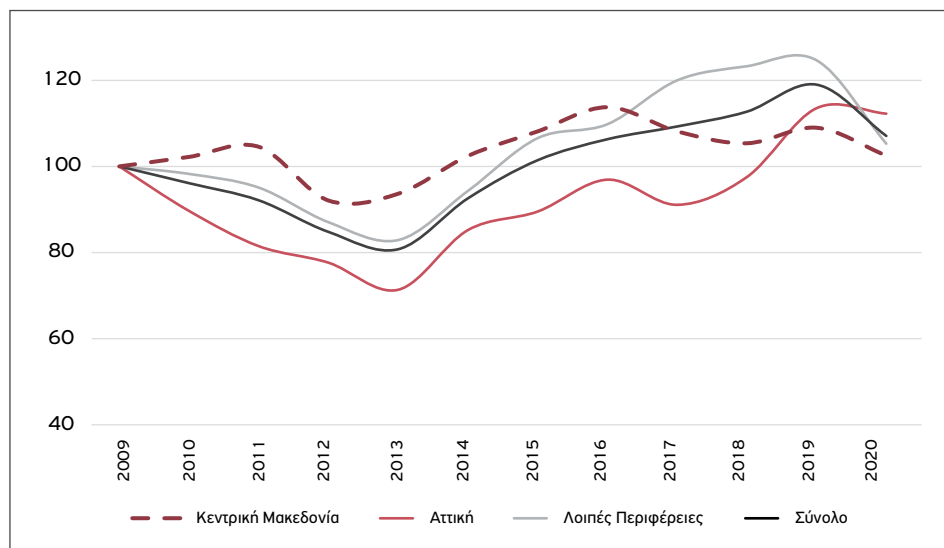

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Στην παροχή ενέργειας, έναν νευραλγικό κλάδο για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, δυσανάλογα τμήματα του εργατικού δυναμικού χάθηκαν σε σχέση με τις υπόλοιπες χωρικές ενότητες. Τέλος, στη φιλοξενία και εστίαση –που είναι ένας κλάδος ο οποίος εθνικά αύξησε το μέγεθός του εν μέσω βαθιάς κρίσης σε πολλές περιφέρειες–

η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσίασε μια γενικότερη στασιμότητα (+2%) (Διάγραμμα 23). Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 2009-2016 κατέγραψε μεγέθυνση της τάξης του 14%, υπερβαίνοντας την αντίστοιχη εθνική τάση (6%) και τη μεταβολή στην Αττική (-3%). Ωστόσο, κατά την περίοδο 2016-2019, οπότε και διεθνώς ο αστικός τουρισμός μεγεθύνθηκε ραγδαία ως απόρροια της εξάπλωσης της αγοράς των βραχυχρόνιων μισθώσεων (Gourzis et al., 2019), φαίνεται καθαρά η αδυναμία της περιφέρειας να κεφαλαιοποιήσει τη δυναμική της ως αστικός προορισμός, ειδικά σε σύγκριση με την Αττική. Η δυναμική του αστικού τουρισμού αποτυπώθηκε και στην καλύτερη επίδοση της Περιφέρειας Πρωτευούσης εν μέσω πανδημίας, σε αντίθεση με την Κεντρική Μακεδονία, η οποία κατέγραψε σαφή συρρίκνωση. Τα παραπάνω σκιαγραφούν την προβληματική εικόνα του κλάδου στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, παρά το πλήθος τουριστικών προορισμών κατά μήκος των ακτών της Χαλκιδικής.

Όλα τα παραπάνω διαμορφώνουν μια εικόνα μερικών ανακατατάξεων στην κλαδική δομή της υπό εξέταση περιφέρειας. Οι κατασκευές απώλεσαν τη θέση τους ως σημείο αναφοράς στη δομή της περιφέρειας, κάτι που ούτως ή άλλως συνέβη και σε εθνικό επίπεδο. Παράλληλα, η αδυναμία της περιφέρειας να εκμεταλλευτεί τη δυναμική του τουρισμού δεν επέτρεψε στις δραστηριότητες φιλοξενίας και εστίασης να επεκταθούν όπως αλλού. Κατά τα άλλα, οι σημαντικοί για την περιφέρεια κλάδοι εξακολουθούν το 2020 να είναι οι ίδιοι με αυτούς που κυριαρχούσαν το 2009.

Διάγραμμα 23: Ανηγμένες τιμές της απασχόλησης στον κλάδο Θ. «Φιλοξενία και εστίαση» (2009- 2020, 2009= 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

4.3 Η ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας στην Κεντρική Μακεδονία

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται οι τάσεις περιφερειακής ανθεκτικότητας σε συνθήκες κρίσης και διερευνώνται πιθανές σχέσεις με την ευελικοποίηση της απασχόλησης. Η ανθεκτικότητα αναλύεται με όρους συνολικής μισθωτής και προσωρινής μισθωτής απασχόλησης. Η μέθοδος αυτή επιτρέπει τη βαθύτερη εκτίμηση του ζητήματος της επισφάλειας και της ευελικοποίησης της εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι η προσωρινή μισθωτή απασχόληση στις ελληνικές περιφέρειες σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με ακούσια επιλογή και χαμηλά αμειβόμενη εργασία.

Προερχόμενη από τις φυσικές επιστήμες, η έννοια της «ανθεκτικότητας» στην περιφερειακή οικονομική εξετάζει το αν και κατά πόσο οι περιφέρειες είναι ευάλωτες ή, αντίθετα, αντιστέκονται σε μεταβολές του εξωτερικού περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, η ανθεκτικότητα μιας περιφερειακής αγοράς εργασίας αφορά την ικανότητά της να αντιστέκεται στην ύφεση και να ανακάμπτει (Gialis et al., 2020). Στη συνέχεια αναλύεται η ικανότητα της συνολικής μισθωτής και της προσωρινής μισθωτής απασχόλησης να αντιστέκονται στην ύφεση και να ανακάμπτουν σε τέσσερις διακριτές περιόδους:

- στην περίοδο της οξείας κρίσης (2009-2013)
- στην περίοδο της σταθεροποίησης και της αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017)

γ) στην περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019)

δ) στην περίοδο από το 2019 έως την πρώτη πανδημική χρονιά (2020)

Για κάθε υποπερίοδο υπολογίστηκε ένας δείκτης που ταξινομεί και κατατάσσει τις περιφέρειες ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα για την επίδοσή τους αναφορικά με την εθνική τάση και τα περιφερειακά χαρακτηριστικά.

Υπολογίζονται και αναλύονται οι παρακάτω δείκτες:

Ο Δείκτης Ανθεκτικότητας:

$$RE_{res_r} = \frac{(\Delta E_r^{Contraction}) - (\Delta E_r^{Contraction})^{Expected}}{|(\Delta E_r^{Contraction})^{Expected}|}$$

Όπου ο R_{res} είναι η ανθεκτικότητα την περίοδο της κρίσης, $\Delta E_r^{Contraction}$ είναι η πραγματική μεταβολή στην απασχόληση και ο δείκτης $(\Delta E_r^{Contraction})^{Expected}$ προκύπτει από την προσδοκώμενη μεταβολή στην απασχόληση στην περιφέρεια r την περίοδο 2009-2013 και 2019-2020 σε εθνικό επίπεδο.

Ο Δείκτης Σταθεροποίησης/Αναιμικής Ανάκαμψης:

$$RE_{rec1_r} = \frac{(\Delta E_r^{Recovery}) - (\Delta E_r^{Recovery})^{Expected}}{|(\Delta E_r^{Recovery})^{Expected}|}$$

όπου $\Delta E_r^{Recovery}$ και $(\Delta E_r^{Recovery})^{Expected}$ αναφέρονται στην πραγματική και στην προσδοκώμενη μεταβολή στην απασχόληση κατά τη διάρκεια της υπό μελέτη περιόδου (2014-2017) αντίστοιχα.

Τέλος, ο **Δείκτης Ανάκαμψης**, καλύπτει την περίοδο ανάκαμψης που ακολουθεί την περίοδο της σταθεροποίησης (2018-2019) και υπολογίζεται ως:

$$RE_{rec2_r} = \frac{(\Delta E_r^{Recovery}) - (\Delta E_r^{Recovery})^{Expected}}{|(\Delta E_r^{Recovery})^{Expected}|}$$

Θετικές τιμές ισοδυναμούν με μεγαλύτερη ανθεκτικότητα της περιφερειακής αγοράς εργασίας εν μέσω ύφεσης σε σχέση με την εθνική οικονομία. Αντιθέτως, αρνητικές τιμές σχετίζονται με χαμηλή ανθεκτικότητα, ενώ μηδενικές τιμές υποδεικνύουν αποδόσεις παρόμοιες με αυτές στο σύνολο της χώρας. Εξ ορισμού οι Δείκτες Ανθεκτικότητας (R_{res}) και οι Δείκτες Ανάκαμψης (R_{rec}) έχουν ως «κέντρο βάρους» το μηδέν, με τις θετικές τιμές να σχετίζονται με ανθεκτικές περιφερειακές αγορές εργασίας.

Η Κεντρική Μακεδονία κατατάσσεται στην προτελευταία θέση του πίνακα του δείκτη ανθεκτικότητας (2009-2013) της συνολικής απασχόλησης (Πίνακας 2), ο οποίος προσφέρει αξιόλογες ενδείξεις για τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρθηκε η συνολική απασχόληση την περίοδο της κρίσης. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει πως η περιφερειακή αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει ικανότητα αντίστασης στην ύφεση (ανθεκτικότητα) χαμηλότερη από την εθνική.

Ο δείκτης αναιμικής ανάκαμψης καλύπτει την περίοδο μετά την κρίση (2014-2017) και αποτυπώνει τη μεταβολή της συνολικής απασχόλησης την περίοδο εξόδου από τη βαθιά κρίση. Αντίθετα με την περίοδο της οξείας κρίσης, η περιφερειακή αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας εμφάνισε υψηλή ικανότητα ανάκαμψης μετά την ύφεση, έχοντας τον δεύτερο υψηλότερο δείκτη αναιμικής ανάκαμψης. Ο δείκτης ανάκαμψης καλύπτει την περίοδο μετά τη σταθεροποίηση και την πρώτη ανάκαμψη μετά την κρίση (2018-2019). Η Κεντρική Μακεδονία κατατάσσεται και πάλι ανάμεσα στις τελευταίες θέσεις (10η). Τέλος, ο δείκτης ανθεκτικότητας κατά το πρώτο πανδημικό έτος (2020) απηχεί θετικά μηνύματα για την περιφερειακή αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς η συνολική απασχόληση εμφάνισε τον δεύτερο υψηλότερο δείκτη ανθεκτικότητας. Με άλλα λόγια, η συνολική απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζεται ιδιαιτέρως ανθεκτική σε σχέση με το σύνολο της χώρας κατά την πρώτη χρονιά της πανδημίας, γεγονός που σχετίζεται με την κλαδική σύνθεση της περιφερειακής αγοράς και τη σχετικά χαμηλή εξειδίκευση σε κλάδους που επλήγησαν σοβαρότερα από την πανδημία (εστίαση, μεταφορές και αποθήκευση).

Πίνακας 2: Δείκτες ανθεκτικότητας (2009-2013), σταθεροποίησης και αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), ανάκαμψης (2018-2019) και ανθεκτικότητας (2019-2020), συνολική απασχόληση, ελληνικές περιφέρειες

Περιφέρεια	RE _{res} 2009- 2013	RE _{rec1} 2014- 2017	RE _{rec2} 2018- 2019	RE _{res} 2019- 2020	Rank 2009- 2013	Rank 2014- 2017	Rank 2018- 2019	Rank 2019- 2020
Αττική	-0,10	-0,51	1,14	2,25	11	10	2	1
Κεντρική Μακεδονία	-0,11	0,82	-0,95	0,89	12	2	10	2
Πελοπόννησος	0,13	0,41	-0,28	-0,07	5	4	5	3
Δυτική Ελλάδα	-0,04	0,30	-1,74	-0,47	10	6	13	4
Θεσσαλία	0,01	0,22	-1,00	-0,66	8	7	11	5
Στερεά Ελλάδα	0,13	0,41	-0,30	-1,42	6	5	6	6
Ήπειρος	-0,01	-0,89	0,61	-1,45	9	13	3	7
Ιόνια Νησιά	0,38	-0,52	-1,63	-2,24	3	11	12	8
Δυτική Μακεδονία	-0,21	-0,59	-0,55	-2,87	13	12	8	9
Κρήτη	0,12	0,74	0,07	-3,11	7	3	4	10
Νότιο Αιγαίο	0,55	-0,49	-0,51	-4,12	2	9	7	11
Βόρειο Αιγαίο	0,68	0,87	1,51	-4,44	1	1	1	12
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	0,15	-0,10	-0,72	-4,70	4	8	9	13

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Όσον αφορά τη μισθωτή απασχόληση (Πίνακας 3), η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει σχετικά παρόμοια επίδοση ως προς αυτήν που έχει στη συνολική απασχόληση. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει πως η μισθωτή απασχόληση επηρεάζει σε κάποιον βαθμό την εξέλιξη της ανθεκτικότητας και της ανάκαμψης συνολικά της περιφερειακής αγοράς εργασίας. Συγκεκριμένα, στην πρώτη υποπερίοδο (2009-2013) η Κεντρική Μακεδονία κατατάσσεται στην 7η θέση (10η στη συνολική απασχόληση) σχετικά με τον δείκτη ανθεκτικότητας της μισθωτής απασχόλησης. Στις υποπεριόδους της αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017) και ανάκαμψης (2018-2019), η περιφέρεια κατατάσσεται στη 2η και στην 8η θέση αντίστοιχα, ακολουθώντας παρόμοια πορεία με τη συνολική απασχόληση (2η και 10η θέση αντίστοιχα). Τέλος, η μισθωτή απασχόληση παρουσιάζει σχετικά υψηλή ανθεκτικότητα κατά το πρώτο πανδημικό έτος, καθώς η περιφέρεια βρίσκεται στην 4η θέση του δείκτη ανθεκτικότητας στην υποπερίοδο 2019-2020. Δεδομένου του μεγάλου ποσοστού που καταλαμβάνει η μισθωτή απασχόληση επί της συνολικής, είναι αξιοσημείωτο πως, πέρα από την Κεντρική Μακεδονία, σημειώνεται σημαντική σύνδεση ανθεκτικότητας συνολικής και μισθωτής απασχόλησης στις περισσότερες περιφερειακές αγορές εργασίας.

Πίνακας 3: Δείκτες ανθεκτικότητας (2009-2013), σταθεροποίησης και αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), ανάκαμψης (2018-2019) και ανθεκτικότητας (2019-2020), μισθωτή απασχόληση, ελληνικές περιφέρειες

Περιφέρεια	RE _{res} 2009- 2013	RE _{rec1} 2014- 2017	RE _{rec2} 2018- 2019	RE _{res} 2019- 2020	Rank 2009- 2013	Rank 2014- 2017	Rank 2018- 2019	Rank 2019- 2020
Βόρειο Αιγαίο	-0,05	-0,04	-1,88	1,31	6	6	13	1
Πελοπόννησος	-0,27	-0,22	-0,47	1,20	9	9	9	2
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	-0,90	-0,44	-0,99	0,82	13	12	12	3
Κεντρική Μακεδονία	-0,11	0,23	-0,12	0,28	7	2	8	4
Θεσσαλία	-0,18	-0,33	1,52	0,08	8	10	2	5
Ήπειρος	-0,39	0,14	0,79	-0,08	10	3	5	6
Ιόνια Νησιά	0,04	-0,18	1,72	-0,11	5	8	1	7
Στερεά Ελλάδα	-0,56	0,48	-0,06	-0,17	11	1	7	8
Αττική	0,23	0,09	-0,05	-0,20	3	5	6	9
Δυτική Ελλάδα	0,81	0,12	-0,83	-0,22	1	4	11	10
Νότιο Αιγαίο	0,62	-0,92	-0,60	-0,27	2	13	10	11
Κρήτη	-0,67	-0,38	1,05	-0,28	12	11	3	12
Δυτική Μακεδονία	0,06	-0,08	0,94	-0,35	4	7	4	13

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Τέλος, σχετικά με την προσωρινή μισθωτή απασχόληση (Πίνακας 4), η αγορά εργασίας της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τη συνολική και τη μισθωτή απασχόληση, ιδιαίτερα στην περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019) και της πρώτης πανδημικής χρονιάς (2020). Συγκεκριμένα, παρουσιάζει σχετικά παρόμοια επίδοση όσον αφορά την ανθεκτικότητα (7η θέση κατά την περίοδο της οξείας οικονομικής κρίσης 2009-2013) και την ανάκαμψη (1η θέση κατά την περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης 2014-2017) της προσωρινής μισθωτής απασχόλησης συγκριτικά με τη συνολική και τη μισθωτή απασχόληση. Ωστόσο, κατατάσσεται στην τελευταία 13η θέση της ανάκαμψης της προσωρινής μισθωτής απασχόλησης την περίοδο της ανάκαμψης (2018-2019) και στην 7η θέση στην πρώτη πανδημική χρονιά (2020). Η τελευταία αποτελεί σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με τη συνολική απασχόληση (2η θέση), γεγονός που αναδεικνύει πως η επισφαλής προσωρινή μισθωτή απασχόληση ήταν λιγότερο ανθεκτική και επλήγη περισσότερο ως προς τη συνολική απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία.

Πίνακας 4: Δείκτες ανθεκτικότητας (2009-2013), σταθεροποίησης και αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), ανάκαμψης (2018-2019) και ανθεκτικότητας (2019-2020), προσωρινή απασχόληση, ελληνικές περιφέρειες

Περιφέρεια	RE _{res} 2009- 2013	RE _{rec1} 2014- 2017	RE _{rec2} 2018- 2019	RE _{res} 2019- 2020	Rank 2009- 2013	Rank 2014- 2017	Rank 2018- 2019	Rank 2019- 2020
Δυτική Μακεδονία	0,32	-2,22	0,31	0,79	5	12	7	1
Ήπειρος	-0,09	1,68	3,27	0,65	9	4	1	2
Πελοπόννησος	1,21	-0,23	0,26	0,36	1	7	8	3
Αττική	-0,48	-0,34	-0,15	0,35	13	8	10	4
Θεσσαλία	-0,01	1,42	0,59	0,30	8	5	4	5
Στερεά Ελλάδα	-0,15	1,79	-0,82	0,19	10	3	12	6
Κεντρική Μακεδονία	0,11	2,43	-1,48	0,18	7	1	13	7
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	-0,22	-1,38	2,08	0,04	12	10	2	8
Δυτική Ελλάδα	-0,16	0,89	1,85	0,03	11	6	3	9
Νότιο Αιγαίο	0,65	-2,09	0,58	-0,23	3	11	5	10
Βόρειο Αιγαίο	0,57	-2,86	0,46	-0,31	4	13	6	11
Κρήτη	0,96	-0,91	0,14	-0,73	2	9	9	12
Ιόνια Νησιά	0,26	2,36	-0,21	-1,19	6	2	11	13

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

5. Η εξάπλωση της επισφαλούς ευέλικτης απασχόλησης

5.1 Χαμηλής ποιότητας μερική και προσωρινή απασχόληση

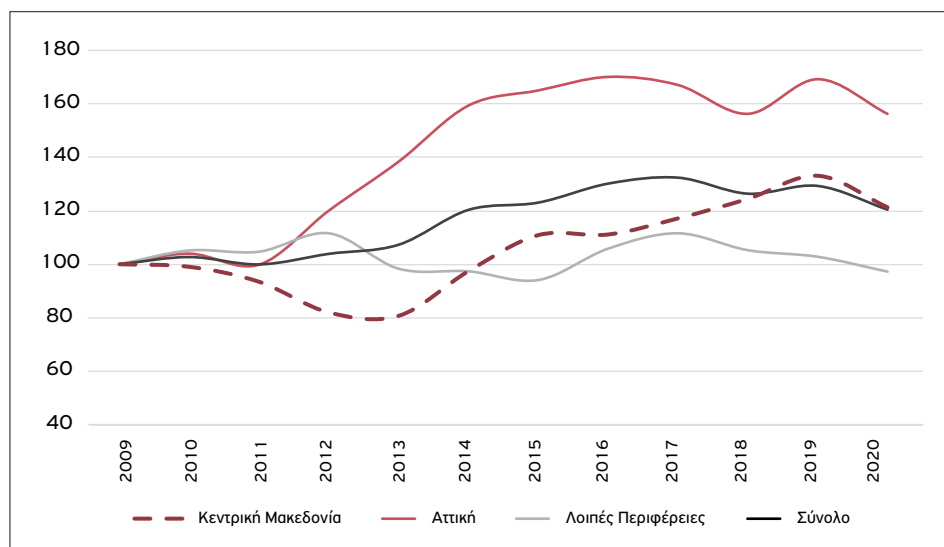
Βασικά ευρήματα

- Η μερική απασχόληση καταγράφει εντονότερες αυξητικές τάσεις στην Κεντρική Μακεδονία.
- Κατά τη διάρκεια της φάσης της ανάκαμψης (2014-2020) η ευέλικτη απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία κατέστη κεντρική επιλογή τρόπου πρόσληψης προσωπικού για την πλειονότητα των εργοδοτών, όχι όμως όσο στην Αττική.
- Κατά την περίοδο αυτή, η προσωρινή απασχόληση αυξάνεται μεν, αλλά λιγότερο από τη μερική.
- Η πλειονότητα των ευέλικτα απασχολούμενων δηλώνουν πως θα επιθυμούσαν σταθερή/πλήρη απασχόληση, ειδικά όσοι εργάζονται ως προσωρινό προσωπικό.
- Στην Κεντρική Μακεδονία το μερίδιο των τελευταίων στο σύνολο της προσωρινής απασχόλησης αποτελεί τη συντριπτική πλειονότητα (85%).
- Το μερίδιο των ευέλικτα απασχολούμενων που δουλεύουν ως τέτοιοι παρά τη θέλησή τους είναι σημαντικά μεγαλύτερο στην Κεντρική Μακεδονία σε σχέση με την Αττική και το σύνολο της χώρας.
- Η πανδημία φαίνεται να λειτουργεί ανασχετικά όσον αφορά την εξάπλωση της προσωρινής και της μερικής απασχόλησης στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη χώρα.

Κατά την περίοδο της ύφεσης (2009-2013), οι πτωτικές τάσεις στη μερική απασχόληση συμβαδίζουν με αυτές της μόνιμης απασχόλησης, με την Κεντρική Μακεδονία να καταγράφει την 5η μεγαλύτερη συρρίκνωση πανελλαδικά. Κατά την ακόλουθη περίοδο (2014-2020), η μερική απασχόληση στην περιφέρεια αυξήθηκε σημαντικά φτάνοντας το 2019 το 133% του 2009 έχοντας ήδη ξεπεράσει τα επίπεδα του 2009 από το 2015 (Διάγραμμα 24). Αυτό αναδεικνύει πως στην προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομίας και αναστροφής του πτωτικού ρυθμού κέρδους οι εργοδότες προτίμησαν και επικεντρώθηκαν στην πρόσληψη απασχολούμενων με ευέλικτη μορφή εργασίας (μερική ή προσωρινή απασχόληση). Ωστόσο, η επέκταση του φαινομένου στην Κεντρική Μακεδονία φαίνεται να είναι περιορισμένη εν συγκρίσει με την Αττική. Πιο συγκεκριμένα,

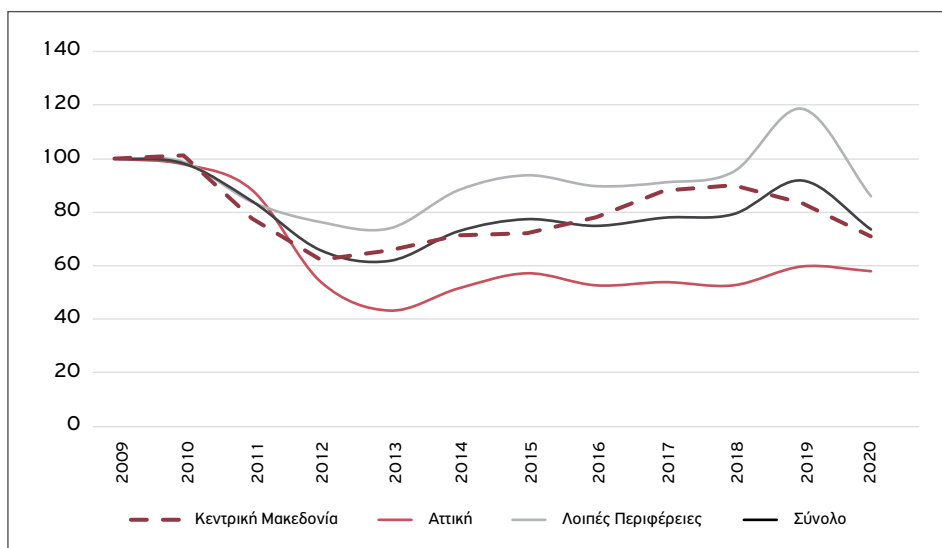
η ευελικτικοποίηση των αγορών εργασίας των δύο μητροπολιτικών περιοχών φαίνεται να λαμβάνει χώρα ετεροχρονισμένα πέρα από ανισομερώς, αφού η Αττική παρουσιάζει κατακόρυφη αύξηση κατά τα έτη 2011-2014, ενώ η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει σχετικά σταθερή αλλά βραδύτερου ρυθμού επέκταση κατά τα έτη 2013-2019. Σε κάθε περίπτωση, κατά το πανδημικό έτος 2020, η μερική απασχόληση μειώθηκε τόσο στις δύο μητροπολιτικές περιφέρειες όσο και στην υπόλοιπη χώρα.

Διάγραμμα 24: Εξέλιξη του αριθμού των μερικά απασχολούμενων (2009-2019, 2009=100)

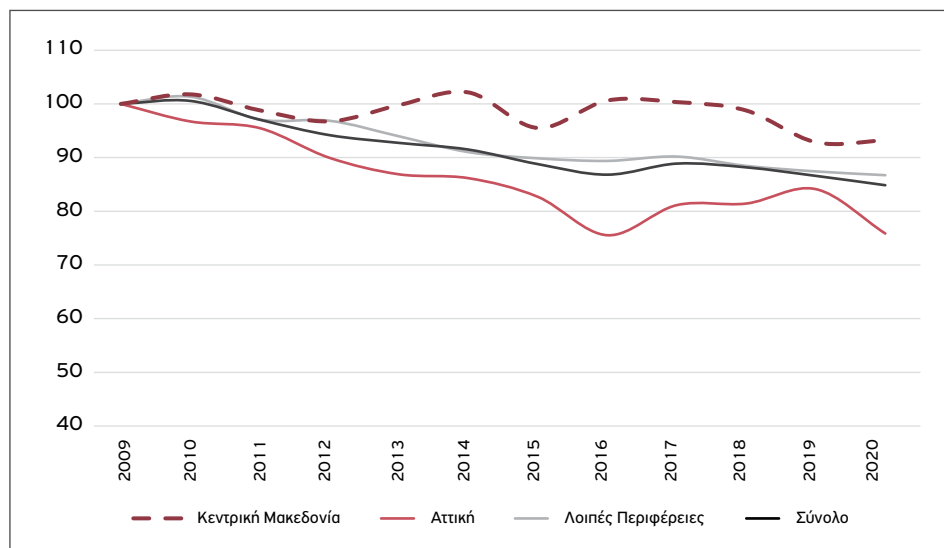
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Κατά την περίοδο της ύφεσης (2009-2013), σε αντίθεση με τους μερικά απασχολούμενους, ο αριθμός των μισθωτών με προσωρινή ή με ορισμένου χρόνου σύμβαση μειώθηκε σημαντικά. Στην Κεντρική Μακεδονία η συρρίκνωση άγγιξε το 66%, ωστόσο η Αττική εμφάνισε ακόμη μεγαλύτερη υποχώρηση (Διάγραμμα 25). Η τάση αυτή σε κάθε περίπτωση συμβαδίζει με την πορεία της συνολικής απασχόλησης τόσο στην υπό εξέταση περιφέρεια όσο και πανελλαδικά. Ακολουθώντας, από το 2014 έως το 2018, η προσωρινή ή ορισμένου χρόνου απασχόληση αυξάνεται, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό από τη μερική απασχόληση, και σε κανένα έτος δεν προσεγγίζει τα επίπεδα του έτους βάσης 2009. Αντίθετα με τη συνολική και τη μερική απασχόληση, στην υπό μελέτη περιφέρεια η συγκεκριμένη μορφή εργασίας μειώνεται τόσο κατά το 2019, δηλαδή το έτος πριν από την πανδημία, όσο και κατά το πανδημικό έτος 2020 (φτάνοντας στο 71% του μεγέθους της το 2009).

Διάγραμμα 25: Εξέλιξη του αριθμού των μισθωτών με προσωρινή ή με ορισμένου χρόνου σύμβαση (2009-2019, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

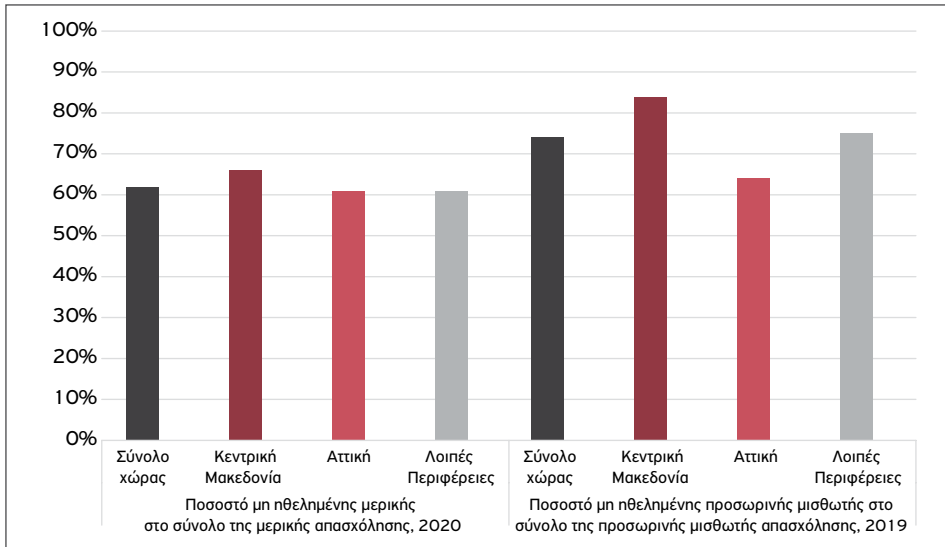
Σε αντίθεση με τους μερικά απασχολούμενους και με τους μισθωτούς με προσωρινή ή με ορισμένου χρόνου σύμβαση, ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό σημείωσε μικρές μεταβολές στην Κεντρική Μακεδονία (Διάγραμμα 26). Οι αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό, πολλοί εκ των οποίων εμπλέκονται σε επισφαλή και ευέλικτη εργασία συνδεδεμένη με δελτίο παροχής υπηρεσιών, ήταν στο ίδιο επίπεδο το 2013 σε σχέση με το 2009 στην Κεντρική Μακεδονία, σε αντίθεση με την Αττική και το σύνολο της χώρας, όπου μειώθηκαν κατά 13% και 9% αντίστοιχα την ίδια περίοδο. Η ίδια εξέλιξη εμφανίζεται και στην περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης, με τον αριθμό των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό να είναι το 2017 ίδιος με το 2009 και το 2013, παρουσιάζοντας μικρές αυξομειώσεις. Αντιθέτως, στην Αττική και στο σύνολο της χώρας, ο αριθμός τους συνεχίζει να μειώνεται φτάνοντας το 2016 το 76% και το 87%, αντίστοιχα, του επιπέδου του 2009. Από το 2018 και έπειτα παρατηρείται πτώση του σχετικού αριθμού των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό (το 2019 και το 2020 ήταν στο 93% του επιπέδου του 2009).

Διάγραμμα 26: Εξέλιξη του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό (2009-2020, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Τα αυξημένα μερίδια των μερικά ή προσωρινά εργαζομένων που δηλώνουν πως θα επιθυμούσαν πλήρη/μόνιμη απασχόληση συνιστούν έναν ακόμη παράγοντα επισφάλειας. Το Διάγραμμα 27 καθιστά σαφές πως η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει αυξημένα μερίδια όσων απασχολούνται μη ηθελημένα με μερική και προσωρινή εργασία σε σχέση με τις υπόλοιπες χωρικές ενότητες. Συγκεκριμένα, το 66% των μερικά απασχολούμενων στην περιφέρεια εργάζεται υπό αυτή τη συνθήκη αναζητώντας ταυτόχρονα πλήρη ή αορίστου χρόνου εργασία, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά στη χώρα και την Αττική είναι 62% και 61%, με το μέσο μερίδιο των υπόλοιπων ελληνικών περιφερειών να κινείται σε παρόμοια επίπεδα (61%). Όσον αφορά την προσωρινή απασχόληση, το 85% των σχετικών εργαζομένων δήλωσαν ότι αδυνατούσαν να βρουν μόνιμη απασχόληση παρ' ότι αυτή ήταν η επιθυμία τους. Η απόκλιση του μεριδίου όσων απασχολούνται ακούσια με προσωρινή απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία σε σχέση με τις υπόλοιπες υπό εξέταση χωρικές ενότητες είναι ακόμη σημαντικότερη από ό,τι στη μερική, καθώς το αντίστοιχο ποσοστό σε εθνικό επίπεδο είναι 74% και στην Αττική 64%. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι οι ευέλικτες συμβάσεις δεν αποτελούν επιλογή για την πλειονότητα των εργαζομένων στη χώρα, ειδικά για τους προσωρινά εργαζομένους. Επίσης, πως η ευέλικτη απασχόληση αποτελεί στην Κεντρική Μακεδονία επιλογή λιγότερων εργαζομένων σε σχέση με την Αττική αλλά και τις υπόλοιπες περιφέρειες.

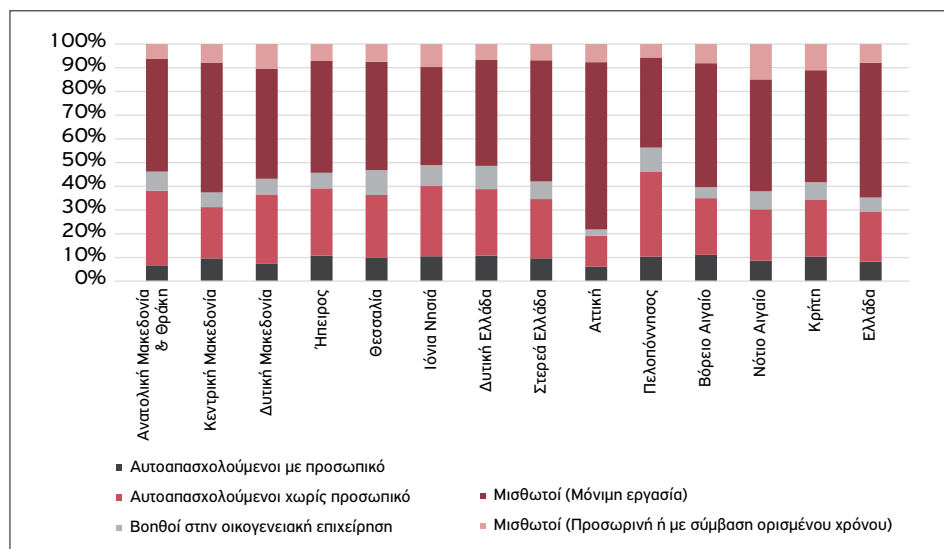
Διάγραμμα 27: Μερίδια μη θηλεημένης στο σύνολο μερικής και προσωρινής απασχόλησης (2019 και 2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

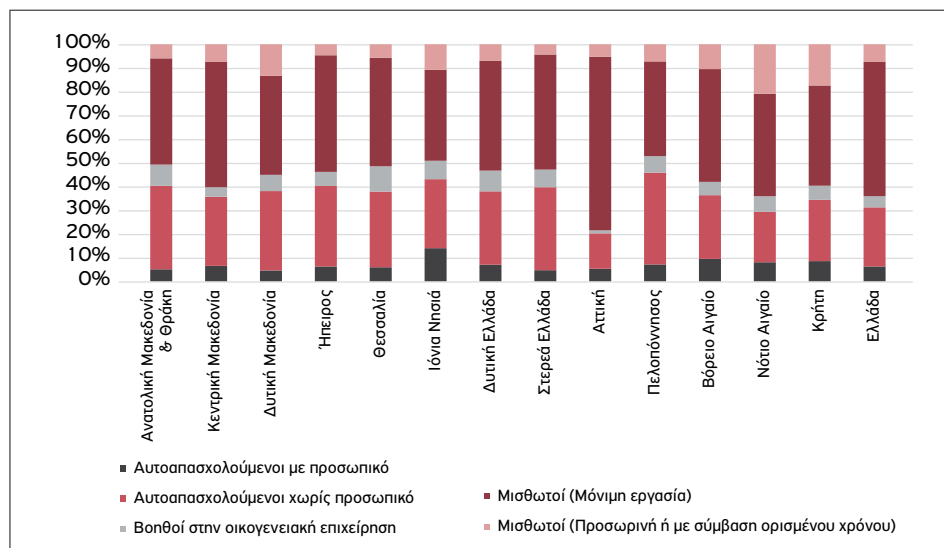
Τα Διαγράμματα 28-31 αναδεικνύουν την πτώση του αριθμού των απασχολούμενων με προσωρινή ή με ορισμένου χρόνου σύμβαση στην Κεντρική Μακεδονία από 8% της συνολικής απασχόλησης το 2009 σε 6,5% το 2020, ακολουθώντας τη γενικευμένη πτώση του αριθμού των απασχολούμενων. Αντίθετη πορεία ακολουθούν οι απασχολούμενοι με προσωρινή ή με ορισμένου χρόνου σύμβαση στις νησιωτικές περιφέρειες, πιθανώς λόγω της κλαδικής διάρθρωσης και της εξειδίκευσης των περιφερειών αυτών στον τουρισμό, όπου σημειώνεται σημαντική παρουσία μισθωτών με προσωρινή σύμβαση. Από την άλλη, το ποσοστό των μισθωτών με μόνιμη εργασία αυξήθηκε από 54% το 2009 σε 60% το 2020 στην Κεντρική Μακεδονία, όπως και το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό (από 21% σε 23%). Αντίστοιχες αυξήσεις σημειώθηκαν και στο σύνολο της χώρας, με τους μισθωτούς με μόνιμη εργασία να σημειώνουν αύξηση από 56% το 2009 σε 61% το 2020 και τους αυτοαπασχολούμενους χωρίς προσωπικό να παραμένουν στο 21%. Τέλος, οι βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση μείωσαν το ποσοστό τους από 6% το 2009 σε 2% το 2020. Τα παραπάνω υποδηλώνουν πως η μείωση της συνολικής μισθωτής απασχόλησης στην Κεντρική Μακεδονία έχει συνδεθεί με αναλογικά περισσότερες απώλειες θέσεων προσωρινής απασχόλησης ως προς τις απώλειες σε συμβάσεις αορίστου χρόνου.

Διάγραμμα 28: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των απασχολούμενων ανά θέση και μονιμότητα στην απασχόληση (2009)

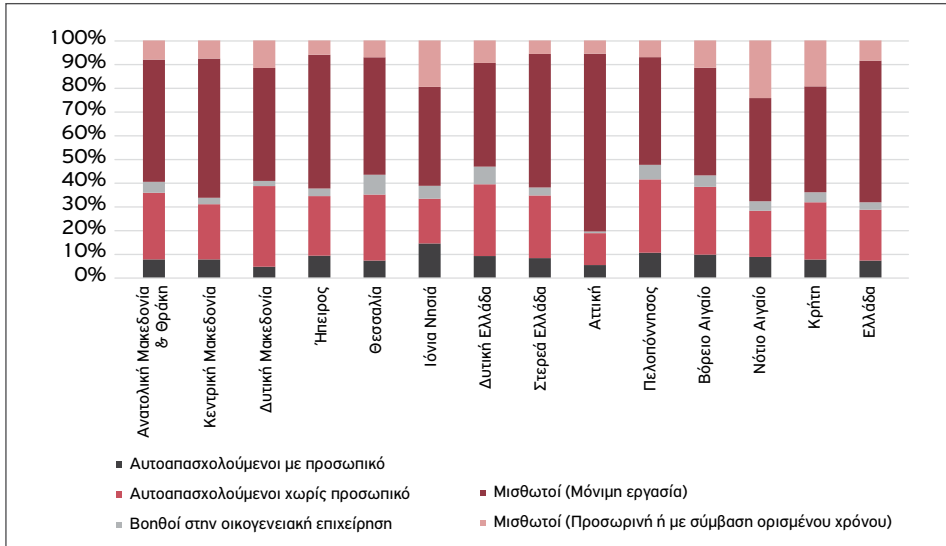
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Διάγραμμα 29: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των απασχολούμενων ανά θέση και μονιμότητα στην απασχόληση (2014)

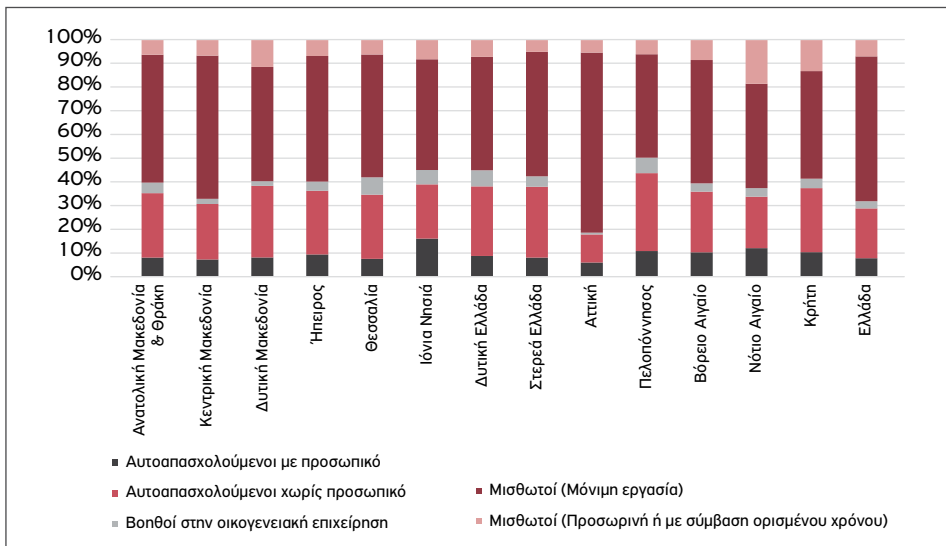
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Διάγραμμα 30: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των απασχολούμενων ανά θέση και μονιμότητα στην απασχόληση (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

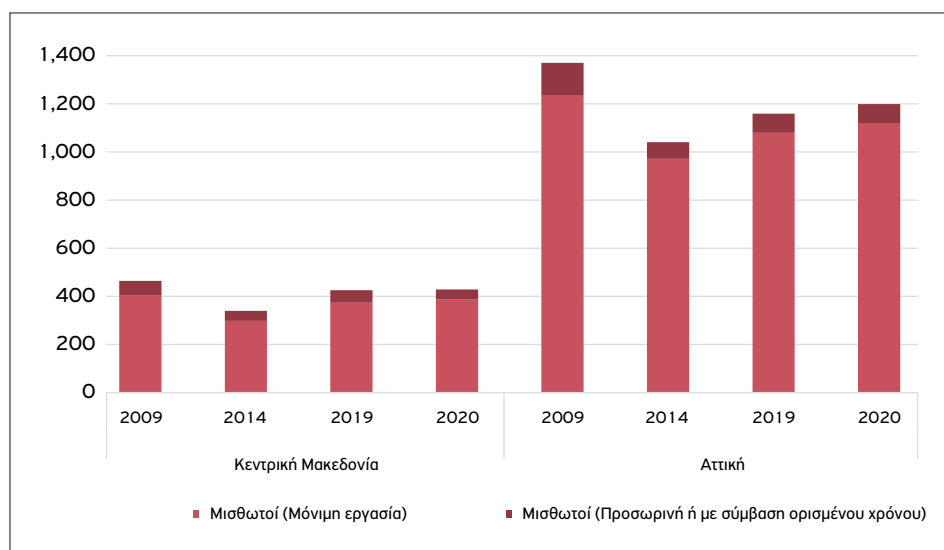
Διάγραμμα 31: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των απασχολούμενων ανά θέση και μονιμότητα στην απασχόληση (2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Το Διάγραμμα 32 παρουσιάζει την κατανομή του συνόλου των μισθωτών με μόνιμη εργασία και με προσωρινή ή ορισμένου χρόνου σύμβαση σε απόλυτα νούμερα στις δύο μητροπολιτικές περιφέρειες (Κεντρική Μακεδονία και Αττική) για τα έτη 2009, 2014, 2019 και 2020. Το διάγραμμα επιβεβαιώνει τα προηγούμενα ευρήματα, σύμφωνα με τα οποία ο αριθμός των μισθωτών με μόνιμη εργασία αυξάνεται σταδιακά από το 2014 και έπειτα, μετά τη σημαντική μείωση την περίοδο της οξείας κρίσης (2009-2013).

Διάγραμμα 32: Κατανομή του συνόλου των μισθωτών με μόνιμη εργασία και με προσωρινή ή ορισμένου χρόνου σύμβαση ανά μητροπολιτική περιφέρεια (2009, 2014, 2019, 2020)

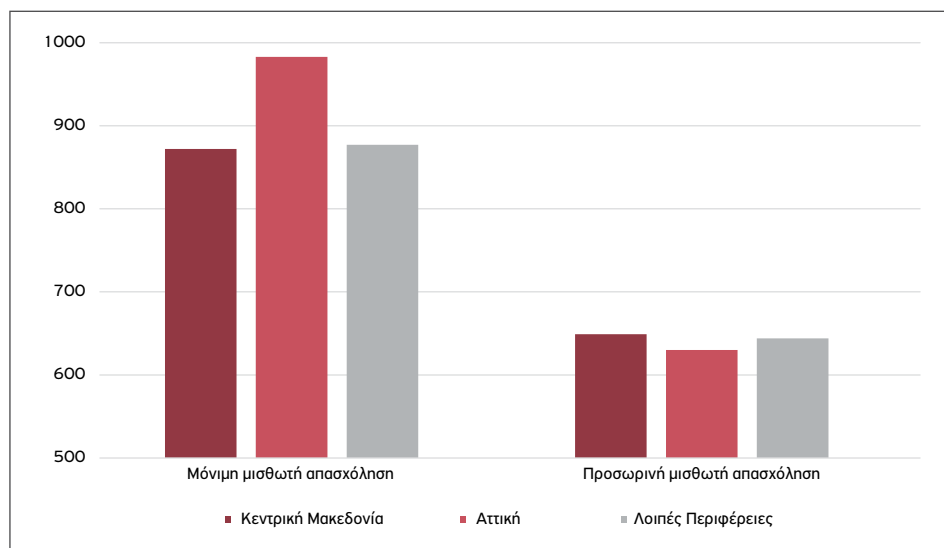
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

5.2 Υπο-αμειβόμενη μερική και προσωρινή απασχόληση

Βασικά ευρήματα

- Οι μισθοί τόσο για την πλήρη/μερική όσο και για τη μόνιμη/προσωρινή απασχόληση υποχώρησαν από την έναρξη της κρίσης, και κρίνονται εν γένει εξαιρετικά χαμηλοί.
- Το ναδίρ για τους μισθούς πλήρους και μερικής απασχόλησης στους περισσότερους κλάδους σημειώθηκε το 2014 και το 2015, ωστόσο σε ορισμένους κλάδους οι μισθοί συνέχισαν να συρρικνώνονται και τα επόμενα χρόνια.
- Σε σχετικά καλά αμειβόμενους κλάδους για πλήρως απασχολούμενους, όπως η βιομηχανία και ο δημόσιος τομέας, οι αμοιβές για τη μερική απασχόληση κινήθηκαν πτωτικά, δημιουργώντας πόλωση μεταξύ ενός κεντρικού πυρήνα πλήρως απασχολούμενων και μιας δεξαμενής μερικά απασχολούμενου προσωπικού.
- Στη φιλοξενία και εστίαση στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, οι μισθοί για τους πλήρως απασχολούμενους υποχώρησαν τόσο, που προσέγγισαν τους μισθούς για τη μερική απασχόληση, αναδεικνύοντας την εκτεταμένη απορρύθμιση του κλάδου.
- Στην Κεντρική Μακεδονία ο μέσος μισθός για τη μόνιμη απασχόληση είναι 26% πιο χαμηλά από τον αντίστοιχο στην Αττική.

Η σύγκριση των μέσων απολαβών για την μόνιμη και την προσωρινή απασχόληση αναδεικνύει την επισφάλεια των περιστασιακά εργαζομένων. Το Διάγραμμα 33 δείχνει πως οι αμοιβές για την προσωρινή απασχόληση κινήθηκαν το 2018 περίξ του 70% των αντίστοιχων για τη μόνιμη. Συγκεκριμένα, αν και η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζει σύγκλιση με την εθνική τάση, όπου ο μισθός για την προσωρινή είναι το 75% του αντίστοιχου για τη μόνιμη εργασία, στην Αττική, την περιφέρεια όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο κομμάτι των περιστασιακά εργαζόμενων στη χώρα, το αντίστοιχο ποσοστό είναι μόλις 65%. Πέραν της επισφάλειας που καταδεικνύει το συγκεκριμένο (μειωμένο) ποσοστό, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι απολαβές μόνιμης απασχόλησης στην Αττική είναι σημαντικά υψηλότερες σε σχέση με την Κεντρική Μακεδονία (980 ευρώ έναντι 870 ευρώ). Η ανισορροπία όσον αφορά τις αμοιβές των περιστασιακά απασχολούμενων καταδεικνύει και τα διαφορετικά παραγωγικά μοντέλα Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, τα οποία οδηγούν σε διαφορετικούς τρόπους (και διάρκεια) χρήσης της προσωρινής απασχόλησης.

Διάγραμμα 33: Μέσος μισθός μόνιμης και προσωρινής μισθωτής απασχόλησης (2018)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Στον Πίνακα Β του Παραρτήματος παρουσιάζονται οι μέσοι μισθοί μερικής και πλήρους απασχόλησης ανά κλάδο για την Κεντρική Μακεδονία από το 2011 ως το 2020. Ως γενική παρατήρηση προκύπτει ότι οι μισθοί για πλήρη απασχόληση υποχώρησαν σε όλους τους κλάδους πλην ενός (επαγγελματικές και επιστημονικές δραστηριότητες) κατά την περίοδο 2011-2020, ενώ υποχώρηση κατέγραψαν και οι αμοιβές για μερική απασχόληση στους περισσότερους κλάδους. Το ναδίρ για τους μισθούς στους περισσότερους κλάδους σημειώθηκε το 2014 και το 2015, για ορισμένους κλάδους η υποχώρηση του μέσου μηνιαίου μισθού συνεχίστηκε και μετά το 2015. Σε σημαντικούς κλάδους για την περιφέρεια (ενδεικτικά, εξόρυξη και μεταποίηση, δημόσια διοίκηση, επαγγελματικές και επιστημονικές δραστηριότητες), οι αμοιβές για μερική απασχόληση υποχώρησαν πολύ περισσότερο από τις αντίστοιχες για πλήρη απασχόληση, οι οποίες ήδη κατέγραψαν σημαντική υποχώρηση. Εάν συνυπολογιστεί και η εξάπλωση των ευέλικτων μορφών εργασίας στους περισσότερους κλάδους, σκιαγραφείται μια εξαιρετικά δυσμενής εικόνα για το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων στην υπό εξέταση περιφέρεια. Συγκεκριμένα, ο κλάδος των επιστημονικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων αποτέλεσε το 2020 έναν κλάδο με ορισμένους από τους καλύτερα αμειβόμενους πλήρως απασχολούμενους (με μέσο μισθό τα 1.110 ευρώ). Ταυτόχρονα ο ίδιος κλάδος συγκέντρωσε ορισμένους από τους χειρότερα αμειβόμενους για τους μερικά απασχολούμενους (με μέσο μισθό τα 390 ευρώ). Παρόμοια ήταν και η εικόνα στην εξόρυξη και μεταποίηση (1.060 ευρώ για πλήρη απασχόληση και 360 ευρώ για μερική).

Οι αμοιβές στον μεγαλύτερο σε μέγεθος απασχόλησης κλάδο της Κεντρικής Μακεδονίας, το εμπόριο, κατατάσσονται ανάμεσα στις χαμηλότερες σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους στην περιφέρεια τόσο για πλήρη όσο και για μερική απασχόληση (780 ευρώ και 340 ευρώ αντίστοιχα). Επιπρόσθετα, οι μεταβολές τους εναρμονίστηκαν κατά την περίοδο μελέτης (2011-2020), αφού για αμφότερες τις μορφές απασχόλησης καταγράφηκε μείωση της τάξης του 15%. Παρόμοια εικόνα παρατηρήθηκε και στις κατασκευές, αφού οι αμοιβές για αμφότερες τις μορφές απασχόλησης υποχώρησαν κατά περίπου 20%, εν μέσω πλήρους κατάρρευσης της κατασκευαστικής δραστηριότητας.

Ανησυχητικά είναι τα δείγματα στη φιλοξενία και εστίαση, όπου η αύξηση του μέσου μισθού για τους μερικά απασχολούμενους (+10%) συνέπεσε με τη δραματική μείωση του μέσου μισθού για την πλήρη απασχόληση κατά 25% (από τα 789 ευρώ το 2011 στα 690 ευρώ το 2020), σκιαγραφώντας μια εικόνα «εξίσωσης προς τα κάτω» για την πλειονότητα των εργαζομένων. Τέλος, σε απορρυθμισμένους κλάδους, όπως οι υπηρεσίες προς νοικοκυριά, η συρρίκνωση των αμοιβών για ευέλικτα απασχολούμενους ξεπέρασε το 40% (από τα 564 ευρώ στα 327 ευρώ). Όμοια ήταν η εικόνα και στον κλάδο της επικοινωνίας, real estate, και χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων. Ως αποτέλεσμα οι δύο προαναφερθέντες αποτέλεσαν τους κλάδους με τους χαμηλότερα αμειβόμενους μερικά απασχολούμενους. Παρόμοια είναι η απόκλιση και στον αντίστοιχα εργασιακά επισφαλή κλάδο τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία. Εκεί, ο μέσος μισθός για μερική απασχόληση αυξήθηκε κατά 40%, ενώ για πλήρη απασχόληση υποχώρησε κατά 27%. Την αυξημένη μισθολογική επισφάλεια που επικρατεί στον κλάδο καταδεικνύει και η εγγύτητα του μέσου μισθού στον κλάδο με τον μισθό των μερικά απασχολούμενων σε αυτόν για το 2020 (673 ευρώ και 491 ευρώ αντίστοιχα), γεγονός που συνδέεται με την κυριαρχία ευέλικτων μορφών απασχόλησης.

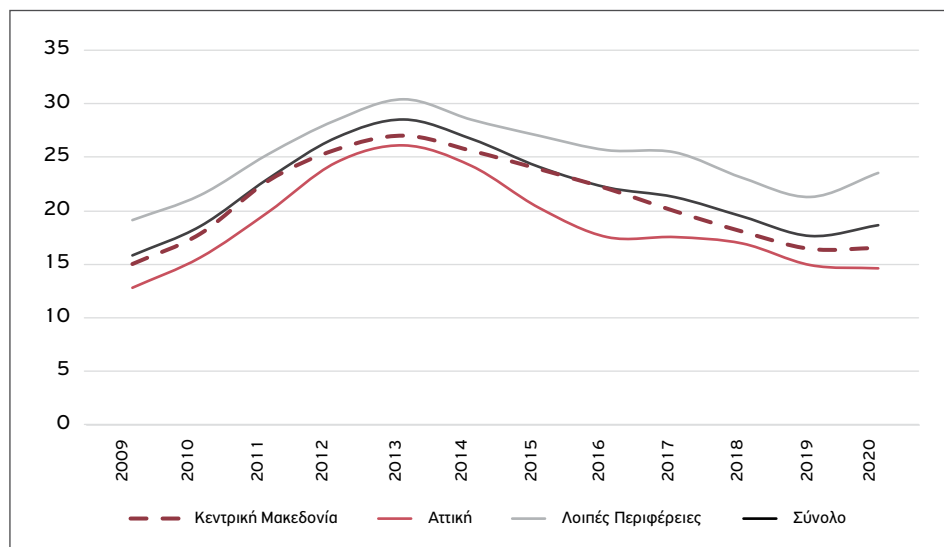

6. Η επίδραση στη νεανική αγορά εργασίας

Βασικά ευρήματα

- Το ποσοστό των νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEETs) στην Κεντρική Μακεδονία στην ηλικιακή ομάδα 15-29 ετών αυξήθηκε από 15,1% το 2009 σε 27% το 2013.
- Το ποσοστό των NEETs υποχώρησε το 2017 (20%) και έφτασε στο 16,5% το 2019.

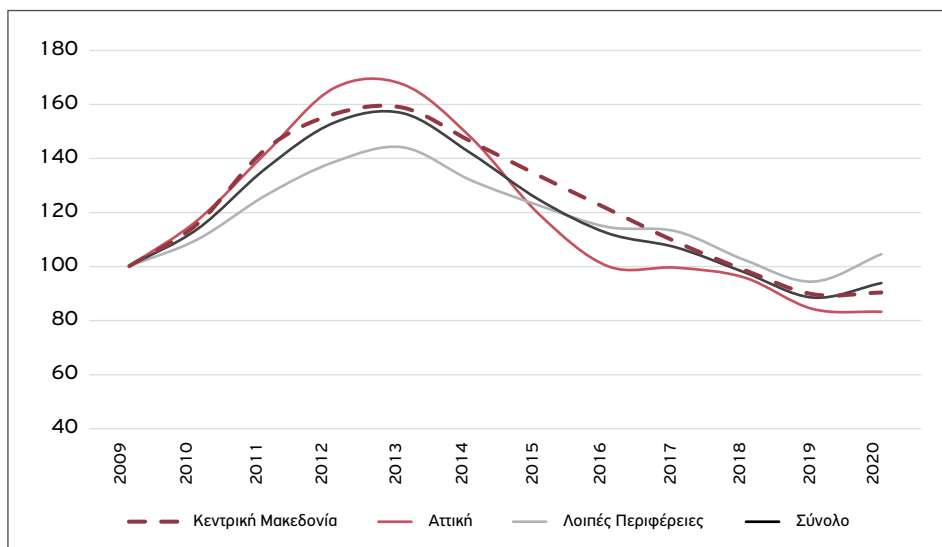
Η μακρόχρονη κρισιακή κατάσταση έχει πλήξει άνισα όχι μόνο τις περιφέρειες αλλά και τις επιμέρους ηλικιακές ομάδες. Ιδιαίτερα ευάλωτη στις συνθήκες ύφεσης είναι η νεανική αγορά εργασίας, με την ανεργία στους νέους να αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό πρόβλημα (Eurofound, 2021). Οι νέοι αποτελούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα. Στην προσπάθειά τους να ενσωματωθούν στις τοπικές αγορές εργασίας αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες, ενώ ενίοτε εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά ευέλικτης και επισφαλούς απασχόλησης. Η παρούσα ενότητα επικεντρώνεται στους νέους που είτε είναι άνεργοι είτε δεν αναζητούν καν εργασία, ενώ ταυτόχρονα δεν παρακολουθούν κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης, γνωστούς διεθνώς ως NEETs.

Διάγραμμα 34: Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού (%) των NEETs (2009-2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Τα Διαγράμματα 34 και 35 δείχνουν πως το 2013 αποτέλεσε την κορύφωση της μεγάλης αύξησης των NEETs στην Κεντρική Μακεδονία, στην Αττική, στις λοιπές περιφέρειες και στο σύνολο της χώρας, αναδεικνύοντας τις μεγάλες συνέπειες της κρίσης στους νέους. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των NEETs στην ηλικιακή ομάδα (15-29 ετών) αυξήθηκε στην Κεντρική Μακεδονία από 15,1% το 2009 σε 27% το 2013. Το ποσοστό τους υποχώρησε το 2017 (20%), κατά τη διάρκεια της αναιμικής ανάκαμψης, και έφτασε στο 16,5% το 2019. Κατά το πρώτο πανδημικό έτος, η νεανική αγορά εργασίας στην Κεντρική Μακεδονία αποδείχτηκε αρκετά ανθεκτική, κυρίως λόγω της κλαδικής της σύνθεσης αλλά και των μέτρων προστασίας της απασχόλησης.

Διάγραμμα 35: Εξέλιξη των NEETs (2009-2020, 2009= 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Αντιθέτως, το ποσοστό των NEETs στις λοιπές περιφέρειες αυξήθηκε από 21% το 2019 σε 23% το 2020. Η σημαντική ειδίκευση στον τουρισμό και στην εστίαση σε πολλές από αυτές τις περιφέρειες, ήταν αυτή που οδήγησε στην αύξηση των NEETs, καθώς οι κλάδοι αυτοί κατέγραψαν τις μεγαλύτερες επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης και της αναστολής της οικονομικής δραστηριότητας. Οι απομακρυσμένες νησιωτικές και συχνά τουριστικές περιοχές καταγράφουν τη μεγαλύτερη αύξηση των NEETs.

7. Αναδιάρθρωση των επαγγελματιών στην Κεντρική Μακεδονία

Βασικά ευρήματα

- Παρατηρείται μεγάλη συρρίκνωση του αριθμού των γενικών διευθυντών, των διοικητικών και εμπορικών διευθυντών, των διευθυντών παραγωγής και των διευθυντών ξενοδοχείων στην Κεντρική Μακεδονία.
- Οι χαμηλά ειδικευμένοι εργάτες, όπως οι τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών ένδυσης και ασκούντων συναφή επαγγέλματα συρρικνώνονται σημαντικά. Το γεγονός ότι τελικά ο αριθμός των συγκεκριμένων επαγγελματιών θέσεων δεν ανέκαμψε την περίοδο 2014-2017 αναδεικνύει τις μεγάλες επιπτώσεις της κρίσης στις χαμηλά αμειβόμενες και εργασιακά ευέλικτες επαγγελματικές ομάδες.
- Στον αντίποδα, ο αριθμός των επαγγελματιών του τομέα της υγείας και άλλων επαγγελματιών υψηλής ειδίκευσης κατέγραψε ανθεκτικότητα ή αυξήθηκε σημαντικά καθ' όλη την περίοδο μελέτης.

Η παρούσα ενότητα εμβαθύνει στην ανάλυση της περιφερειακής αγοράς εργασίας στην Κεντρική Μακεδονία πραγματοποιώντας μια ανασκόπηση των διαφόρων επαγγελματιών και της μεταβολής τους κατά την περίοδο 2009-2018, έτη για τα οποία τα στοιχεία είναι διαθέσιμα.

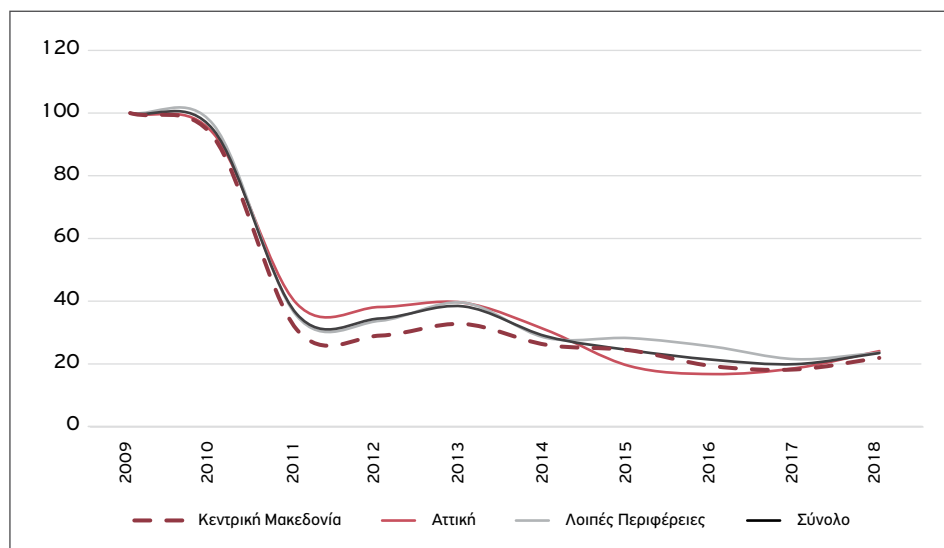
Το Διάγραμμα 36 παρουσιάζει τη μεγάλη συρρίκνωση του αριθμού των γενικών διευθυντών, των διοικητικών και εμπορικών διευθυντών, των διευθυντών παραγωγής και των διευθυντών ξενοδοχείων σε Κεντρική Μακεδονία, Αττική, λοιπές περιφέρειες και συνολικά στη χώρα από το 2009 έως το 2011. Σημειώνεται πως η Κεντρική Μακεδονία καταγράφει τη μεγαλύτερη μείωση (71%). Παρ' όλη τη σχετικά μικρή αύξηση του αριθμού των συγκεκριμένων επαγγελματιών θέσεων από το 2011 έως το 2013, σημειώνεται εκ νέου μείωση στα μέσα της δεκαετίας. Το 2018 ο αριθμός των συγκεκριμένων επαγγελματιών θέσεων ανήλθε στο 22% του επιπέδου του 2009 στην Κεντρική Μακεδονία, στο 23% στο σύνολο της χώρας και στο 24% στην Αττική.

Αντιθέτως, ο αριθμός των ασκούντων επιστημονικά επαγγέλματα και των μηχανικών σημείωσε πολύ μικρότερη μείωση σε όλες τις περιοχές μελέτης (Διάγραμμα 37).

Συγκεκριμένα, το 2013 η Κεντρική Μακεδονία είχε τον ίδιο αριθμό με το 2009, ενώ το 2014 γνώρισε το χαμηλότερο επίπεδο κατά την περίοδο μελέτης (87% του αριθμού των ασκούντων επιστημονικά επαγγέλματα και των μηχανικών κατά το έτος βάσης, 2009). Από εκεί και έπειτα, ο αριθμός των συγκεκριμένων επαγγελματιών θέσεων αυξήθηκε σημαντικά, φτάνοντας στο 128% του επιπέδου του 2009 κατά το 2018 στην Κεντρική Μακεδονία και στο 107% στο σύνολο της χώρας, ενώ μόνο στην Αττική ο αριθμός είναι μικρότερος του 2009 (91%).

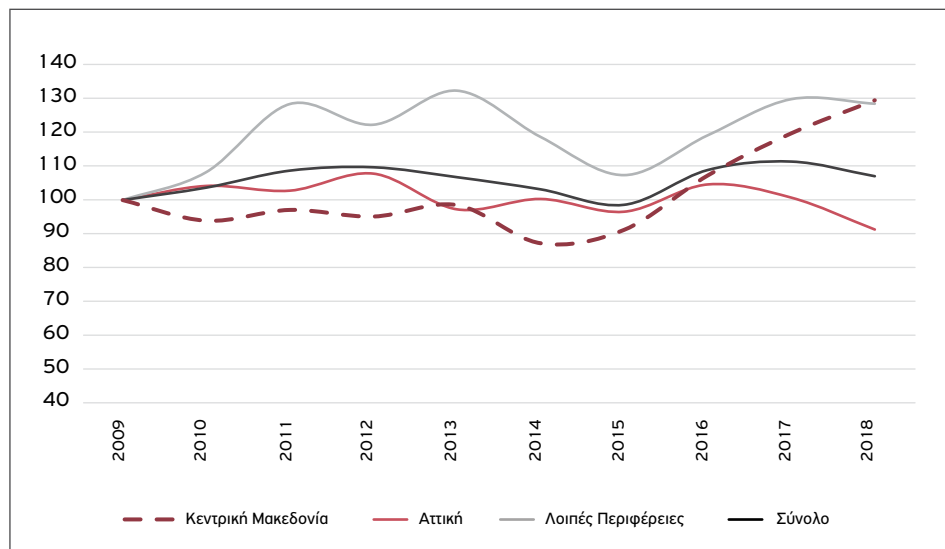
Το Διάγραμμα 38 δείχνει πως ο αριθμός των επαγγελματιών του τομέα της υγείας αυξήθηκε στην Κεντρική Μακεδονία κατά την περίοδο της οξείας οικονομικής κρίσης (2009-2013) κατά 1%, χαμηλότερα της αύξησης στην Αττική (8%) και στο σύνολο της χώρας (6%). Ο αριθμός των επαγγελματιών του τομέα της υγείας γνώρισε σημαντική αύξηση στην περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης στην Κεντρική Μακεδονία (20%), στο σύνολο της χώρας (14%) και στην Αττική (11%), ενώ το 2018 ανήλθε στο 124% του επιπέδου το 2009 στην Κεντρική Μακεδονία. Συνολικά, ο αριθμός των επαγγελματιών του τομέα της υγείας αυξήθηκε μεταξύ του 2009 και του 2018 σε όλες τις περιοχές μελέτης.

Διάγραμμα 36: Εξέλιξη των γενικών διευθυντών, των διοικητικών και εμπορικών διευθυντών, των διευθυντών παραγωγής και των διευθυντών ξενοδοχείων (2009-2018, 2009=100)

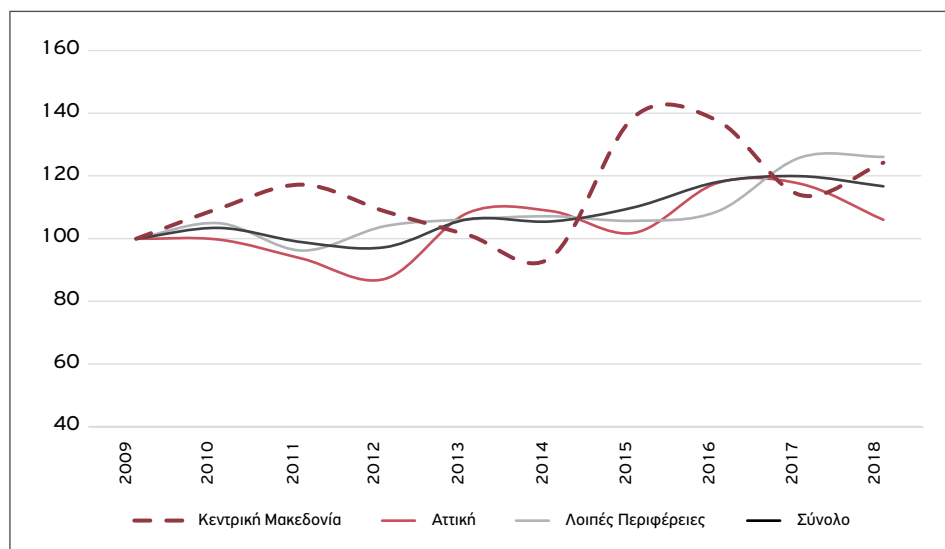
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Διάγραμμα 37: Εξέλιξη των ασκούντων επιστημονικά επαγγέλματα και των μηχανικών (2009-2018, 2009=100)

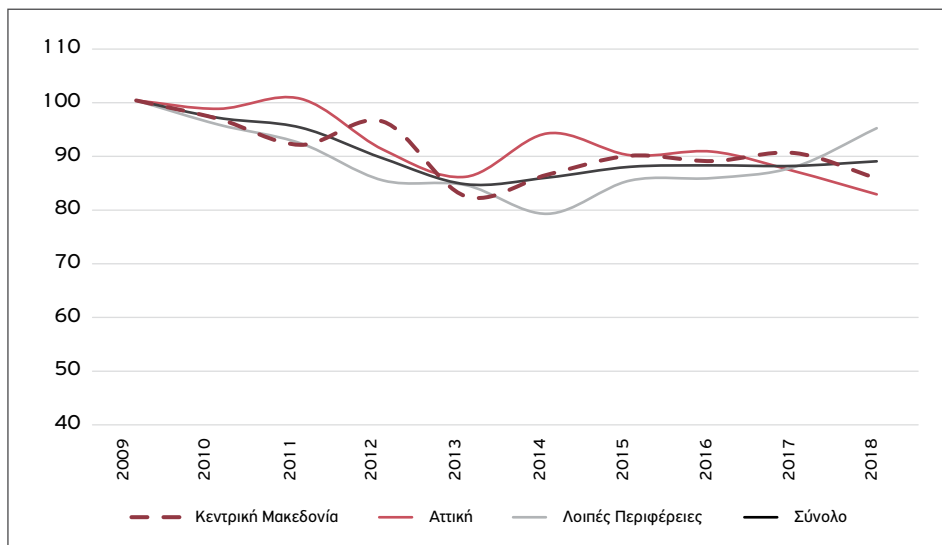

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Διάγραμμα 38: Εξέλιξη των επαγγελματιών του τομέα της υγείας (2009-2018, 2009=100)

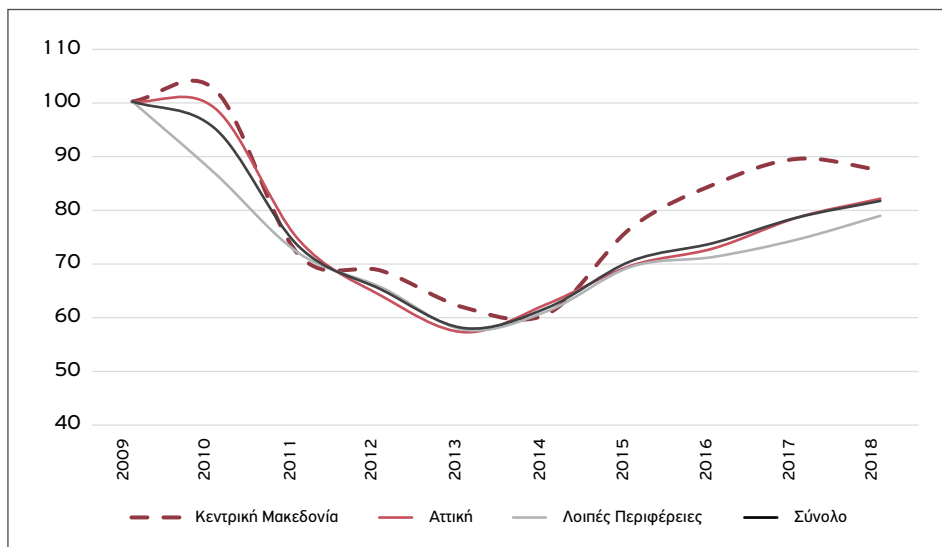

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Διάγραμμα 39: Εξέλιξη των εκπαιδευτικών (2009-2018, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

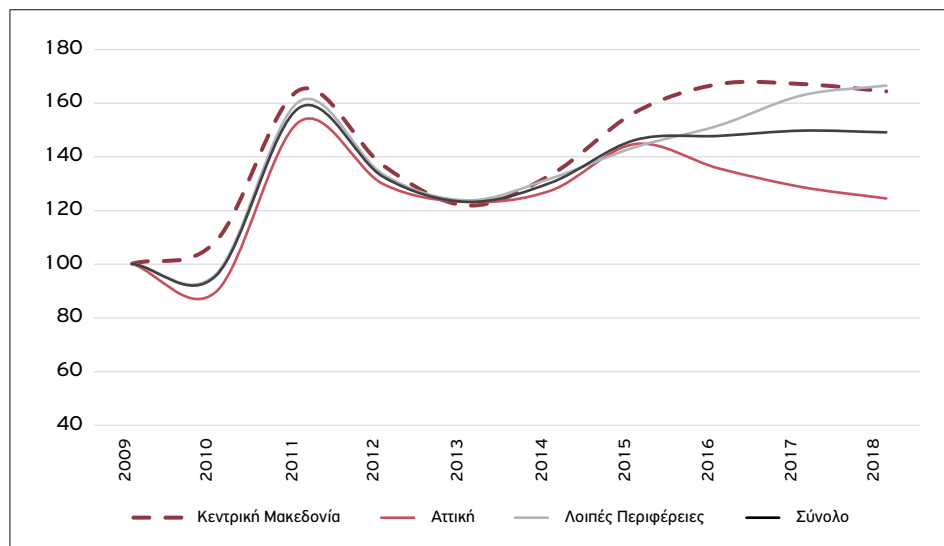
Αναφορικά με έναν άλλο κρίσιμο τομέα, την εκπαίδευση (Διάγραμμα 39), ο αριθμός των εκπαιδευτικών σημείωσε 18% συρρίκνωση στην Κεντρική Μακεδονία, εμφανίζοντας σημαντικότερες απώλειες σε σχέση με την Αττική (-14%) και το σύνολο της χώρας (-15%). Κατά την περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης (2014-2017), ο αριθμός των εκπαιδευτικών αυξήθηκε κατά 4% στην Κεντρική Μακεδονία, ενώ μειώθηκε κατά 7% στην Αττική. Συνολικά, το 2018 ο αριθμός των εκπαιδευτικών στην Κεντρική Μακεδονία ανήλθε στο 86% του επιπέδου το 2009, υψηλότερα από ό,τι στην Αττική (83%) αλλά χαμηλότερα από το σύνολο της χώρας (89%). Αναφορικά με τα επαγγέλματα που έχουν χαμηλότερες μισθολογικές απολαβές αλλά και απαιτούν λιγότερες δεξιότητες, ο αριθμός των υπαλλήλων γενικών καθηκόντων και χειριστών μηχανών με πληκτρολόγιο, καθώς και των υπαλλήλων εξυπηρέτησης πελατών μειώθηκε σημαντικά σε όλες τις περιοχές από το 2009 έως το 2013, αναδεικνύοντας τις σημαντικότερες επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα (Διάγραμμα 40). Συγκεκριμένα, ο αριθμός αυτών των επαγγελματιών θέσεων μειώθηκε κατά 38% στην Κεντρική Μακεδονία, κατά 42% στο σύνολο της χώρας και κατά 43% στην Αττική. Στην περίοδο της αναιμικής ανάκαμψης, ο αριθμός αυτών των επαγγελμάτων σημείωσε 28% αύξηση στην Κεντρική Μακεδονία, 20% στο σύνολο της χώρας και 16% στην Αττική. Συνολικά, μεταξύ 2009 και 2018, η μείωση στην Κεντρική Μακεδονία είναι 13%, μικρότερη από ό,τι στην Αττική και στο σύνολο της χώρας, όπου ανήλθε στο 18%.

Διάγραμμα 40: Εξέλιξη των υπαλλήλων γενικών καθηκόντων και χειριστών μηχανών με ηλεκτρολόγιο, εξυπηρέτησης πελατών (2009-2018, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

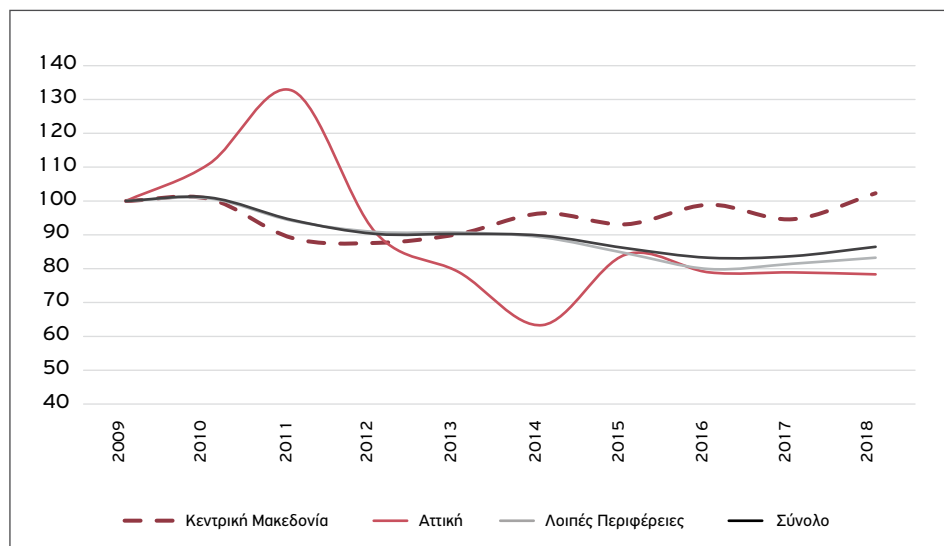
Ο αριθμός των πωλητών, συνδεδεμένος σημαντικά με τον κλάδο του εμπορίου, που έχει ιδιαίτερη θέση στο αναπτυξιακό προφίλ της μεταπολεμικής Ελλάδας και των περιφερειών της, σημείωσε σημαντική αύξηση μεταξύ του 2009 και του 2013 (Διάγραμμα 41). Στην Κεντρική Μακεδονία αυξήθηκε κατά 22%, κοντά στο σύνολο της χώρας και στην Αττική (23% αύξηση). Στην περίοδο της αναιμικής ανάπτυξης (2014-2017) ο αριθμός των πωλητών κατέγραψε πολύ σημαντική αύξηση της τάξης του 35% στην Κεντρική Μακεδονία, πάνω από την αύξηση στο σύνολο της χώρας (19%) και στην Αττική (1%). Μεταξύ του 2009 και του 2018, ο αριθμός των πωλητών αυξήθηκε κατά 64% στην Κεντρική Μακεδονία, πολύ υψηλότερα από τη μεταβολή του στο σύνολο της χώρας (49%) και την Αττική (24%).

Διάγραμμα 41: Εξέλιξη των πωλητών (2009-2018, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Διάγραμμα 42: Εξέλιξη των ειδικευμένων γεωργών και κτηνοτρόφων, δασοκόμων, υλοτόμων, αλιέων και κυνηγών, και συλλεκτών θηραμάτων για ίδια κατανάλωση (2009-2018, 2009=100)

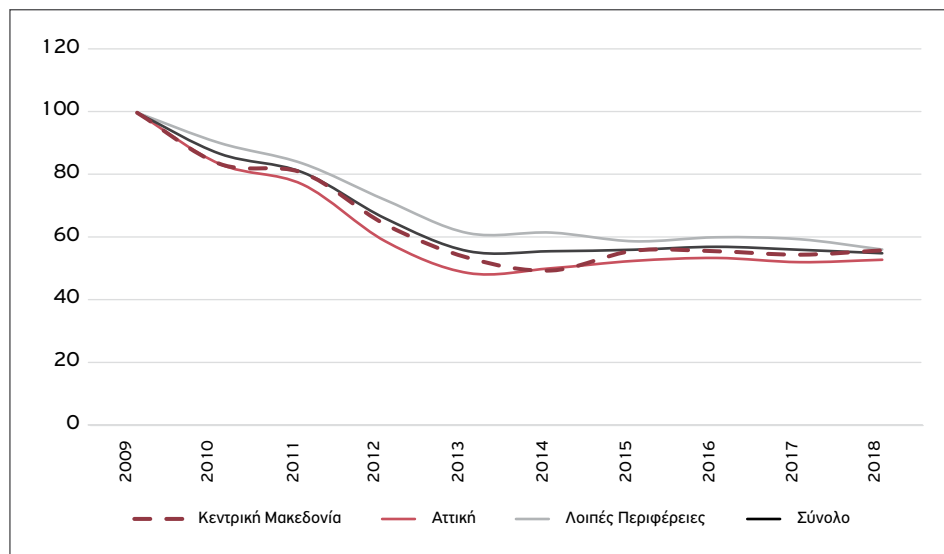
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Το Διάγραμμα 42 καταγράφει τη διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των ειδικευμένων γεωργών και κτηνοτρόφων, δασοκόμων, υλοτόμων, αλιέων και κυνηγών, και συλλεκτών θηραμάτων για ίδια κατανάλωση. Αυτές ο επαγγελματικές θέσεις συνδέονται άρρηκτα με τον πρωτογενή τομέα, του οποίου η απασχόληση γνώρισε αναιμική αύξηση στην Κεντρική Μακεδονία μεταξύ 2009 και 2018 (2,8%). Ο αριθμός των επαγγελματιών αυτών σημείωσε παρόμοια αύξηση στην περίοδο 2009-2018 στην Κεντρική Μακεδονία (2%). Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο της οξείας οικονομικής κρίσης (2009-2013), ο αριθμός τους μειώθηκε κατά 10% στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στο σύνολο της χώρας, ενώ στην Αττική σημείωσε μεγαλύτερη συρρίκνωση (-21%). Στην περίοδο της αναιμικής ανάπτυξης (2014-2017), ο αριθμός των συγκεκριμένων επαγγελματιών παραμένει σχεδόν अपαράλλαχτος στην Κεντρική Μακεδονία (μείωση 1%), ενώ στην Αττική αυξάνεται κατά 15%, όταν στο σύνολο της χώρας η καταγεγραμμένη μείωση ανέρχεται στο 6%. Συνολικά, η εξέλιξη του αριθμού των επαγγελματιών που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα ήταν θετικότερη στην Κεντρική Μακεδονία από ό,τι στην Αττική και στο σύνολο της χώρας.

Συνεχίζοντας στους χαμηλά ειδικευμένους εργάτες, ο αριθμός των χειροτεχνών, των τεχνιτών ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων, εξαιρουμένων των ηλεκτρολόγων, των τεχνιτών μετάλλων, μηχανημάτων και ασκούντων συναφή επαγγέλματα, των τεχνιτών επεξεργασίας τροφίμων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών ένδυσης και ασκούντων συναφή επαγγέλματα σημείωσε πολύ μεγάλη μείωση της τάξης του 46% στην Κεντρική Μακεδονία (Διάγραμμα 43), του 51% στην Αττική και του 44% στο σύνολο της χώρας κατά την περίοδο της οξείας οικονομικής κρίσης (2009-2013). Το γεγονός ότι τελικά ο αριθμός των συγκεκριμένων επαγγελματιών θέσεων δεν ανέκαμψε την περίοδο 2014-2017 (αύξηση 5% στην Κεντρική Μακεδονία, 2% στην Αττική και μηδενική μεταβολή στο σύνολο της χώρας) αναδεικνύει τις μεγάλες επιπτώσεις της κρίσης στις χαμηλά αμειβόμενες, και συχνά εργασιακά ευέλικτες, επαγγελματικές ομάδες. Το επιχείρημα αυτό επαληθεύεται με την εξέταση της συνολικής μεταβολής του αριθμού των συγκεκριμένων επαγγελματιών την περίοδο 2009-2018, όταν και μειώθηκε κατά 47% στην Αττική, 45% στο σύνολο της χώρας και 44% στην Κεντρική Μακεδονία.

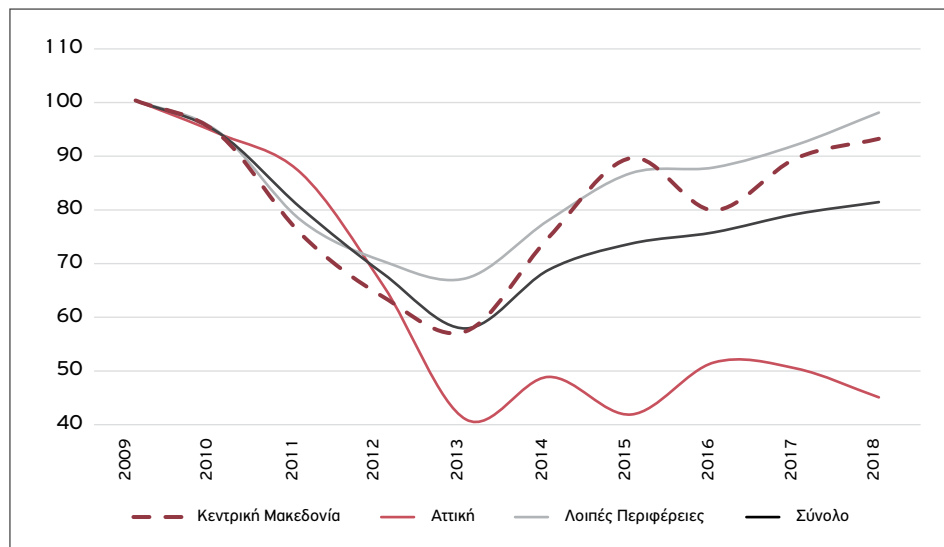
Η τάση αυτή επιβεβαιώνεται και στους ανειδίκευτους εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας, ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών κατά την πρώτη περίοδο (2009-2013) μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης (Διάγραμμα 44). Συγκεκριμένα, ο αριθμός τους μειώθηκε κατά 42% στο σύνολο της χώρας και κατά 43% στην Κεντρική Μακεδονία, γνωρίζοντας πολύ μεγαλύτερη συρρίκνωση στην Αττική. Ωστόσο, αυξήθηκε κατά 14% στην Κεντρική Μακεδονία και κατά 10% στο σύνολο της χώρας μεταξύ του 2014 και του 2017, όταν στην Αττική δεν σημείωσε καμία μεταβολή, παραμένοντας σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σχέση με το έτος βάσης 2009. Συνολικά, μεταξύ του 2009 και του 2018, η απασχόληση των ανειδίκευτων εργατών σημείωσε μικρή μείωση στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (-7%) και μεγαλύτερη στο σύνολο της χώρας (-19%). Ωστόσο, στην Αττική κατέγραψε σημαντική συρρίκνωση της τάξης του 55%, αναδεικνύοντας τις σημαντικές επιπτώσεις της κρίσης στους ανειδίκευτους εργάτες στην περιφέρεια που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο κομμάτι της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα.

Διάγραμμα 43: Εξέλιξη των χειροτεχνών, των τεχνιτών ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων, εξαιρουμένων των ηλεκτρολόγων, των τεχνιτών μετάλλων, μηχανημάτων και ασκούντων συναφή επαγγέλματα, των τεχνιτών επεξεργασίας τροφίμων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών ένδυσης και των ασκούντων συναφή επαγγέλματα (2009-2018, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

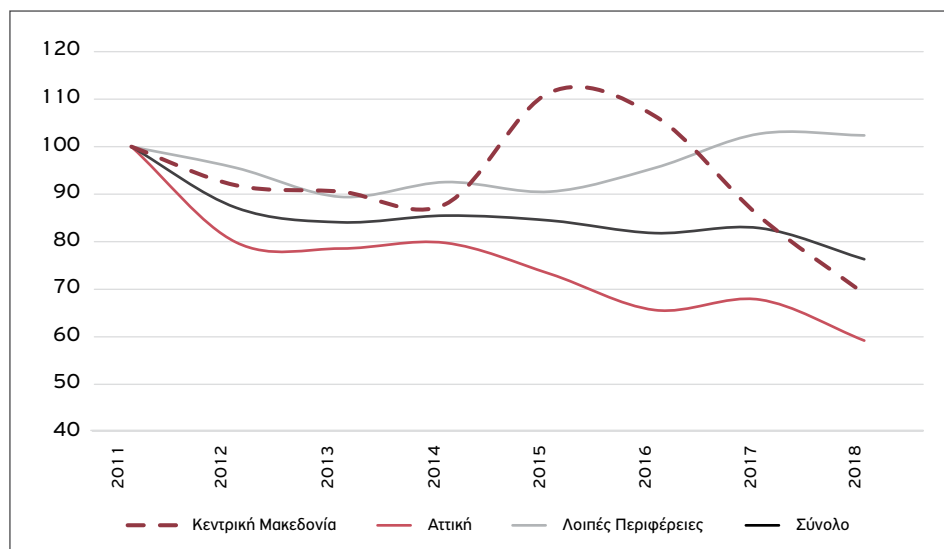
Διάγραμμα 44: Εξέλιξη των ανειδίκευτων εργατών γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας, των ανειδίκευτων εργατών ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών (2009-2018, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Όντας σε παρόμοια μειονεκτική θέση στην παραγωγική διαδικασία, ο αριθμός των καθαριστών και βοηθών, των συλλεκτών απορριμμάτων και των άλλων ανειδίκευτων εργατών γνώρισε σημαντική μείωση την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Διάγραμμα 45). Και πάλι η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας σημείωσε τις μικρότερες απώλειες (-9%), σε σχέση με το σύνολο της χώρας (-16%) και την Αττική (-21%) κατά την περίοδο 2009-2013. Μεταξύ 2014 και 2017, ο αριθμός των καθαριστών και βοηθών, των συλλεκτών απορριμμάτων και των άλλων ανειδίκευτων εργατών μειώθηκε κατά 3% στην Κεντρική Μακεδονία, παρ' όλη τη σημαντική αύξηση μεταξύ 2014 και 2016 (18%). Αντικατοπρίζοντας τη μείωση από το 2016 και έπειτα, ο αριθμός των καθαριστών και βοηθών, των συλλεκτών απορριμμάτων και των άλλων ανειδίκευτων εργατών στην Κεντρική Μακεδονία κατέγραψε μείωση 3% μεταξύ 2009 και 2018, επίδοση ενδιάμεση ως προς αυτές στο σύνολο της χώρας (-24%) και στην Αττική (-41%).

Διάγραμμα 45: Εξέλιξη των καθαριστών και βοηθών, των συλλεκτών απορριμμάτων και των άλλων ανειδίκευτων εργατών (2009-2018, 2009=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

8. Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής: Η άμεση αναγκαιότητα φιλεργατικών πολιτικών

Συστάσεις πολιτικής

- Η ανάκαμψη στα επίπεδα του 2019, εφόσον δεν υπάρξουν νέα lockdown ή νέα ύφεση, αναμένεται να επέλθει:
  - το 2022 για τους κλάδους που επηρεάστηκαν λιγότερο (π.χ. βιομηχανία, ασφαλιστικά),
  - από το β΄ μισό του 2023 για κλάδους περισσότερο πληγέντες (π.χ. εστίαση, τέχνες), ενώ
  - η ανάκαμψη των ωρών απασχόλησης θα πάρει επιπλέον έναν χρόνο (2023 έως 2024).
- Η ανάκαμψη απασχόλησης στα αρχικά προ-κρίσης επίπεδα (2009) δεν είναι καθόλου δεδομένη, καθώς απαιτεί:
  - έντονα θετικούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ,
  - θετικές πολιτικές και μακρο-οικονομικές συνθήκες,
  - διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού,
  - άρση ανισοτήτων στο εσωτερικό της ΕΕ,
  - ριζοσπαστικές πολιτικές.
- Απαιτούνται βαθιές παρεμβάσεις με στόχευση:
  - την προώθηση της σταθερής και πλήρους εργασίας,
  - τον περιορισμό της εργασιακής ευελιξίας που οδηγεί στην επισφάλεια.
- Τέτοιες παρεμβάσεις αποτελούν:
  - κρίσιμης σημασίας παράγοντα ανάκαμψης και ανατροπής ενός διαχρονικά ευπαθούς και άνισου για τους εργαζομένους αναπτυξιακού μοντέλου.

Το 2020 αποτέλεσε μια από τις πιο δύσκολες περιόδους για τις περιφερειακές οικονομίες μεταπολεμικά. Τα πρωτοφανή περιοριστικά μέτρα ανέστειλαν την οικονομική λειτουργία σε ολόκληρους τομείς και βάθυναν την οικονομική ύφεση που κατέγραψε η

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας στον απόηχο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Μάλιστα από πολλούς ερευνητές υποστηρίζεται πως η επίδραση της κρίσης αυτής δεν είχε ξεπεραστεί ακόμη και η πανδημία βρήκε τις περισσότερες περιφέρειες σε εξαιρετικά ευάλωτη κατάσταση. Η Κεντρική Μακεδονία συγκεκριμένα υπέστη σημαντικές απώλειες τόσο κατά την πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση όσο και λόγω της πανδημίας Covid-19 (Κανελλέας κ.ά., 2020· Bennett, 2021). Η συρρίκνωση της αγοράς εργασίας κατά την περίοδο της βαθιάς κρίσης (2009-2013) υπήρξε εντονότατη, όπως και η πτώση του ΑΕΠ. Η αναιμική ανάκαμψη κατά την ακόλουθη περίοδο διακόπηκε από την πανδημία, της οποίας η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας αποτέλεσε το επίκεντρο για εκτεταμένα χρονικά διαστήματα (Herod et al., 2021).

Οι επιπτώσεις της δομικής κρίσης που ενέσκηψε την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα είναι μακροχρόνιες. Ο κόσμος της εργασίας πλήττεται από τις πολιτικές λιτότητας με υποτιθέμενο στόχο την οικονομική ανάκαμψη και μεγέθυνση. Οι πολιτικές αυτές, με βάση τα παραπάνω ευρήματα, κρίνονται αναποτελεσματικές, καθώς δεν έχουν βελτιώσει το αναπτυξιακό προφίλ της Κεντρικής Μακεδονίας, αλλά ούτε και συνολικά της Ελλάδας, έχοντας μικρή συνεισφορά στην καταπολέμηση της ανεργίας, στην αποτελεσματική εισαγωγή των νέων στην αγορά εργασίας αλλά και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Αντιθέτως, οι ατέρμονες πολιτικές λιτότητας έχουν μεγεθύνει τις επιπτώσεις της κρίσης για μεγάλο μέρος των εργαζομένων και των ανέργων στην Κεντρική Μακεδονία, εντείνοντας τα χρόνια και δομικά προβλήματα του παραγωγικού ιστού της περιφέρειας. Όπως δείξαμε, η περιφερειακή αγορά εργασίας δεν έχει ανακάμψει από την υφεσιακή περίοδο, ενώ έχει επεκταθεί η (σχετική) φτωχοποίηση μεγάλου μέρους της κοινωνίας. Οι επιπτώσεις αυτές εντείνονται στο περιβάλλον της πανδημίας. Αναπόφευκτα, οι αναποτελεσματικές αυτές πολιτικές αυξάνουν την ανέχεια, αποδομούν τον κοινωνικό ιστό, καταλύουν προστατευτικές και συλλογικές εργασιακές σχέσεις και ιστορικές κατακτήσεις, και διαλύουν την εμπιστοσύνη τόσο μέσα στην κοινωνία αλλά και μεταξύ του κόσμου της εργασίας και των κρατικών θεσμών.

Τα προβλήματα για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας δεν ξεκίνησαν το 2009, πολύ περισσότερο το 2020. Η Κεντρική Μακεδονία αντιμετωπίζει χρόνια προβλήματα ενσωμάτωσης των απασχολούμενων στην αγορά εργασίας, καταγράφοντας υψηλότερα ποσοστά ανεργίας διαχρονικά (INE ΓΣΕΕ, 2020), εξαιρετικά χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ (τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό [ΕΕ] επίπεδο), αλλά και χαμηλά εισοδήματα νοικοκυριών – τα τελευταία απόρροια των χαμηλών μισθών που καταγράφηκαν παραπάνω. Ακόμη πιο ανησυχητική είναι η διαχρονική και εμμένουσα αύξηση του μεριδίου του πληθυσμού υπό κίνδυνο φτώχειας, τη στιγμή που στην Αττική και στο σύνολο της χώρας αυτό υποχωρεί, ακόμη και εν μέσω της πανδημικής κρίσης. Το ποσοστό αυτό μάλιστα αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω το 2021 και τα επόμενα έτη, καθώς η αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας είχε σημαντικές επιπτώσεις σε πολλά τμήματα του πληθυσμού, ειδικά στα φτωχότερα.

Παρά το ότι στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διάγνωση υφιστάμενων τάσεων και όχι η πραγματοποίηση προβλέψεων, θα επιχειρήσουμε ορισμένες –αναγκαστικά επι-

σφαλείς– εκτιμήσεις για την υπό μελέτη περιφέρεια στηριγμένοι σε αντίστοιχες διεθνείς προσπάθειες. Συγκεκριμένα, αναμένεται επανάκαμψη στα επίπεδα του 2019, εφόσον δεν έχουμε νέα lockdown ή νέα ύφεση:

- το 2022 για τους κλάδους που επηρεάστηκαν λιγότερο (π.χ. βιομηχανία, ασφαλιστικά),
- από το β΄ μισό του 2023 για κλάδους περισσότερο πληγέντες (π.χ. εστίαση, τέχνες), ενώ
- η επανάκαμψη των ωρών απασχόλησης θα χρειαστεί επιπλέον έναν χρόνο (2023 έως 2024).

Η ανάκαμψη απασχόλησης στα αρχικά επίπεδα (2009) δεν είναι καθόλου δεδομένη, καθώς απαιτεί:

- έντονα θετικούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ,
- θετικές πολιτικές και μακρο-οικονομικές συνθήκες,
- διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού,
- άρση ανισοτήτων στο εσωτερικό της ΕΕ,
- ριζοσπαστικές πολιτικές.

Κυρίαρχα, άποψή μας είναι πως οι πραγματικές συνέπειες της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης αναμένεται να φανούν καθαρά μετά τον τερματισμό των κυβερνητικών πολιτικών διατήρησης θέσεων εργασίας.

Ως εκ τούτου, η ανάλυση που προηγήθηκε αναδεικνύει το προβληματικό παραγωγικό πρότυπο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας παρά την πλεονεκτική της γεωγραφική θέση, που της επιτρέπει τη σημαντική κινητικότητα αγαθών και την ανάπτυξη διεθνών εμπορικών σχέσεων, καθώς και την παρουσία του μητροπολιτικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, το οποίο αποτελεί κόμβο οικονομικής δραστηριότητας και τη δεύτερη μεγαλύτερη αστική συγκέντρωση στη χώρα. Εν μέσω αυτής της κατάστασης, ο κόσμος της εργασίας στην περιφέρεια αντιμετωπίζει δυσκολίες που ενίοτε μοιάζουν ανυπέρβλητες. Ενδεικτικά αναφέρεται η συρρίκνωση των εργαζόμενων τεχνιτών και ειδικευμένων εργατών, καθώς και η κατάρρευση της απασχόλησης στον κατασκευαστικό τομέα και στον κλάδο του εμπορίου, οι οποίοι βρέθηκαν στο επίκεντρο της ελληνικής μεταπολεμικής ανάπτυξης, αλλά και η συρρίκνωση της βιομηχανικής απασχόλησης. Οι δυσκολίες αυτές μεγεθύνονται αν αναλογιστεί κανείς τη χαμηλή ανθεκτικότητα της περιφερειακής αγοράς εργασίας στην Κεντρική Μακεδονία σε σχέση με το σύνολο της χώρας, τις τάσεις εδραίωσης της ευέλικτης και επισφαλούς απασχόλησης, οι οποίες συνοδεύονται από εξαιρετικά χαμηλές και μη βιώσιμες για τους εργαζομένους απολαβές, αλλά και την αύξηση των ανενεργών νέων.

Επομένως, είναι απαραίτητες συγκεκριμένες ρηξικέλευθες παρεμβάσεις ώστε να βελτιωθούν πραγματικά οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Ο κόσμος της εργασίας, μέσα από την εδραιωμένη εμπειρία και τα βιώ-

ματα των πρόσφατων δεκαετιών, έχει εμπεδώσει πως τέτοιες παρεμβάσεις πρέπει να στοχεύουν στην προώθηση της σταθερής και πλήρους εργασίας και στον περιορισμό των απορρυθμισμένων ευέλικτων μορφών απασχόλησης, οι οποίες οδηγούν στην επισφάλεια.

Συγκεκριμένα, χρειάζονται άμεσες στοχευμένες παρεμβάσεις και μέτρα ενίσχυσης για:

- τους ευέλικτα εργαζομένους,
- τους εργαζομένους σε λιγότερο ανθεκτικούς κλάδους,
- όσους θα πληγούν από την ψηφιακή και ενεργειακή μετάβαση,
- τους τηλεεργαζόμενους (προστασία και ρύθμιση, έλεγχος εξάπλωσης),
- λήψη αυξημένων επιπέδων ασφάλειας και υγιεινής,
- προστασία ενόψει νέων (πιθανών) πανδημικών κύκλων,
- νέους, γυναίκες και μετανάστες, που χρήζουν ενισχυμένης στήριξης,
- την επανένταξη κρίσιμων δραστηριοτήτων της παραγωγικής βάσης της περιφέρειας σε διεθνείς παραγωγικές αλυσίδες.

Μέσα στο πλαίσιο τέτοιων παρεμβάσεων, το οκτάωρο πρέπει να προστατευτεί έναντι περαιτέρω προσπαθειών διεύρυνσής του και ο χρόνος εργασίας να μειωθεί σταδιακά ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες παραγωγικές δυνατότητες. Παράλληλα, οι απολαβές πρέπει να αυξηθούν ώστε να υπερκεράσουν το αυξανόμενο κόστος ζωής, ανταποκρινόμενες στις σύγχρονες και πραγματικές ανάγκες των εργαζομένων. Δυστυχώς, αντί αυτών, οι μισθοί συνεχίζουν να μειώνονται και οι εργασιακές σχέσεις να απορρυθμίζονται, κάτι που επισφραγίστηκε και από τον πρόσφατο εργασιακό νόμο (Ν. 4808/2021), ο οποίος προωθεί την ακόμη υψηλότερη ευελιξία/απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων.

Βιβλιογραφία

- Bennett, M. (2021). “All things equal? Heterogeneity in policy effectiveness against COVID-19 spread in Chile”, *World Development*, 137, doi: 10.1016/j.worlddev.2020.105208
- Eurofound (2021). “Impact of COVID-19 on young people in the EU”, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/impact-of-covid-19-on-young-people-in-the-eu>
- Gialis, S., Gourzis, K. and Underthun, A. (2018). “Going under-employed: Industrial and regional effects, specialization and part-time work across recession-hit Southern European Union regions”, *European Urban and Regional Studies*, 25 (3), pp. 300-319.
- Gialis, S., Paitaridis, D., Seretis, S., Ioannides, A. and Underthun, A. (2020). “In what terms and at what cost resilient? Unregulated flexibilization in regional ‘troubled waters’”. *European Planning Studies*, 28 (1), pp. 166-191.
- Gourzis, K. and Gialis, S. (2019). “Dismantled spatial fixes in the aftermath of recession: Capital switching and labour underutilization in the Greek capital metropolitan region”. *International Journal of Urban and Regional Research*, 43, pp. 741-759.
- Gourzis, K., Herod, A. and Gialis, S. (2019). “Linking gentrification and labour market precarity in the contemporary city: A framework for analysis”, *Antipode*, 51 (5), pp. 1436-1455.
- Gourzis, K., Herod, A., Chorianopoulos, I. and Gialis, S. (2021). “On the recursive relationship between gentrification and labour market precarisation: Evidence from two neighbourhoods in Athens, Greece”, *Urban Studies*, <https://doi.org/10.1177/00420980211031775>
- Herod, A., Gourzis, K. and Gialis, S. (2021). “Inter-regional underemployment and the industrial reserve army: Precarity as a contemporary Greek drama”, *European Urban and Regional Studies*, <https://doi.org/10.1177/09697764211012441>
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M. and Agha, R. (2020). “The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review”, *International Journal of Surgery*, 78, pp. 185-193.
- Γκιάλης, Σ. και Herod, A. (2015). *Γεωγραφία της εργασίας* [ηλεκτρ. βιβλ.], Αθήνα: Σύνοδος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, <http://hdl.handle.net/11419/4073>
- Κανελλέας, Α., Ψαρολόγος, Δ., Βούλγαρης, Δ., Γουρζής, Κ. και Γκιάλης, Σ. (2020). «Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας: Μια αποτίμηση με βάση το “COVID-19_Regional_Labour” webGIS για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο»,

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 154, σ. 29-39, doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.23227>

ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2020). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση: Ετήσια Έκθεση 2019*. Ινστιτούτο Εργασίας της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας, https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2019/08/Ethsia_Ekthesi_2019.pdf

Παράρτημα

Πίνακας Α: Συνολική απασχόληση ανά κλάδο, σύνολο χώρας, Κεντρική Μακεδονία, Αττική και Λοιπές Περιφέρειες (2009-2020)

Κλάδος	Σύνολο χώρας					Κεντρική Μακεδονία					Αττική					Λοιπές Περιφέρειες				
	2009	2016	2020	2009-2016 (%)	2009-2020 (%)	2009	2016	2020	2009-2016 (%)	2009-2020 (%)	2009	2016	2020	2009-2016 (%)	2009-2020 (%)	2009	2016	2020	2009-2016 (%)	2009-2020 (%)
	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	532.867	454.520	412.008	-14,7	-22,7	93.139	72.247	2,0	-20,8	16.188	145.16	11.837	-10,3	-26,9	425.406	346.864	327.924	-18,5	-22,9
Εξόρυξη και μεταποίηση	533.059	361.147	382.246	-32,3	-28,3	98.793	82.092	-25,7	-16,9	23.674	33.970	46.858	40,1	-34,3	210.592	153.769	153.296	-27,0	-27,2	
Παροχή ενέργειας, επεξεργασία λιμμάτων	58.985	51.786	58.444	-12,2	-0,9	7.934	6.967	-18,1	-12,2	21.840	21.807	24.580	-0,2	12,5	29.211	23.480	26.897	-19,6	-7,9	
Κατασκευές	370.701	147.090	140.746	-60,3	-62,0	55.590	18.197	17.582	-67,3	-68,4	129.507	48.221	41.499	-62,8	-68,0	185.603	80.672	81.665	-56,5	-56,0
Εμπόριο και επισκευές οχημάτων	827.653	657.914	713.717	-20,5	-13,8	53.155	115.033	132.434	-24,9	-13,5	36.505	56.103	68.177	-23,9	-20,3	337.993	286.779	313.106	-15,2	-7,4
Μεταφορά και αποθήκευση	216.968	184.957	208.450	-14,8	-3,9	28.350	26.850	32.857	-5,3	15,9	13.590	97.138	11.841	-14,5	-1,5	75.029	60.970	63.752	-18,7	-15,0
Φιλοξενία και εστίαση	320.939	341.177	343.635	6,3	7,1	44.453	50.565	45.564	13,8	2,5	00.642	97.547	12.969	-3,1	12,2	175.844	193.065	185.102	9,8	5,3
Επικοινωνία, real estate, χρηματοπιστωτική και ασφαλιστικές δραστηριότητες	210.663	180.590	189.736	-14,3	-9,9	25.137	24.520	22.123	-2,5	-12,0	40.074	22.481	31.470	-12,6	-6,1	45.453	33.589	36.143	-26,1	-20,5
Επαγγελματικές και επιστημονικές δραστηριότητες	234.824	201.705	229.523	-14,1	-2,3	39.166	35.626	37.332	-9,0	-4,7	27.354	10.239	23.561	-13,4	-3,0	68.303	55.841	68.630	-18,2	0,5
Δημόσια διοίκηση και άμυνα	452.149	419.656	435.329	-7,2	-3,7	57.933	58.379	60.017	0,8	3,6	98.300	76.711	78.045	-10,9	-10,2	195.916	184.567	197.267	-5,8	0,7
Εκπαίδευση	328.740	295.089	323.860	-10,2	-1,5	60.901	55.797	59.673	-8,4	-2,0	18.187	08.925	21.713	-7,8	3,0	149.651	130.367	142.474	-12,9	-4,8
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	234.428	218.374	268.980	-6,8	14,7	40.640	36.978	45.199	-9,0	11,2	106.695	00.299	20.732	-6,0	13,2	87.093	81.097	103.049	-6,9	18,3
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	54.023	49.533	56.660	-8,3	4,9	9.741	7.257	10.123	-25,5	3,9	22.527	22.839	28.609	1,4	27,0	21.755	19.437	17.928	-10,7	-17,6
Υπηρεσίες προς νοικοκυριά και λοιπές τριτογενείς δραστηριότητες	179.997	110.021	112.146	-38,9	-37,7	28.035	16.567	14.606	-40,9	-47,9	98.373	49.456	49.819	-49,7	-49,4	53.588	43.998	47.721	-17,9	-10,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

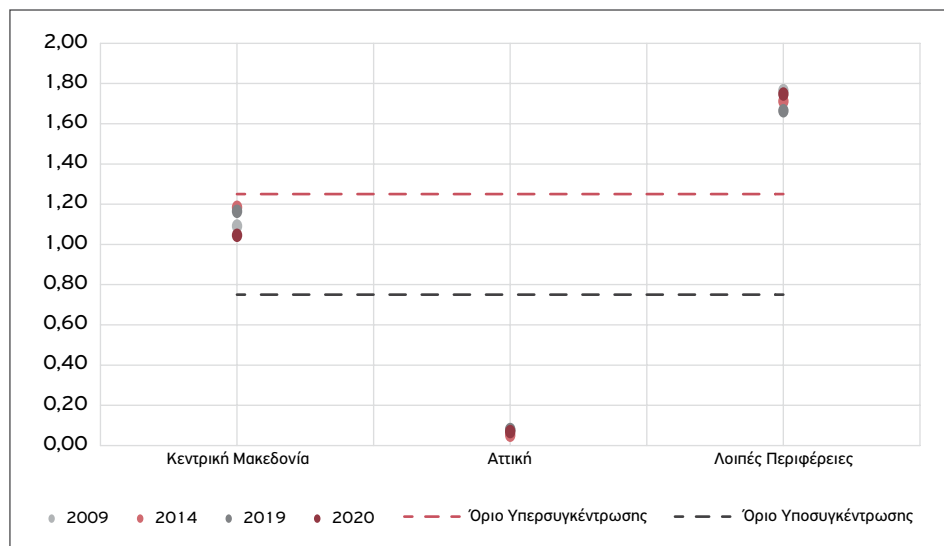
Πίνακας Β: Μέσος μισθός πλήρους και μερικής απασχόλησης ανά κλάδο, Κεντρική Μακεδονία (2011-2020)

Κλάδος	Μέσος μηνιαίος μισθός στο σύνολο του κλάδου						Μέσος μηνιαίος μισθός μερικά απασχολημένων στον κλάδο					
	2011 (€)	2016 (€)	2020 (€)	2011-2016 (%)	2011-2020 (%)	2011 (€)	2016 (€)	2020 (€)	2011-2016 (%)	2011-2020 (%)		
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	862	726	722	-15,8	-16,1	388	388	384	0,1	-0,9		
Εξόρυξη και μεταποίηση	1.180	1.015	1.064	-14,0	-9,8	542	346	379	-36,2	-30,0		
Παροχή ενέργειας, επεξεργασία λυμάτων	1.125	938	913	-16,6	-18,8	484	520	643	7,5	33,0		
Κατασκευές	1.025	781	828	-23,9	-19,2	514	414	408	-19,5	-20,6		
Εμπόριο και επισκευές οχημάτων	947	797	777	-15,8	-17,9	466	411	398	-11,8	-14,6		
Μεταφορές και αποθήκευση	1.261	1.242	1.129	-1,5	-10,5	582	371	427	-36,3	-26,6		
Φιλοξενία και εστίαση	789	666	610	-15,7	-22,7	378	439	410	16,3	8,5		
Επικοινωνία, real estate, χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	1.027	1.000	940	-2,6	-8,5	633	432	327	-31,8	-48,3		
Επαγγελματικές και επιστημονικές δραστηριότητες	1.049	966	1.110	-7,9	5,8	552	444	390	-19,5	-29,4		
Δημόσια διοίκηση και άμυνα	1.109	907	933	-18,3	-15,9	626	577	366	-7,9	-41,6		
Εκπαίδευση	1.098	892	974	-18,8	-11,3	479	385	470	-19,8	-1,9		
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	972	781	782	-19,7	-19,6	507	377	359	-25,7	-29,2		
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	968	710	673	-26,7	-30,5	351	473	491	34,5	39,7		
Υπηρεσίες προς νοικοκυριά και λοιπές τριτογενείς δραστηριότητες	881	821	849	-6,8	-3,6	564	248	327	-56,0	-42,1		

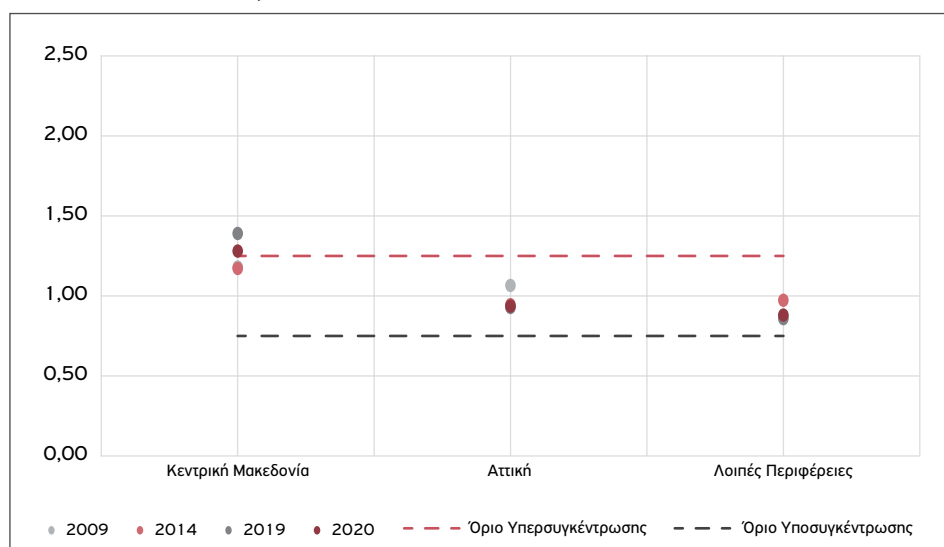
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (επεξεργασία συγγραφέων)

Δείκτης χωρικής συγκέντρωσης – εξειδίκευσης (Location Quotient, LQ)

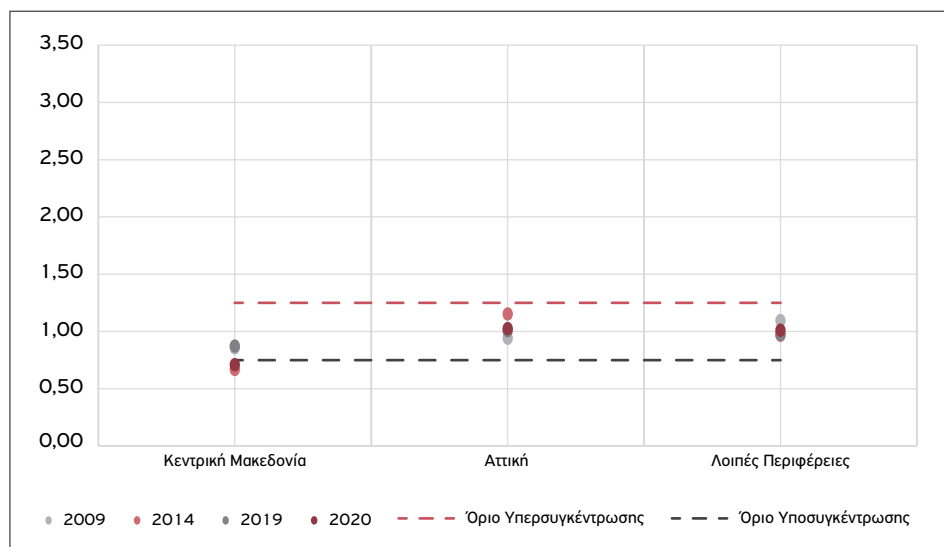
Διάγραμμα Α: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» (2009, 2014, 2019, 2020)

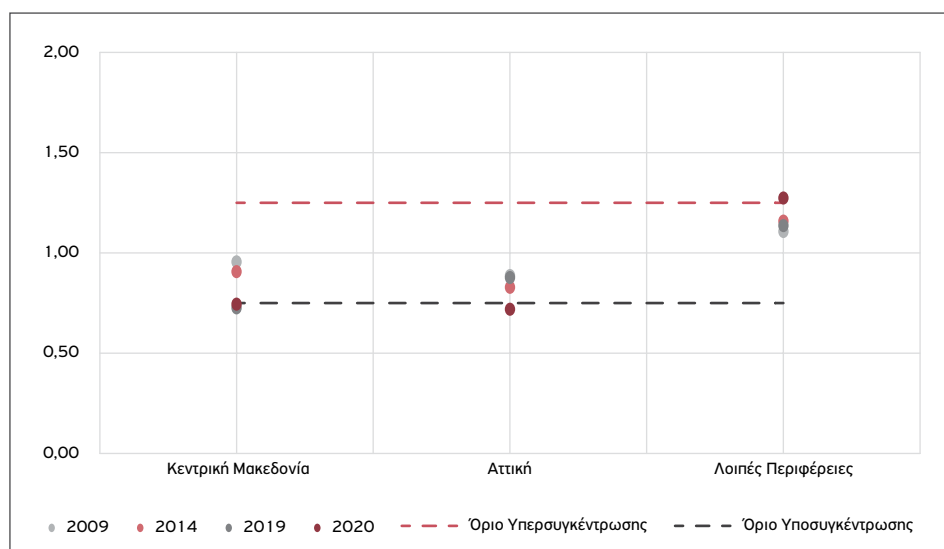
Διάγραμμα Β: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στους κλάδους «Ορυχεία και λατομεία – Μεταποίηση» (2009, 2014, 2019, 2020)

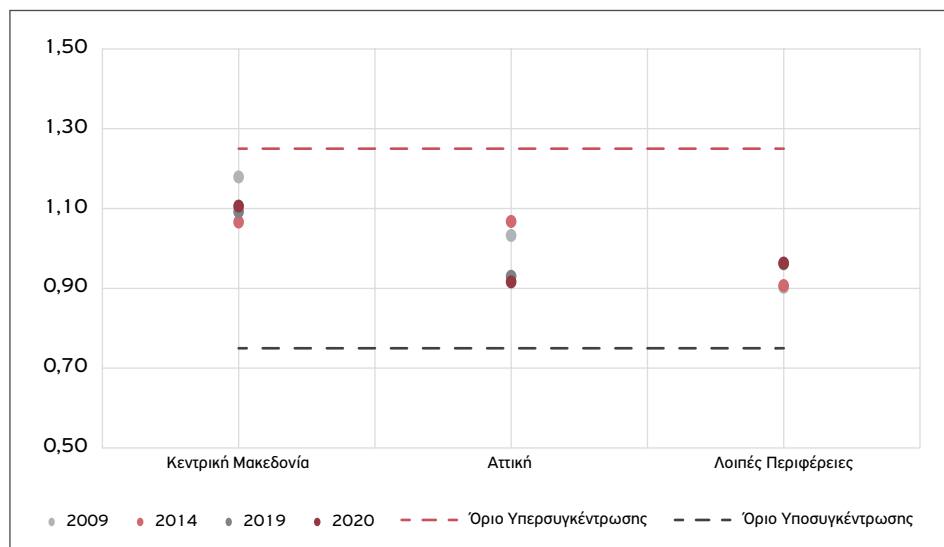
Διάγραμμα Γ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στους κλάδους «Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος – νερού» (2009, 2014, 2019, 2020)

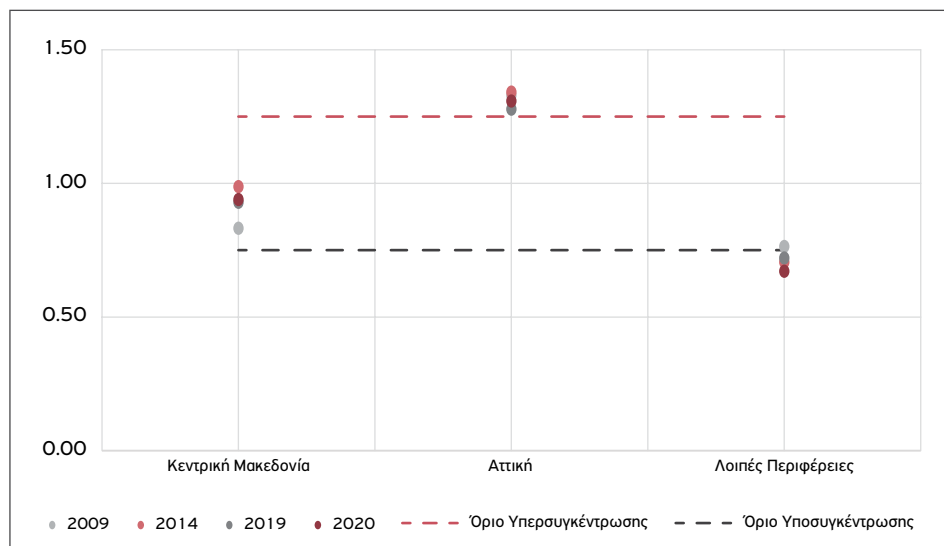
Διάγραμμα Δ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Κατασκευές» (2009, 2014, 2019, 2020)

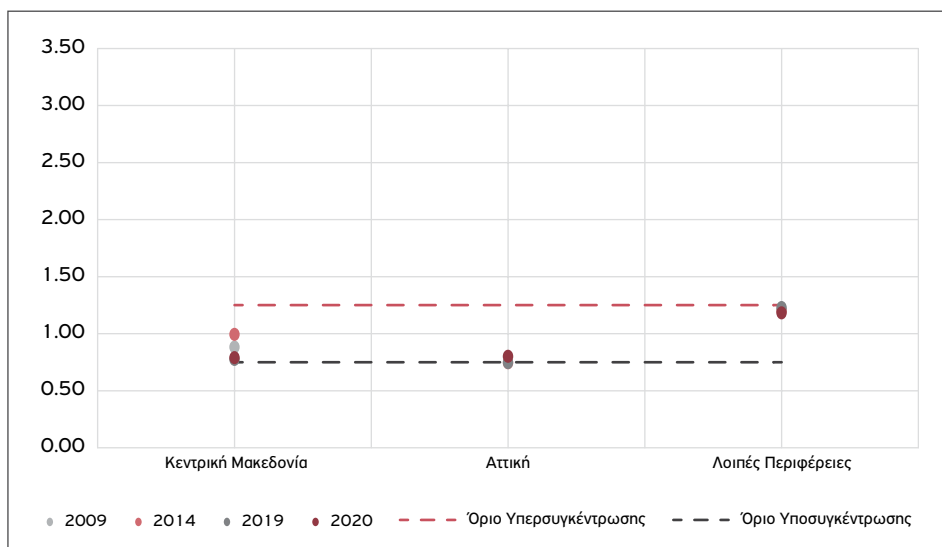
Διάγραμμα Ε: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων» (2009, 2014, 2019, 2020)

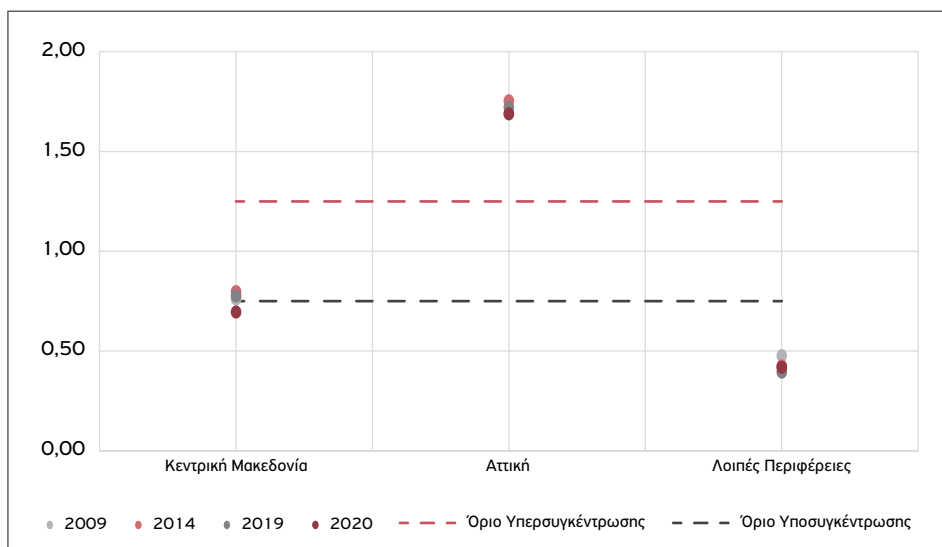
Διάγραμμα ΣΤ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Μεταφορές και αποθήκευση» (2009, 2014, 2019, 2020)

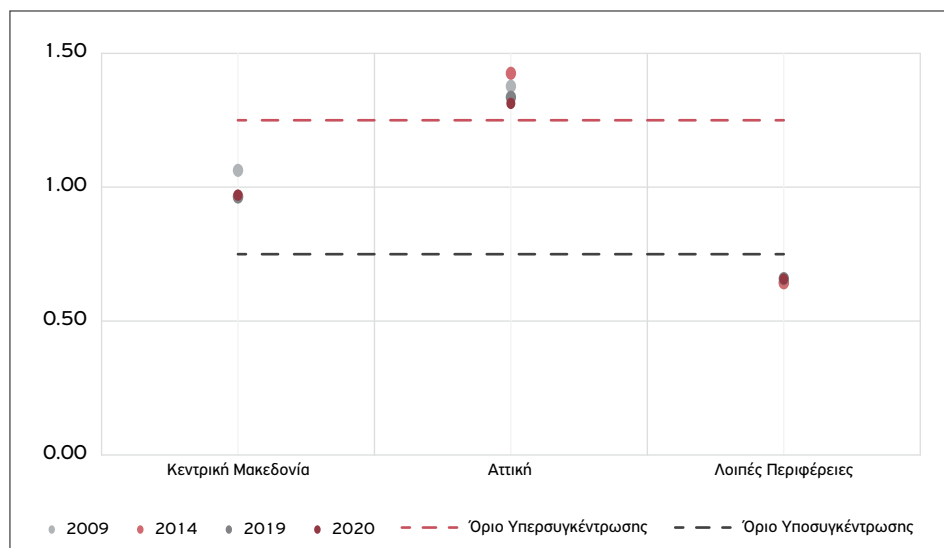
Διάγραμμα Ζ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης» (2009, 2014, 2019, 2020)

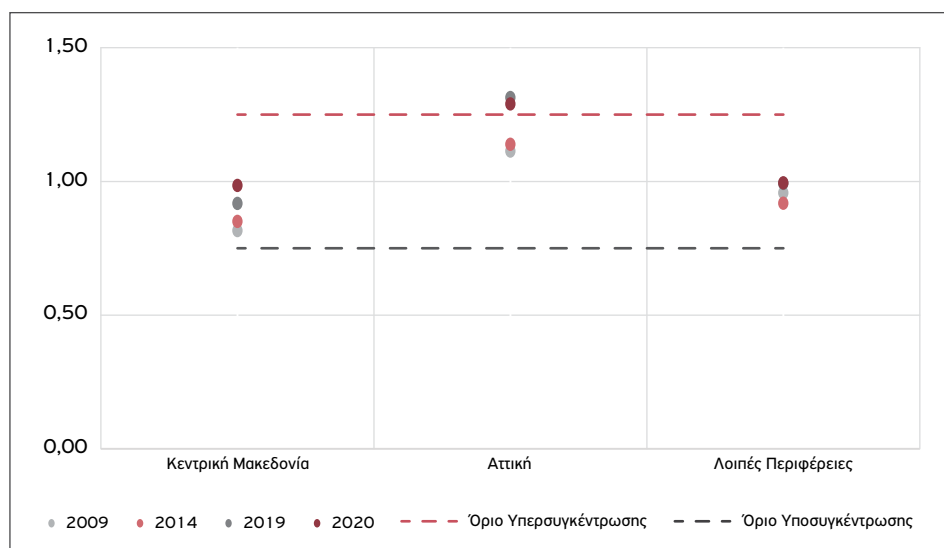
Διάγραμμα Η: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στους κλάδους «Ενημέρωση και επικοινωνία – Χρηματοπιστωτικές ασφαλιστικές δραστηριότητες – Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» (2009, 2014, 2019, 2020)

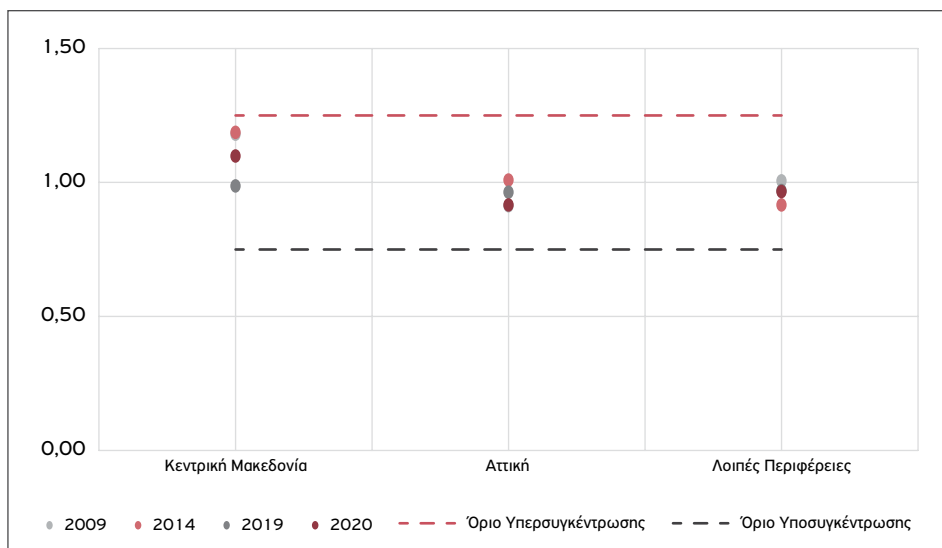
Διάγραμμα Θ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (2009, 2014, 2019, 2020)

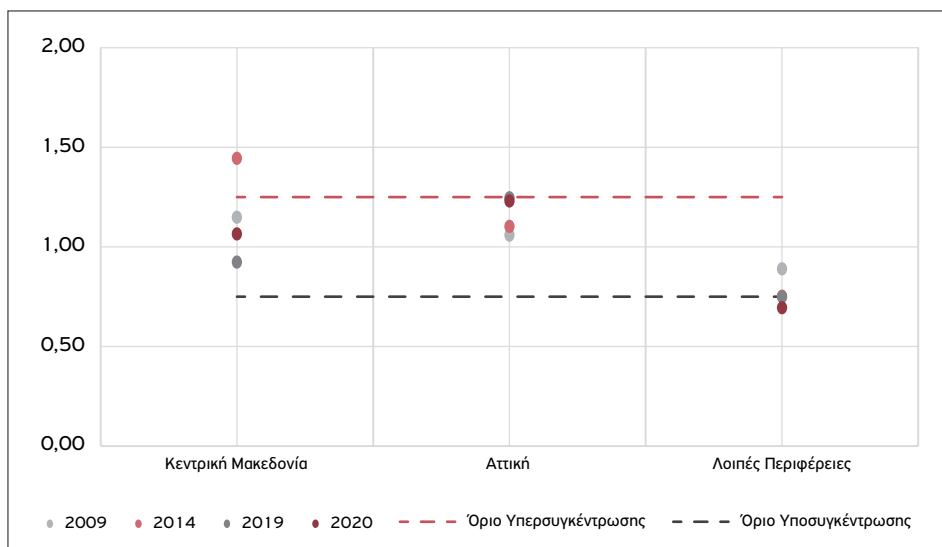
Διάγραμμα Ι: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στους κλάδους «Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες – Δημόσια διοίκηση και άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση» (2009, 2014, 2019, 2020)

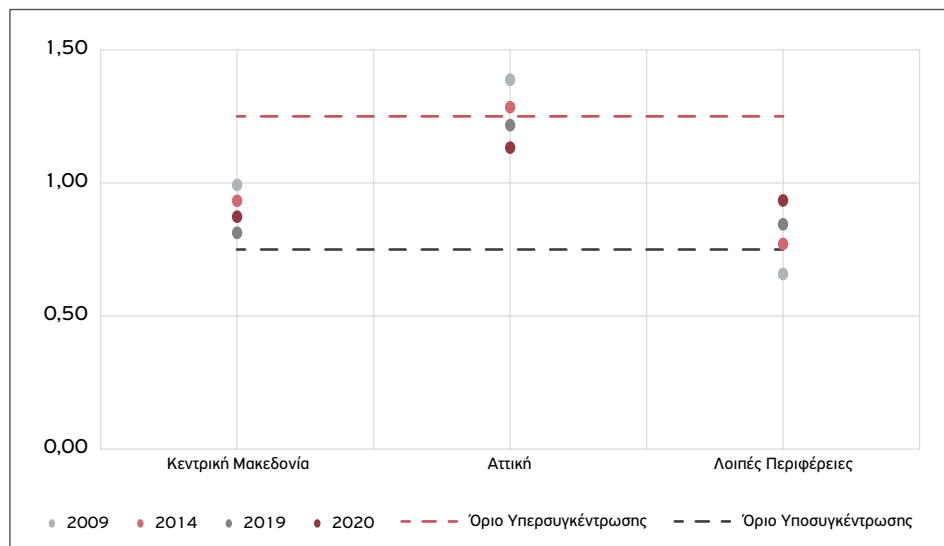
Διάγραμμα Κ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Εκπαίδευση» (2009, 2014, 2019, 2020)

Διάγραμμα Λ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στον κλάδο «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία» (2009, 2014, 2019, 2020)

Διάγραμμα Μ: Δείκτης LQ μισθωτής απασχόλησης στους κλάδους «Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών – Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών – Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων» (2009, 2014, 2019, 2020)

**Παρουσίαση ευρημάτων μελέτης
Θεσσαλονίκη, 10/9/2021**

**Εργαζόμενοι και εργασία
στην Κεντρική Μακεδονία:
Ανθεκτικότητα, επισφάλεια
και επαγγέλματα
στη μετα-πανδημική εποχή**

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Παρουσίαση ευρημάτων μελέτης

Στέλιος Γκιάλης & Κώστας Γουρζής
Ερευνητές, Παν. Αιγαίου
Θεσσαλονίκη, 10/9/21

**Τι κομίζει
η μελέτη**

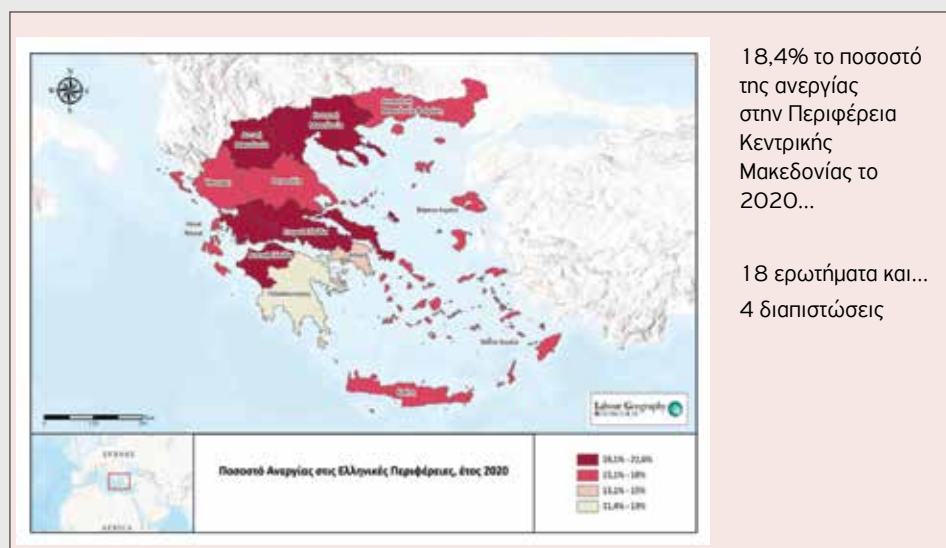
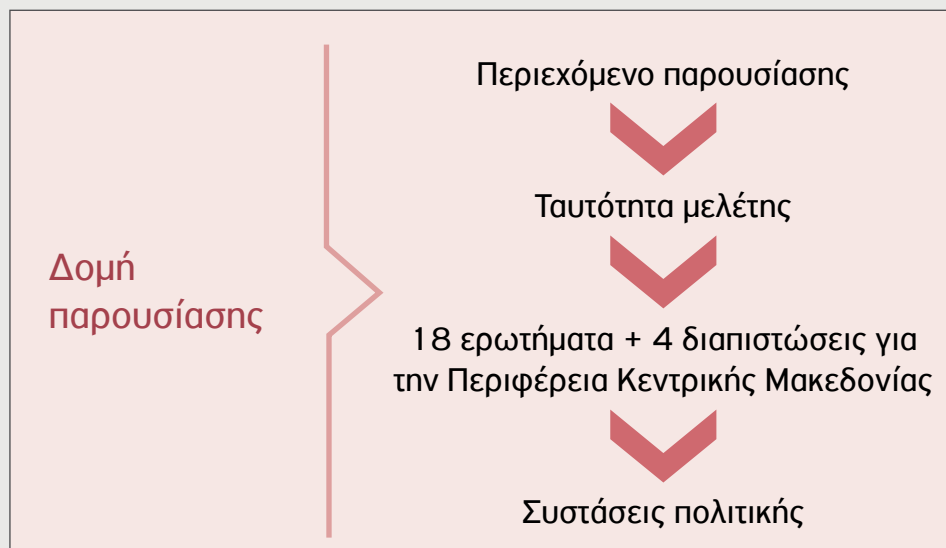
**Η αγορά εργασίας της Κεντρικής
Μακεδονίας σε διαδοχική περιδίνηση...**

...διερχόμενη μέσα από μια ταραγμένη
δωδεκαετία...

...είναι αντιμέτωπη με ένα μεγάλο
φάσμα δυσκολιών...

...ανεργία, χαμηλούς μισθούς, επισφάλεια...

...αναζητώντας ένα νέο αναπτυξιακό
μοντέλο με τους εργαζομένους στο
επίκεντρο

18 ερωτήματα και κάποιες (4) διαπιστώσεις...

1. Πόσες θέσεις εργασίας έχουν χαθεί;
2. Πόσο συρρικνώθηκε το παραγόμενο προϊόν;
3. Πόσες επιχειρήσεις έχουν κλείσει;
4. Έγιναν επενδύσεις κατά τη δεκαετία 2010-2020;
5. Πόσο εισόδημα απώλεσε κάθε νοικοκυριό;
- [...]
18. Κάποιες συνθετικές ερμηνείες για την Κεντρική Μακεδονία;

Ταυτότητα έρευνας

Α΄ Μέρος της έρευνας

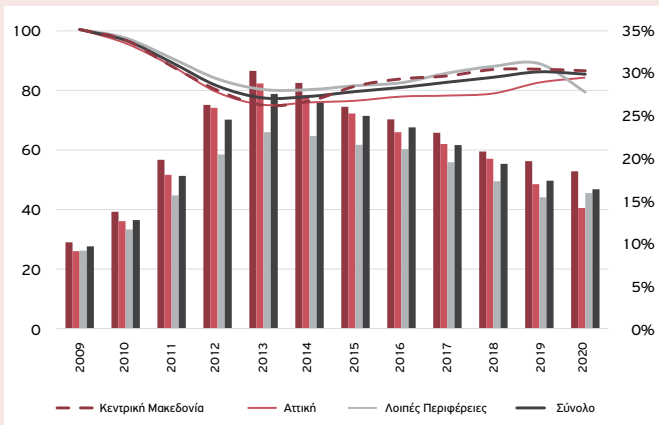
Δεδομένα που χρησιμοποιούνται

- › Στοιχεία έρευνας εργατικού δυναμικού
- › Οικονομικοί δείκτες
- › Κοινωνικοί δείκτες

Περίοδος μελέτης: 2009-2020 (ή 2021 α΄ τρίμηνο)

- (α) οξεία οικονομική κρίση (2009-2013)
- (β) σταθεροποίηση και αναιμική ανάκαμψη (2014-2017)
- (γ) ανάκαμψη (2018-2019)
- (δ) υγειονομική-οικονομική κρίση πανδημίας Covid-19 (2020-2021)

1. Πόσες θέσεις εργασίας έχουν χαθεί;

Απασχόληση (2009=100) και ανεργία (%) (2009-2020)

Σε απόλυτα νούμερα, χάθηκαν 103.000 θέσεις (2009-2020)

- Σε κάθε 100 θέσεις χάθηκαν οι 15

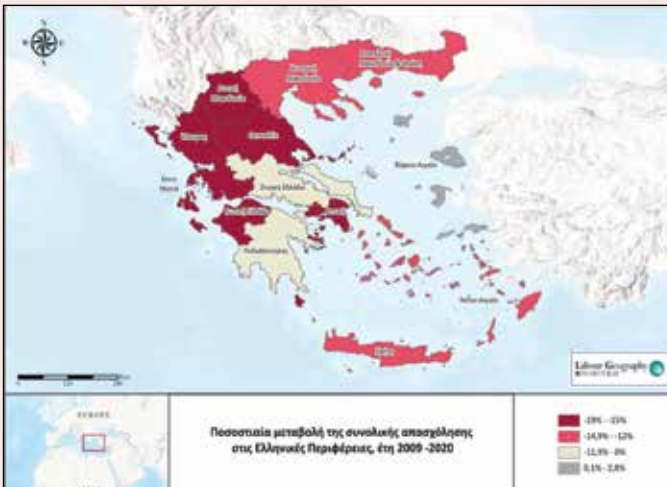
Βαρύ το πλήγμα της οικονομικής κρίσης 2008/2009

- Πολύ περισσότερες οι χαμένες θέσεις από το 2009 ως το 2013 σε σχέση με την περίοδο 2009-2020

- Εκτίναξη ανεργίας από 10% σε 30%

Μερική ανάκαμψη (2013-2015) και σταθεροποίηση (2015-2020)

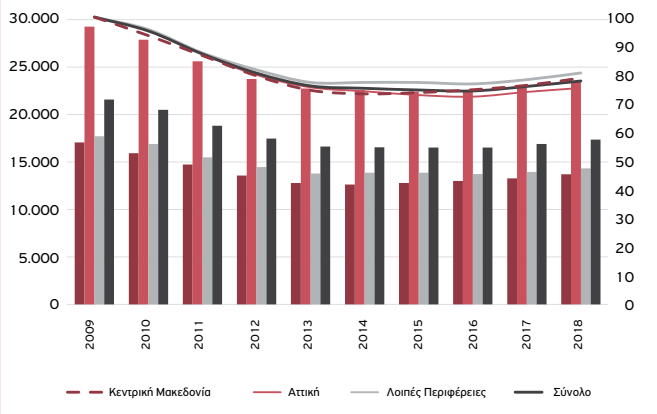
- Παρόμοια τάση με ΑΕΠ

Η Κεντρική Μακεδονία στη 2η ομάδα «μεγάλης μείωσης»

Απώλειες λίγο μικρότερες από 15%

2. Πόσο συρρικνώθηκε το παραγόμενο προϊόν;

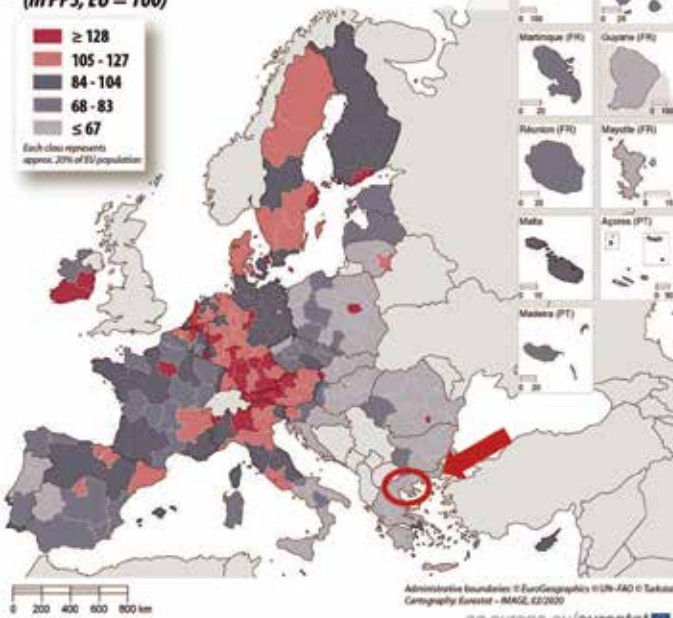
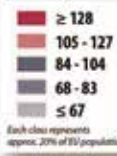
ΑΕΠ (2009=100) και κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2009-2018)

Συρρίκνωση αμφοτέρων κατηγοριών ΑΕΠ κατά την περίοδο της οξείας κρίσης

Σταθεροποίηση στη συνέχεια

- Οι μεταβολές της υπό μελέτη περιφέρειας ακολουθούν τις εθνικές τάσεις
- Απώλειες ΑΕΠ ανά κάτοικο 3.300 €
- Το 2020 στο 80% της τιμής του 2009
- Σταθερά περίπου στο μισό της Αττικής

GDP per capita in EU regions, 2018 (in PPS, EU = 100)

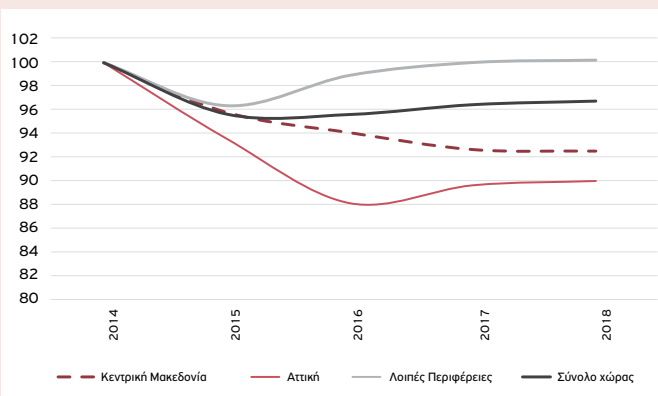

Κεντρική Μακεδονία: Μια από τις φτωχότερες περιφέρειες της ΕΕ

- Περίπου στο μισό του μέσου κοινοτικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ
- Αττική και Νότιο Αιγαίο σαφώς πλουσιότερες περιφέρειες σε σχέση με τις υπόλοιπες ελληνικές

κατά κεφαλήν ΑΕΠ ευρωπαϊκών περιφερειών (2018=100)

3. Πόσες επιχειρήσεις έχουν κλείσει;

Αριθμός επιχειρήσεων (2014=100), 2014-2018

Σαφής μείωση επιχειρήσεων μέχρι και το 2017

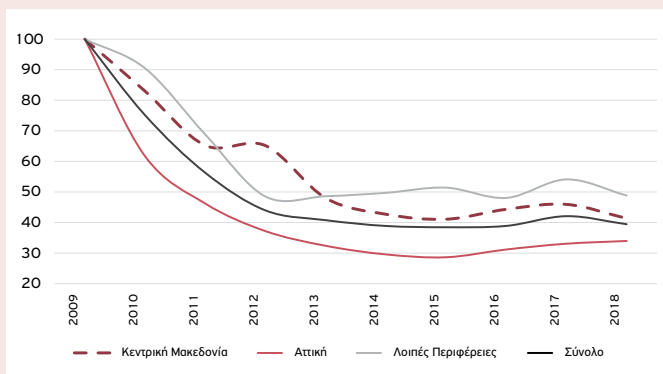
- Σε κάθε 100 έχουν κλείσει 8
- Στην Αττική η κατάσταση είναι αρκετά δυσμενέστερη

Από το 2017 κι έπειτα στασιμότητα...

- Βραχύβιες επιχειρήσεις που ανακυκλώνονται

4. Έγιναν επενδύσεις κατά τη δεκαετία 2009-2018;

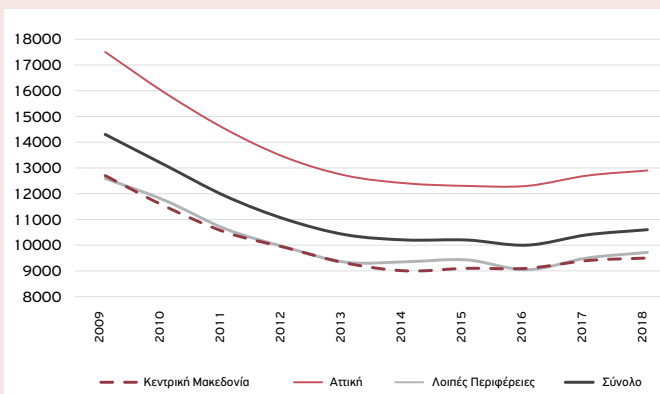

Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (2009=100), 2009-2018

Αντί για 100 ευρώ (2009) σήμερα επενδύονται 41

- Συρρίκνωση άνω του 50%
- Παρόμοια ή και χειρότερη εικόνα στην υπόλοιπη χώρα

5. Πόσο εισόδημα απώλεσε κάθε νοικοκυριό;

Εισόδημα νοικοκυριών σε απόλυτους αριθμούς, 2009-2018

Σημαντική απώλεια εισοδημάτων για νοικοκυριά:

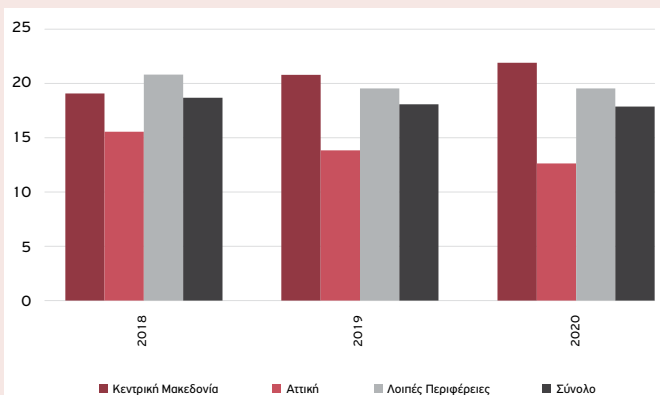
- 2009: 12.500 ευρώ
- 2018: 9.500 ευρώ

Φτωχότερα τα νοικοκυριά στην Κεντρική Μακεδονία σε σχέση με τη χώρα

- Πολύ φτωχότερα σε σχέση με την Αττική

6. Διευρύνεται ο πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας;

Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας (%), 2018-2020

Αυξάνεται σταθερά ο πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας, αντίθετα από τις εθνικές τάσεις!

- 21,7% το 2020
- +3% ως προς το 2018

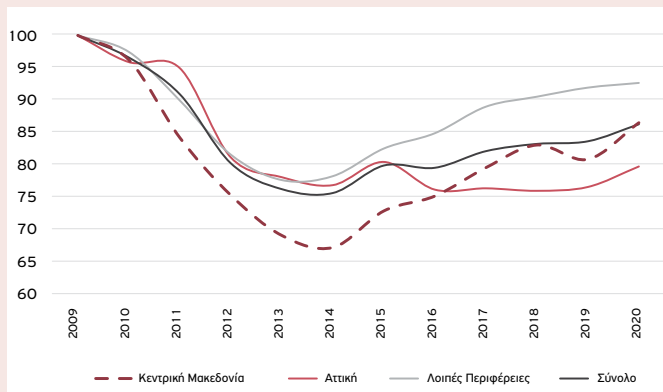
7. Ποιοι κλάδοι έχασαν τις περισσότερες θέσεις εργασίας;

Εκτεταμένη κατάρρευση για τις κατασκευές, που υπερβαίνει τον εθνικό ρυθμό

➤ Απώλειες άνω του 50% από το 2009 ως το 2020

Οι κύριοι κλάδοι της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζονται λιγότερο ανθεκτικοί εν συγκρίσει με τους μη κύριους

➤ Εμπόριο, πρωτογενής τομέας και βιομηχανία οι κύριοι κλάδοι

«Ελεύθερη πτώση» εμπορίου την περίοδο της οξείας κρίσης

• 50.000 θέσεις εργασίας

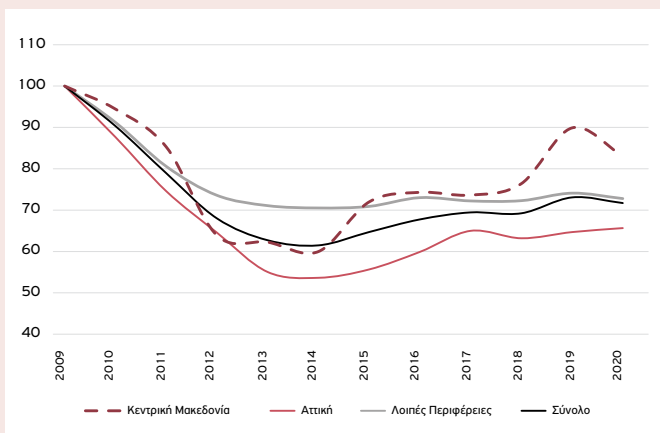
Καθαρή ανάκαμψη το 2014-2018

• Αντίθετα με την υπόλοιπη χώρα

• ...αλλά χωρίς ανάκτηση απωλειών

Απασχόληση στο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων» (2009=100), 2009-2020

Απασχόληση στην «Εξόρυξη και μεταποίηση», (2009=100), 2009-2020

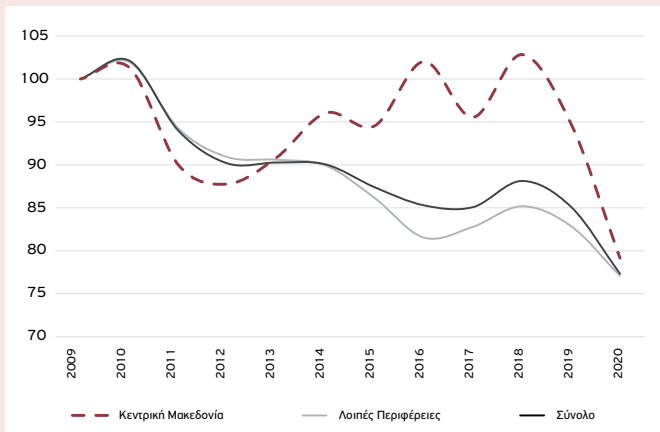
Σημαντικές απώλειες βιομηχανίας

- -35.000 θέσεις εργασίας, 2009-2012

Ακολουθεί ανάκαμψη...

- 2019: Ο αριθμός εργαζομένων προσεγγίζει τα επίπεδα του 2009

...αλλά η πανδημία αναστρέφει μέρος της ανάκαμψης

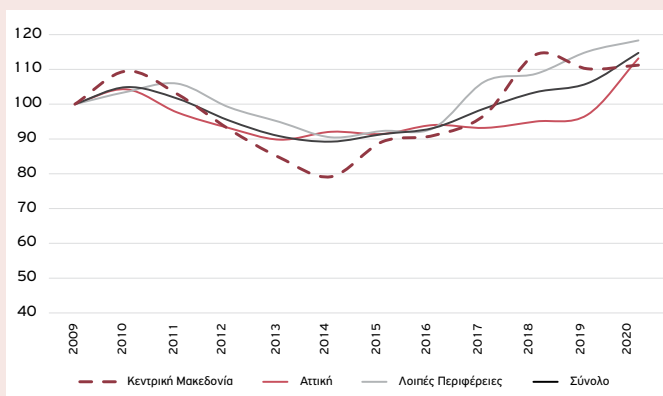
Απασχόληση στον «Πρωτογενή τομέα», (2009=100), 2009-2020

Η Κεντρική Μακεδονία ως αγροτο-βιομηχανικό κέντρο εθνικής εμβέλειας σε πτώση

- Αρχικά συγκρατεί και αναστρέφει τις απώλειες (2009-2016)
- Όμως συρρικνώνεται ραγδαία τα πρόσφατα χρόνια (2018-2020)

8. Υπάρχουν κλάδοι που τα πήγαν σχετικά καλά;

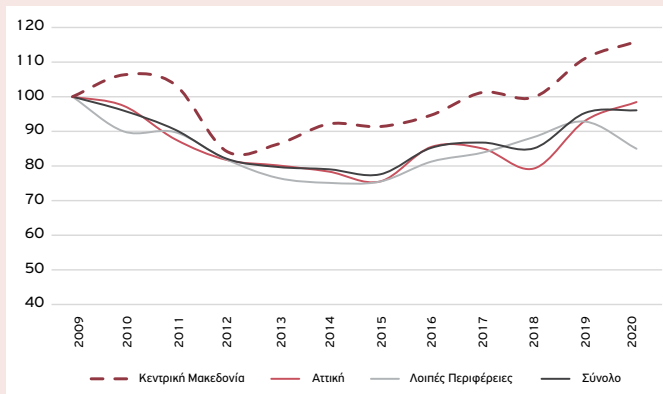
Απασχόληση στην «Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα», (2009=100), 2009-2020

Ο κλάδος της υγείας και πρόνοιας μεγεθύνεται σημαντικά κατά την περίοδο της ανάκαμψης

- +38% (2014-2018)

Η υγειονομική κρίση δεν μεταφράζεται σε μαζικές προσλήψεις

- Αντίθετα με τάσεις σε χώρα και Αττική
- Κατά τα προχωρημένα στάδια της πανδημίας επέρχεται μερική σύγκλιση με την ευρύτερη τάση

Απασχόληση σε «Μεταφορές και αποθήκευση» (2009=100), 2009-2020

Μεταφορές και αποθήκευση παρουσιάζουν ξεκάθαρη εικόνα μεγέθυνσης

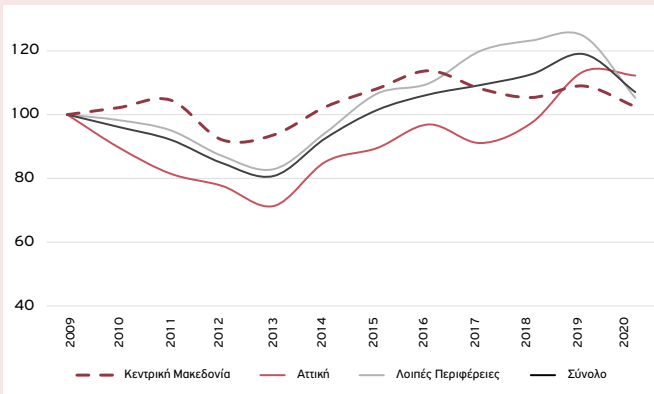
- +38% για μια διευρυμένη περίοδο

Συνέχιση ανάκαμψης και κατά την πανδημία

- Παρόμοια εικόνα στην Αττική

9. Μήπως δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίας στον τουρισμό;

Απασχόληση στη «Φιλοξενία και εστίαση» (2009=100), 2009-2020

Γρήγορη ανάκτηση απωλειών περιόδου οξείας κρίσης

- Καλύτερη αρχικά επίδοση από Αττική

Στασιμότητα μετά το 2016 και συνολικά χαμηλή συμβολή σε καλές νέες θέσεις εργασίας.

Κατάρρευση κατά την πανδημία

- 60% για την περίοδο 2020-2021!

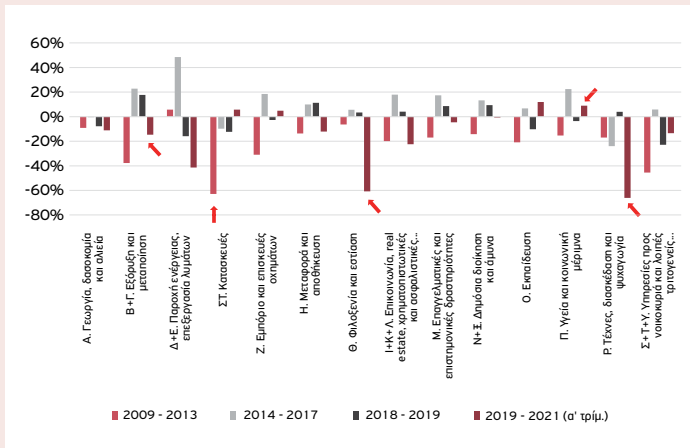

Αδυναμία της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας να κεφαλαιοποιήσει τη ραγδαία ανάπτυξη του αστικού τουρισμού κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2010

- Σε αντίθεση με την Αττική
- Αυτό δεν αποτελεί αποκλειστικά απόρροια του αποτυπώματος της πανδημίας στον τουρισμό

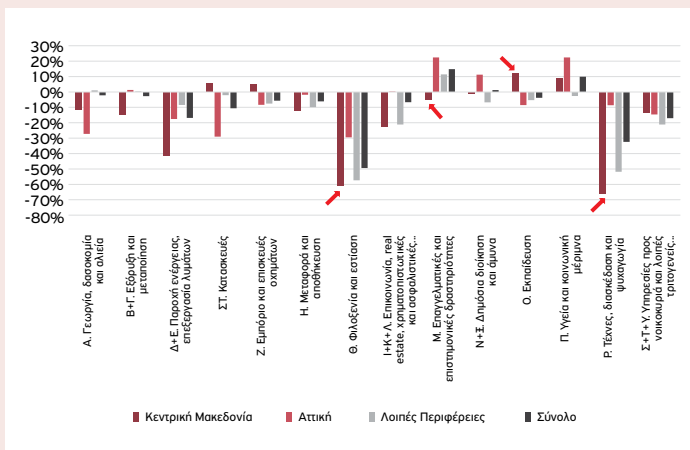

Συνολική αποτίμηση των επιπτώσεων ανά κλάδο (2009-2021)

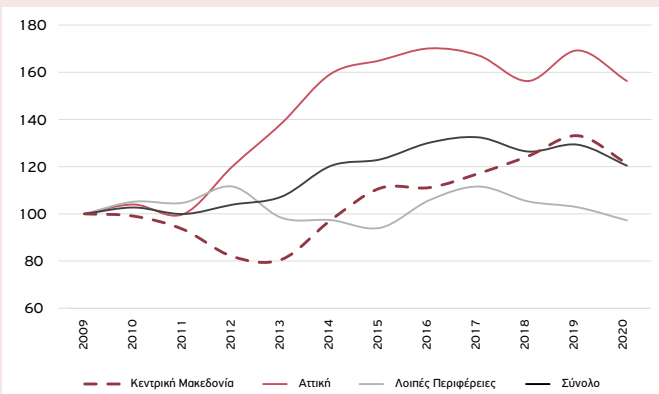
Μεταβολή (%) απασχόλησης ανά κλάδο, Κεντρική Μακεδονία, 2009-2021 (α' τρίμηνο)

Συνολική αποτίμηση των επιπτώσεων ανά κλάδο (2009-2021)

Μεταβολή (%) απασχόλησης ανά κλάδο, 2019-2021 (α' τρίμηνο)

10. Καταγράφεται αύξηση της μερικής απασχόλησης;

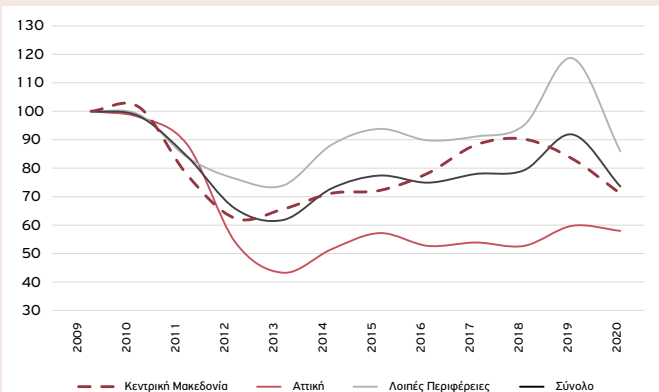
Μερική απασχόληση (2009=100), 2009-2020

Σταδιακή εδραίωση

- Σε κάθε 100 μερικά απασχολούμενους προστέθηκαν 20
- Μικρότερης έκτασης ευελικοποίηση σε σχέση με Αττική

Η πανδημία δρα ανασχετικά σε αυτή την εξάπλωση

11. Πέρα από τη μερική, επεκτείνεται και η προσωρινή απασχόληση;

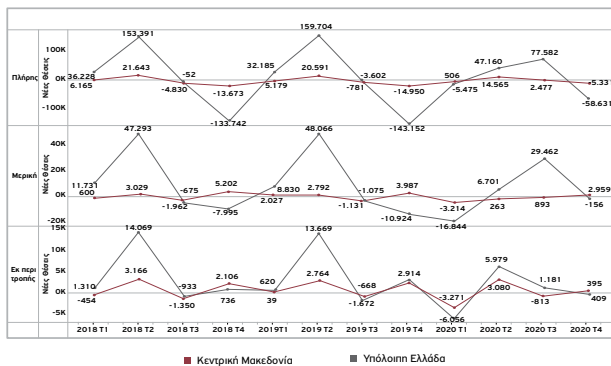
Προσωρινή μισθωτή απασχόληση (2009=100), 2009-2020

Χιλιάδες εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου απολύθηκαν κατά την περίοδο της οξείας κρίσης

- Λιγότερο δυναμική η προσωρινή εργασία σε σχέση με τη μερική

Η πανδημία οδήγησε στον τερματισμό μεγάλου αριθμού συμβάσεων ορισμένου χρόνου

Νέες θέσεις μισθωτής εργασίας vs καθεστώς απασχόλησης

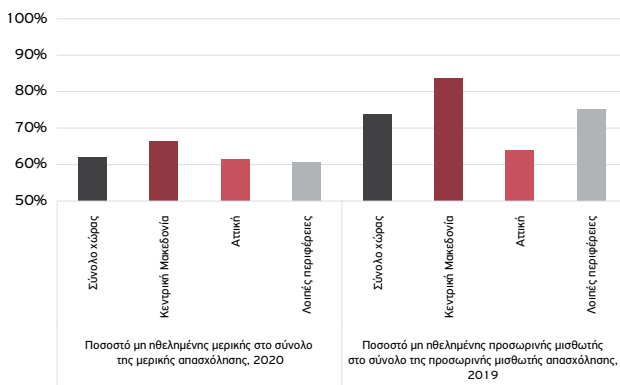

Ισοζύγιο προσλήψεων-απολύσεων, ΕΡΓΑΝΗ, 2018-2020

Επέκταση της επισφαλούς εργασίας με σταθερό ρυθμό προ της πανδημίας

Υποχώρηση του αριθμού νέων συμβάσεων εν μέσω πανδημίας

1.2. Πόσοι «ευέλικτα εργαζόμενοι» ψάχνουν για μόνιμη απασχόληση;

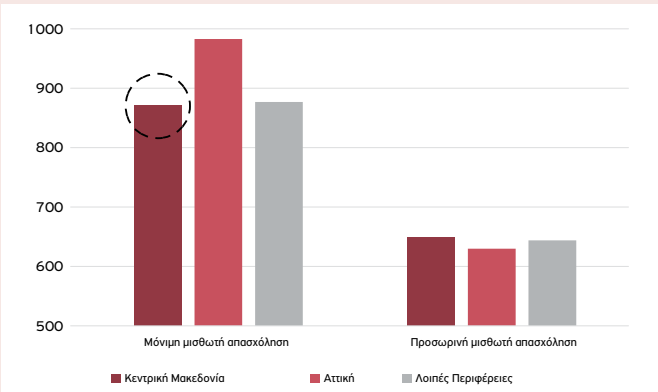

Η πλειονότητα των ευέλικτα εργαζομένων αναζητεί πλήρη εργασία:

- 2 στους 3 μερικά απασχολούμενους
- 4 στους 5 συμβασιούχους ορισμένου χρόνου

Μη-ηθελημένη μερική και προσωρινή απασχόληση (%), 2019 και 2020

13. Ποιος είναι ο μέσος μισθός των μισθωτών;

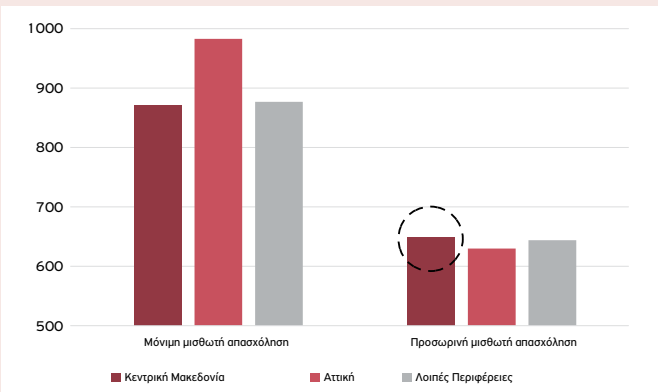

880 ευρώ ο μέσος μισθός σε Κεντρική Μακεδονία

- Υπολείπεται του μέσου μισθού στην Αττική
- Ωστόσο κοντά στον εθνικό μέσο

Μέσος μισθός μόνιμης και προσωρινής μισθωτής απασχόλησης, 2018

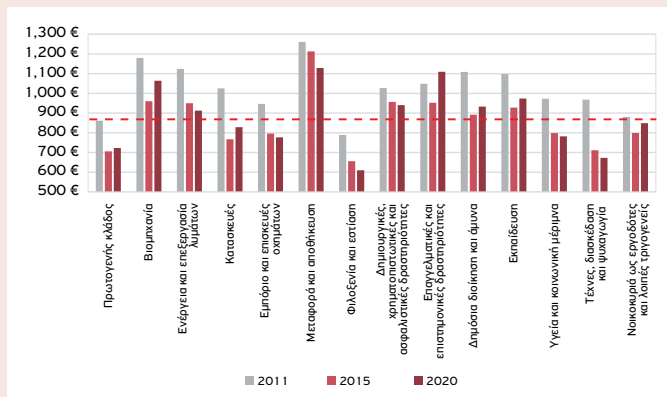
14. Πόσο χαμηλότερες είναι οι αμοιβές των μισθωτών με σύμβαση ορισμένου χρόνου;

650 ευρώ ο μέσος μισθός για εργαζόμενους ορισμένου χρόνου – περίπου ίσος με την υπόλοιπη χώρα

Μέσος μισθός μόνιμης και προσωρινής μισθωτής απασχόλησης, 2018

15. Ποιοι κλάδοι αμείβουν καλύτερα και ποιοι χειρότερα τους εργαζομένους;

Μέσος μισθός συνολικής απασχόλησης ανά κλάδο, 2011, 2015, 2020

Συνολικές τάσεις μείωσης

- Μοναδική εξαίρεση δραστηριότητες επαγγελματιών
- Μέσος μισθός για όλους τους κλάδους: 880 ευρώ (2020)

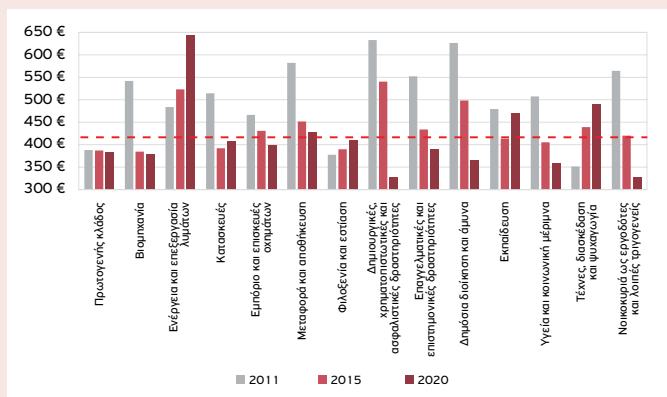
Καλύτερες αμοιβές:

- Μεταφορές και αποθήκευση
- Βιομηχανία

Χαμηλότερες αμοιβές:

- Φιλοξενία και εστίαση
- Τέχνες

16. Ποιες είναι οι αμοιβές των εργαζομένων με μερική απασχόληση;

Μέσος μισθός μερικής απασχόλησης ανά κλάδο, 2011, 2015, 2020

Τάσεις μείωσης στους περισσότερους κλάδους με κάποιες εξαιρέσεις

- Μέσος μισθός για όλους τους κλάδους 415 ευρώ (2020)

Διαχρονικά χαμηλές αμοιβές σε φιλοξενία και εστίαση

Καθίζηση μισθών σε βιομηχανία

17. Ποια είναι τα βασικά επαγγέλματα;

Επαγγελματίες	98.621
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	77.927
Υπάλληλοι γραφείου	60.559
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	35.151
Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων κ.λπ.	35.01
Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	32.047
Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	31.401
Πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταθούν	9.425
Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	7.233
Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	1.428
Σύνολο	388.803

Ισχυρή παρουσία ειδικευμένων μισθωτών

Μεγάλο ειδικό βάρος των επαγγελματιών του τριτογενούς τομέα

Σχετικά σημαντική βαρύτητα βιομηχανικών επαγγελμάτων

Οι 10 κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας με τη μεγαλύτερη αύξηση θέσεων εργασίας

	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΔΑ			
	Μέσος όρος	2018	2019	2020	Μέσος όρος	2018	2019	2020
Δραστηριότητες παροχής ποτών	1.378,00	2.388,00	2059,00	-313,00	5.801,00	8.124,00	7.149,00	2.130,00
Δραστηριότητες υπηρεσιών εστιατορίων και κινητών μονάδων εστίασης	1.233,33	2.147,00	1.708,00	-155,00	9.227,00	11.935,00	12.801,00	2.945,00
Νοσοκομειακές δραστηριότητες	738,67	448,00	482,00	1.286,00	4.182,00	3.109,00	2.751,00	6.686,00
Λιανικό εμπόριο σε μη εξειδικευμένα καταστήματα που πωλούν κυρίως τρόφιμα, ποτά ή καπνό	640,33	808,00	-188,00	1.301,00	4.479,67	3.445,00	3.731,00	6.263,00
Γενικές δραστηριότητες δημόσιας διοίκησης	500,33	-249,00	-781,00	2.531,00	5.085,33	2.530,00	289,00	12.437,00
Δραστηριότητες τηλεφωνικών κέντρων	343,00	161,00	115,00	753,00	1.217,67	618,00	614,00	2.421,00
Άλλες δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας	341,00	424,00	313,00	286,00	1.523,00	1.998,00	1.151,00	1.420,00
Άλλη επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών	311,67	108,00	265,00	562,00	262,67	364,00	175,00	249,00
Δραστηριότητες άλλων οργανώσεων π.δ.κ.α.	308,33	304,00	707,00	-86,00	759,67	929,00	1.129,00	221,00
Οδικές μεταφορές εμπορευμάτων	303,00	268,00	290,00	351,00	1.636,33	1.468,00	1.617,00	1.824,00

Πολλές νέες θέσεις σε διάφορα επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών και του Δημοσίου
 * Παρόμοια τάση με την υπόλοιπη χώρα

Η πανδημία «ευνοεί» το εμπόριο
 * Ενώ παρούσαζε συρρίκνωση το προηγούμενο έτος...

Οι νοσοκομειακές δραστηριότητες καθίστανται αναγκαίες εν μέσω πανδημίας

18. Υπάρχουν κάποιες συνθετικές ερμηνείες και διαπιστώσεις;

«Αποκλίνουσα» περίπτωση περιφέρειας για τα ελληνικά δεδομένα

› Συνδυάζει στοιχεία αστικού-μυτροπολιτικού και αγροτο-βιομηχανικού τρόπου ζωής

Ευμεγέθης αγορά εργασίας. Διαθέτει αστικό κέντρο εθνικής εμβέλειας.

› Ωστόσο, όχι ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες με υψηλό συνολικό και κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Αντιμετωπίζει χρόνια προβλήματα ανεργίας τα οποία προϋπήρχαν της περιόδου αναφοράς της έρευνας (2009-2020)

› Αδυναμία αναπροσαρμογής προς δυναμική κλαδική σύνθεση

› Η κρίση (2008/2009) επιδρά αρνητικά στους σημαντικότερους κλάδους της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

18.1 Τα συνδικάτα και το εργατικό κίνημα αντιμέτωπα με τρεις κλίμακες εξελίξεων

Τρεις κλίμακες επιρροής που καθορίζουν την κατάσταση για τον κόσμο της εργασίας

1. Ευρωπαϊκή-παγκόσμια

› Τριτογενοποίηση, αποβιομηχάνιση, στροφή προς ΑΠΕ/απολιγνιτοποίηση

› Απόσταση από κεντρικές αγορές και παραγωγικές ζώνες της ΕΕ

› Ψηφιακή μετάβαση

2. Εθνική, δια-περιφερειακή

› Συνεχιζόμενη κρίση μέσα από διαδοχικές φάσεις (οικονομική κρίση, στασιμότητα, πανδημία)

› Ευπάθεια εγχώριων παραγωγικών συστημάτων έναντι διεθνούς ανταγωνισμού

› Αυξανόμενη εξάρτηση από κλάδους έντασης εργασίας (με αιχμή τον τουρισμό)

› Χωρική πόλωση μεταξύ πρωτεύουσας και υπόλοιπων χωρικών ενότητων

3. Περιφερειακή/ τοπική

› Εστίαση σε παρωχημένους κλάδους της βιομηχανίας

› Αναιμική επενδυτική δραστηριότητα δεν επιτρέπει την αναβάθμιση των τοπικών δικτύων παραγωγής

› Αδυναμία κεφαλαιοποίησης πολιτιστικού κεφαλαίου αστικού τουρισμού

18.2 Οι επιπτώσεις της πανδημίας είναι μεγάλες και εν εξελίξει

Οριακή μείωση απασχόλησης το 2020

- Παρόλο που η περιφέρεια βρίσκεται στο επίκεντρο της πανδημίας για εκτεταμένα χρονικά διαστήματα...
- ...λόγω των πολιτικών προστασίας της απασχόλησης

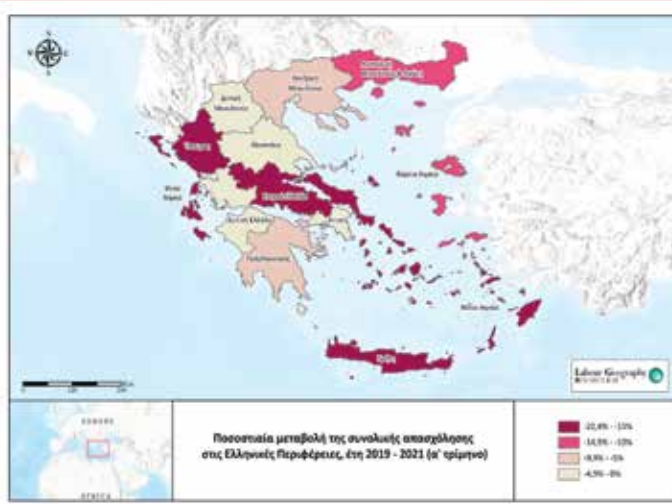
Ωστόσο, το 2021 (α' τρίμ.) αποκαλύπτει τη διαφαινόμενη κρίση

- Κατάρρευση τουριστικής δραστηριότητας, τεχνών κ.λπ.
- Εμπόριο, εκπαίδευση, μεταφορές και αποθήκευση εντατικοποιούνται χωρίς απαραίτητα να αυξάνονται τα νούμερα των απασχολουμένων

Απώλεια σχεδόν 55.000 θέσεων εργασίας σε σύγκριση με το 2019

- Η αντίστοιχη μείωση στην Αττική είναι 60.000, ενώ συνολικά στη χώρα είναι 250.000.

Ανησυχητική είναι και η αύξηση των μεριδίων των οικονομικά ανενεργών!

Τα τελευταία στοιχεία αποκαλύπτουν το καίριο πλήγμα... και τη δυσχερέστερη θέση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας σε σχέση με την Αττική

Μεταβολές 2019-2021 (α' τρίμηνο)

- Κεντρική Μακεδονία: -9%
- Αττική: -2%
- Λοιπές περιφέρειες: -11%
- Ελλάδα: -7,5%

18.3
Μεγαλύτερες
αρνητικές
επιπτώσεις
λόγω
διαδοχικών
κρίσεων

Συνολικά

- › Αντίστοιχη με την εθνική μείωση απασχόλησης ...αλλά με διαχρονικά υψηλότερα μερίδια ανεργίας

Κατά την περίοδο της οξείας κρίσης

- › Ισχυρό πλήγμα σε κλάδους εξειδίκευσης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας σε συνδυασμό με επέκταση της κακο-πληρωμένης εργασίας

Χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και επενδύσεις, μεγαλύτεροι δείκτες φτώχειας

- › Δείχνουν το πραγματικό χάσμα ως προς την Αττική
- › Έκφραση της «περιφερειακότητας» της Κεντρικής Μακεδονίας

18.4
Νέες
ανισότητες
πόλης-
υπαίθρου στο
εσωτερικό
της
Περιφέρειας
Κεντρικής
Μακεδονίας

Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης

- › 325.000 απασχολούμενοι, από τους περίπου 640.000 της περιφέρειας
- › Μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας στην πόλη

Παραγωγικές εξειδικεύσεις

- › Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης: Τριτογενοποίηση, αλλά και αδυναμία κεφαλαιοποίησης δυναμικής τουρισμού
- › Ισχυρή (ακόμη...) σημασία πρωτογενούς και της αγρο-διατροφικής βιομηχανίας στην ύπαιθρο
- › Χαλκιδική: Εξειδίκευση στο τουριστικό προϊόν

Πανδημική κρίση

- › Ενδέχεται να ανοίξει η ψαλίδα μεταξύ πόλεων και υπαίθρου με εξάρτηση από τον τουρισμό.

Αναμένεται ανάκαμψη στα επίπεδα του 2019, εφόσον δεν έχουμε νέα lockdown ή νέα ύφεση:

- › το 2022 για τους κλάδους που επηρεάστηκαν λιγότερο (π.χ. βιομηχανία, ασφαλιστικά),
- › από το β' μισό του 2023 για κλάδους περισσότερο πληγέντες (π.χ. εστίαση, τέχνες), ενώ
- › η ανάκαμψη των ωρών απασχόλησης θα πάρει επιπλέον έναν χρόνο (βλ. 2023 έως 2024).

Η ανάκαμψη απασχόλησης στα αρχικά επίπεδα (2009) δεν είναι καθόλου δεδομένη, καθώς απαιτεί:

- › έντονα θετικούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ,
- › θετικές πολιτικές και μακρο-οικονομικές συνθήκες,
- › διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού,
- › άρση ανισοτήτων στο εσωτερικό της ΕΕ,
- › ριζοσπαστικές πολιτικές.

Απαιτούνται βαθιές παρεμβάσεις με στόχευση:

- › την προώθηση της σταθερής και πλήρους εργασίας,
- › τον περιορισμό της εργασιακής ευελιξίας που οδηγεί στην επισφάλεια.

Τέτοιες παρεμβάσεις αποτελούν:

- › κρίσιμη σημασίας παράγοντα ανάκαμψης και ανατροπής ... ενός διαχρονικά ευπαθούς και άνισου για τους εργαζομένους αναπτυξιακού μοντέλου.

Άμεσες στοχευμένες παρεμβάσεις και μέτρα ενίσχυσης για:

- τους ευέλικτα εργαζομένους,
- τους εργαζομένους σε λιγότερο ανθεκτικούς κλάδους,
- όσους θα πληγούν από την ψηφιακή και ενεργειακή μετάβαση,
- τους τηλεεργαζόμενους (προστασία και ρύθμιση, έλεγχος εξάπλωσης),
- λήψη αυξημένων επιπέδων ασφάλειας και υγιεινής,
- προστασία ενόψει νέων (πιθανών) πανδημικών κύκλων,
- νέους, γυναίκες και μετανάστες, που χρήζουν ενισχυμένης στήριξης.

Επανάταξη σε διεθνείς παραγωγικές αλυσίδες

ISBN: 978-618-5668-03-7
ISBN: 978-618-86003-1-7